

Gĩngit manda k'ndem Matayoli youkuk Ama Wapmañ Yesu indañguk

Yesu en ama wapmañ Devit endok sambat

¹ Anutuli Yesu en Mesia * nĩmbi taleñguk endok soliilok kot sambat w'in ñ'ndiñ: Yesu endi ama wapmañ Devit endok sambat, tĩmbi Devit endi Ablaamdok sambat.

² Ablaam w'in Aisak endok beu, Aisak w'in Jekop endok beu, tĩmbi Jekop w'in Juda g'ita dal kwayañii endok besi.

³ Juda w'in Peles g'ita Sela endok beset. (Menjettok koi Tama.) Tĩmbi Peles w'in Heslon endok beu, Heslon w'in Ram endok beu.

⁴ Tĩmbi Ram w'in Aminadap endok beu, Aminadap w'in Nason endok beu, Nason w'in Salmon endok beu.

⁵ Tĩmbi Salmon w'in Boas endok beu. (Meñlok koi w'in Rahap.) Tĩmbi Boas w'in Obet endok beu. (Meñlok koi Rut.) Tĩmbi Obet w'in Jesilok beu,

⁶ Jesi w'in ama wapmañ Devit endok beu.

Tĩmbi Devit w'in Solomon endok beu. (Solomon meñ w'in dama Ulielok tam'in pakuk.)

⁷ Tĩmbi Solomon w'in Reoboam endok beu, Reoboam w'in Abia endok beu, Abia w'in Asa endok beu.

* **1:1:** Anutuli ama wapmañ no amatamñii epmektok ni-mulektok e-kwamb'iñ da tim biñguk. Ama wolok koi Juda amatamdok manda plon w'in Mesia, tĩmbi Grik manda plon Klisto kit'iañ.

⁸ Tĩmbi Asa wĩn Jeosafat endok beu, Jeosafat wĩn Jeolam endok beu, Jeolam wĩn Usia endok beu.

⁹ Tĩmbi Usia wĩn Jotam endok beu, Jotam wĩn Ahas endok beu, Ahas wĩn Heseikia endok beu.

¹⁰ Tĩmbi Heseikia wĩn Manase endok beu, Manase wĩn Amon endok beu, Amon wĩn Josaia endok beu.

¹¹ Tĩmbi Josaia wĩn Jeoiakin gĩta dal kwayañĩ endok besi. Nain wolonda Babilon nasilĩ Is-lael amatam kaikan gĩngĩnembĩ, endok kwelan kuĩngulok yanaĩgĩp ñañgĩlĩ.

¹² Yesulok solii Babilon ña pakĩlĩ, walinin bĩkap Yesu en indaĩguk endok kot sambat wĩn ñĩndĩ: Jeoiakin wĩn Sealtiel endok beu, Sealtiel wĩn Selubabel endok beu.

¹³ Tĩmbi Selubabel wĩn Abiut endok beu, Abiut wĩn Eliakim endok beu, Eliakim wĩn Asol endok beu.

¹⁴ Tĩmbi Asol wĩn Sadok endok beu, Sadok wĩn Akim endok beu, Akim wĩn Eliut endok beu.

¹⁵ Tĩmbi Eliut wĩn Eleasa endok beu, Eleasa wĩn Matan endok beu, Matan wĩn Jekop endok beu,

¹⁶ Jekop wĩn Josep endok beu. Tĩmbi Joseptĩ tamĩn Malia tĩmbĩmbĩ, Malialĩ wakan Yesu apmĩnguk, koi Mesia kitĩañ.

¹⁷ Wĩndĩnda ama sambat Ablaamdok plon kusei kĩmĩpi bĩkap Devittok plon talelak wĩn 14, tĩmbi sambat wĩndĩngangot Devittok plon kusei kĩmĩpi bĩkap Babilon ñañgĩlĩ endok plon talelak wĩn 14, tĩmbi walinin ama sambat nombon inda-ta-bĩumbĩ, Mesia indaĩguk endok kunakunatsĩ wĩn bo 14got.

Yesu indaindankasat

18 Yesu Mesia indañguk wolok kasat wɪn ñɪndiñ. Endok meñ Malia Josepta giñgɪt wɪlɪmɪñgɪlɪñ. Endi gama yakan nɪm kuñɪlɪmbi, Dɪndɪm Woñdi kundit tɪmbɪmbi, Malialɪ gwañgwa mɪnjɪp tɪñguk. Wɪndiñ indañmɪñguk wɪn inda-dakleumbi,

19 giñgɪtñɪn Josep endi biup nandɪñguk. Gan endi ep tɪndɪn kɪndem kuñgukta siñgi mayek nɪm mɪup nandɪñɪpi, gitakan biup nandɪñguk.

20 Wɪndiñ tɪmbepi nanandɪ kena tɪ-kuñɪlɪmbi, Wopum Anutulɪ añelo no nɪ-mulɪmbi, lat plon indañmɪmbi nɪñguk, “Josep, ama wapmañ Devit endok komblin, dɪk ñɪndiñ nandɪ: Malia gwañgwa mɪnjɪp tɪlak wɪn Dɪndɪm Woñ endoñnan nanin, wala tɪmbi dɪk en tamga tɪmbep nɪm mɪsɪwɪñ.

21 Gwañgwa apmekak en wakan amatamñii yomjɪlok toptop plon nanin epmekak, wala tɪmbi koi Yesu kɪtɪukañ.” Añelolɪ wɪndiñ nɪñguk.

22-23 Wopumdi plofet ama no damañgan kuñguk endok man plon ñɪndiñ indauktok eñguk, “Nandañ. Wembe sim ama gɪta gama nɪm douñguk nolɪ gwañgwa mɪnjɪp tɪmbi, gwañgwa apmɪumbi, endok koi Emanuel kɪtɪnekalɪñ.” ☆

(Kot wolok kusei wɪn ñɪndiñ, ‘Anutulɪ nɪn gɪta kulak’). Manda walɪ bien indauktok nepek wɪndiñ Malialoñ indañmɪñguk.

24 Tɪmbi Joseptɪ dounan nanin mɪlapi, Wopumdok añelolɪ molo manda nɪñguk wolok tuop klembi tɪñguk. Endi tamɪn Malia nañgɪlɪmbi, ilnan ñañgɪmɪk.

☆ 1:22-23: Aisaia 7:14

25 Tĩmbi endĩ wapat tamdok kuñgu gama nĩm kuñgĩmĩknan Malialĩ gwañgwa apmĩumbi, Joseptĩ gwañgwa wolok koi Yesu kitĩñguk.

2

Soliña nandĩ-tale amalĩ Juda amatamdok ama wapmañ komblin kanepi biñgĩliñ

1 Elottĩ Juda amatamdok ama wapmañ palĩñĩlĩmbi, Yesu gwañgwalĩ Betleem it kwelan, Judia distrik wandĩñ indañguk. Tĩmbi soliña nandĩ-tale amalĩ maim lambĩlak kandañ nanin biĩmbi, Jelusalem it kwelan tombi

2 e-nandĩmbi eñgĩliñ, “Gwañgwa Juda amatamdok ama wapmañ kuuktok indak endĩ kwet delok patak? Nĩndĩ endok soliña maim lambĩlaknan indaumbi kañbi, ‘Mĩlelem tĩmĩna’ embi kle bamĩñ.”

3 Tĩmbi ama wapmañ Elot endĩ manda win nandĩmbi, nandum mĩlatañguk, tĩmbi amatam Jelusalem kuñgĩliñ gĩtik endĩ bo wĩndĩñgangot tĩñgĩliñ.

4 Tĩmbi Elottĩ tapma ama biesĩ ba endĩkñe manda nandĩ-tale ama kitĩ-semum biĩmbi e-nandĩ tĩmbi enguk, “Mesia endĩ it kwet delok sinĩk indauktok een?”

5 Eumbi tambane nĩñgĩliñ, “Betleem it kwelan, Judia distrik kandañ. Neta, plofet ama nolĩ Anutulok manda no ñĩndĩñ youp biñguk patak,

6 ‘Betleem it kwet Judia kwelan, dĩkok kandañ telak dama no indambi, Israeel amatamnai yanañgĩpi yambi-dĩkñeukak,

wala timbi dik Juda it kwet damandama tañ diw'in endok p'imb'iñ n'im. N'im sin'ik.' ” ✧

7 Timbi Elott'i manda w'in nand'imbi, solina nandi-tale ama telak gitak en-tiañeum bi'umbi, solina wali dawanda sin'ik indañguk wolok en-nandi-kiliñ eumbi ni-dakleñg'iliñ. Ni-dakleum nand'imbi,

8 Betleem ñaneliñdok en-mupi eñguk, “Sindi ñambi, e-lonji ti-kiliñ embi, gwañgwa w'in timbi indanekaliñ. Timbi indaumbi, nombo undane bi'm nanbi'm nand'imbi, nak bo w'indiñgangot ñambi, m'ilelem tiñmetat.”

9 W'indiñ eumbi, endi Jelusalem bimbi, Betleem ñañg'iliñ. Telak plon ñañ'ipi, solina maim lambilaknan kandañ kañg'iliñ wali bi'ndambo inda-sembi, telak dama ti-semum ñambi, Betleem tomg'iliñ. Tomb'imbi, solinali gwañgwa pakuk it wolok plon ña kwambiñ dam pakuk.

10 Palim kañbi, walenji kindem daumbi, silisili wopum sin'ik timbi,

11 it wolok g'inañnan loñg'iliñ. Lombi, gwañgwal' meñat palimbi kañg'iliñ. Kañbi m'ilelem ti-ñ'imbi, nepek kusei kusei tuan loloñ mep biñg'iliñ w'in jimbi, timit p'sapi, simba kindemda miñg'iliñ. W'in gol wak'it tuk m'iliñ kindem siñgin plon saplesaplelok, ba nepek m'iliñ kindem sinjilok wandin miñg'iliñ.

12 Timbi Anutul' doulat plon Elottok kandañ n'im undane ñaneliñdok molo manda enb'imbi, endi telak tambon nolok isi kuseinan ñanepi ñañg'iliñ.

Anutuli Yesu gwañgwa tike-kamaiñguk

¹³ Soliña nandi-tale amalí ña-taleumbi, Wopumdok añelo nolí doulat plon Joseptoñ indañmimbi nñguk, “Ama wapmañ Elot endí mik amañii gwañgwa ñin lonjimbi wíli kimmnelñdok en-mulepi tilak. Wala tímbi dik mílapi, gwañgwa meñat yanañgílimbi, Isip kwelan pí ñambi, wandíñ kunekaliñ, nak undane bimbílok ganbetat wolok tuop.”

¹⁴ Eumbi, Joseptí mílapi, gwañgwa meñat yanañgílimbi, tim Isip kwelan ñanepi ñañgíliñ.

¹⁵ Ñambi, wandíñ pat-ta-kuumbi, Elottí sembñguk.

Wopumdí plofet ama nolok man plon ñindiñ indauktok eñguk,
 “Níñana Isip kwelan kuumbi kítíñmambi bñguk.” ✧

Wín manda walí bien indauktok wakan endí Isip kwelan ña kuñgíliñ.

¹⁶ Elottí solíña nandi-tale amalí julúñtíñmíngíliñ wín ka-nandi-tombi, gimbit kolan tímbi, mik ama en-mulimbi, Betleem it kwelan ba kwet díwín ñasiñgan pakañ wandíñ ñañgíliñ. Ñambi, gwañgwa gwílat típet ním makleñgíliñ wín gítik yandípmum kím-taleñgíliñ. Neta, solíña nandi-tale amalí Elotta ñindiñ nñgíliñda tímbi, “Níndí solíña wín ka-ta-bíñambi, gwílat típet tilak.”

¹⁷ Nepek wíndíñ indaumbi, plofet Jelemailí manda ñindiñ eñguk wolok bien inda-dakleñguk,

¹⁸ “Rama it kwelan kwawa indaumbi,

✧ 2:15: Hosea 11:1

mano kwilim wopum tañ.

W'in Resellok komblinñii endi gwañgwanjii gitik
kim tale-sinik tañgilañda kut-blambla
eumbi,

bineliñdok en-busumbusuk ti nim ka biahñ." *

¹⁹ Ama wapmañ Elotti sembiñgukta, Wopum-
dok añelo noli Joseptoñ Isip kwelan lat plon
indañmimbi niñguk,

²⁰ "Gwañgwa wili kimbektok eñgilañ endi ip
gitikkan kim-taleñgilañ, wala timbi dik mlapi,
gwañgwa meñat yanañglimbi, Islael kwelan un-
dane ñawit."

²¹ Eumbi mlapi yanañgipi, Islael kwelan un-
dane biñguk. Bi tombi,

²² 'Elottok niñañ Akelao endi beulok kinjan
Judia distriktok ama wapmañ indambi yambi-
dikñelak' giñgit w'in nandimbi, kwet wandiñ
ña kuupi misañguk. Gan lat plon molo manda
nandimbi, Galili distrik wandiñ ñambi,

²³ it kwet no koi Nasalet wandiñ ña pat-
kuñguk. Plofet amal Mesiala "Nasalet ama
ninekaliñ" eñgilañda timbi Josepti wandiñ ña
papi kuñlimbi, manda wali bien indañguk.

3

*Yoane tuk ii-sem kena tiñguk w'in endi Yesulok
telak ti-dindimeñmñguk*

¹ Yesuli gama Nasalet it kwelan kuñlimbi,
Yoane amatam tuk i-semliñguk endi Judia distrik

* **2:18:** Jeremaia 31:15 Damañgan Resel w'in Jekoptok tamim
kuñguk, Josep git Benjamin endok meñjet. Juda amatamdi enda
nandum endi endok menj wandin tilak.

wandiñ kwet silanin kambaññan wandinnan ña kuñipi, amatam giñgit manda ñiñdiñ enguk,

² “Nain nim ombataumbi, Kunum Molomdi amatam gitik indaňgan yambi-dikñeukak, wala timbi sindi ti-pañgi-pañgilembi, ginañji tambanewit!”

³ Win Yoanelaňgan plofet Aisaiali manda ñiñdiñ embi youkuk patak,

“Kwet kambaññan silaninnan ama noli ñiñdiñ kitilak,

‘Wopumdok telak ti-ñimbi,

ti-dindime kena timinekalñ.’ ” ☆

⁴ Yoaneli plofet ama no nomik dasidasin kamel domdi tindin win dasimbi, boñgiunan bit gwilapti tembi pa kulñguk. Timbi endok nanañ win gotak gita bupit tuk koñgom kli ginañ nanin ephi pa naliñguk.

⁵ Timbi Jerusalem it kwet ba Judia distrik ba Jordan tuk tomo tombonan nanin amatam asupgandi endoñ bimbi,

⁶ yomji e-jamilaumbi, Jordan tuknan ginan tam-batambatok tuk i-semliñguk.

⁷ Timbi endi Falisi ba Sadusi ama asup tuk inepe biim yambimbi, ñiñdiñ enguk, “Sindi ama manji manbenji malet upmat nomik. Anutuli kolanjilok tuan ombi-samepe tilak. Sindi nokoñ bimbi, ñiñdiñ nandañ ba, ‘Tuk inetamñda, endok gimbit wilambane-kotnetamñ?’ Nanandnji wali bien nim tilak!

⁸ Sindi ginañji tambaneñgilañda, wolok tuom ep tindnji kndem wolok bien daut nimumbi kana!

☆ **3:3:** Aisaia 40:3

9 Nîm kañbi, gînañjîlî manda juluwî ñîndîñ enelîñ, ‘Nîndî Ablaamdok sambatta tîmbi kolan-dok kîñjan nîm tîkenekamîñ.’ Nak sanba nandîwî: Anutulî gumañ eumbi, sîndok kîñjan kawat ñalî Ablaamdok sambat indanelîñ!

10 Kapinoñgo ipkan komba kuseinan kîmîkîmîlîn patak, wala tîmbi kombalî bien kîndem nîm pa laliyañ wîñ gîtîk jîñîmbi, komba gînañ silok.

11 Amatam dîwisîlî gînañjî tambaneñgîlîñ wîñ sambî-nandînelîñdok nak tukgot i-samlet. Gan ama no siñgina kandañ indaukak endî Dîndîm Woñ gît komba dîndîñ i-samekak. Endî loloñ sîñk, nak kambak ñandin ñalî kesi gwîlap kî-undîlîmettok tuop nîm.

12 Endî amatam kîndem ba kolan ep danbepî tîlak, wîñ amalî plaua nanañ mîñjîp gît gwîlap ep danbî, bien wîsî-kopî, gwîlap ba kîlîkîlîk siu dîlak, wîndîñgangot ama walî kîndesî epbî, kolasi komba kîmkîm nîmnat gînañ ep siu dînekalîñ.”

Yoanelî Anutulok Nîñañ Yesu tuk îñmîñguk

13 Nain wolonda Yesulî Galilî distrik bimbi, Jodan tuknan ña tombi, Yoanelî tuk îñmektok nîñguk.

14 Gan Yoanelî Yesulok kusei ka-nandî-tombi, “Wîndîñ nîm” embi, kîmîsip ñîmbi nîñguk, “Dîk mek nak tuk i-nameñ ñak. Nîtekta tîmbi nokoñ bîlañ?”

15 Gan Yesulî tambane nîñguk, “Man ñîndîñgît nandî-nambî, nak elet wîndîñ tî! Wîndîñ tîñîpî,

Anutulı dındım kuñgula elak wın tuopkan kimit-klendetamık.” Wındıñ eumbi nandıñımbi, gınan tambatambattok tuk iñmiñguk.

¹⁶ Iñmi-taleumbi, wolongan tuk pawan lambı ipi kañguk wın: kunum tombımbi, Anutulok Woñdı mambaip wandin endok plon pıumbi kañguk.

¹⁷ Kañlımbi, kunum gınañ nanin manda no ñındıñ kıtıu pıumbi eñguk, “Ñıne nokok nıñana sınık. Nak gınañnalı en kasılembi, nandıkoñgom tıñmılet.”

4

Satandı Yesu tı-kuyuk tıñmiñguk

¹ Yesulı tuk i-taleumbi, Satandı tı-kuyuk tıñmektok Dındım Woñdı en nañgılımbi, kwet kambañnan sılaninnan ñañguk.

² Ñambi, tim sandap 40 nanañ gıtık kımısip tı-talembi, nanañ gawat kuñguk.

³ Tımbi tı-kuyuk amalı endoñ bımbi niñguk, “Tıkap dık Anutulok Nıñañ sınık kulañda, kusaka tımbı dakleuktok kawat ñı pakañ enbımbi, kınjan nanañ indawıt.”

⁴ Eumbi, mandan wılambane-kopi tambane niñguk, “Anutulok mandan ñındıñ youyoulin patak, ‘Nanañlıñgot kuñgu nım mılak. Nım. No en Anutulok man mandan kimit-klembi tañgonelakta endı wakan kuñgunat tılak.’” ✧

⁵ Wınaña Satandı Yesu nañgıpi, Anutulok it kwet, Jusalem, wandıñ ñambi, tapma it pendım malap plon lo kımıpi

⁶ niñguk, “Ale. Dik Anutulok Niñañ sinikta, dikopi ma pi! Nekta, manda ñindiñ youyoulin patak, ‘Anutuli aňeloñii gambi-dikñeneliñdok enbimbi, dikok puñda kisili gepmumbi, kawat noli kesika no nim youlekak.’” ✧

⁷ Eumbi, Yesuli tambane niñguk, “Nim. Manda nombo ñindiñ youyoulin patak, ‘Dik Molomga Anutu endok gembin inda-dakleuktok ti-kuyuk nim tiñmekañ.’”

⁸ Windiñda Satandi nombo nañgipi, kwet jañgin ombap sinik no wolok plon lo kimipi, kwet gitik wolok gembin ba paman daulimñguk.

⁹ Daulimbi niñguk, “Tikap dik naka milelem ti-nambi, nan-wowon timbetaña, nepenepek kalañ ñin gitik sinik dikok bi-gametet.”

¹⁰ Eumbi niñguk, “Satan, dik nambimbi ñau! Manda ñindiñ youyoulin patak, ‘Dik Molomga Anutu en noñganda milelem ti-ñimbi, kuñguña endok giñgit wilimekañ.’” ✧

¹¹ Yesuli windiñ eumbi, Satandi kak bim ñaumbi, aňeloli bim timbi platañgini.

Yesuli amatam Anutulok kapmalnan kuñgula eni-daut ti-semguk

Yesuli Kunum Molomdok kenan kusei kimikuk

¹² ‘Yoane tikembi, it kwambin ginañ kimilim patak’ giñgit wali Yesulok pawañ ginañ pumbi, nain wolondañgan endi Judia distrik bimbi, Galili distrik undane ñaňguk.

¹³ Gan endi il kusei Nasalet wandin nim kuňguk, endi Kapaneam it kwelan pit mlilat

timbektok wandiñ ñambi kuñguk. It kwet wïn Galili tuk guañ baliliñ patak. Kwet wïn sambat tïpettoñ, wïn Sebulon gït Naptali, endok kweset.

¹⁴ Plofet amalï nepek indauktok eñguk wïn inda-dakleuktok Yesulï Kapaneam ñañguk. Neta, plofet Aisaialï ñïndiñ youkuk,

¹⁵ “Sebulon gïta Naptali endok kweset, wïn Galili kwet,

wandiñ amatam asuptï kuañ, Judalok sambat endiñgot nïm.

Kwet wïn telak Galili tuk guañnan ñalak wandiñ patak,

Jodan tuk tambon kandañ.

Amatam wandiñ kuañ enda ñïndiñ elet:

¹⁶ amatam yomjïlok kïlïm gïnañ kuañ

enda Anutulï enlok kolsalen wopum kolï salesemguk,

tïmbi kïmkïmlok giñgït kuañ endok kañdañ bo saleñguk.” ✧

¹⁷ Yesulï wandiñ ña tombi, kusei kïmïpi, giñgït manda ñïndiñ eu piñguk, “Nain nïm ombataumbi, Kunum Molomdi amatam gïtik indaňgan yambi-dïkñeukak, wala tïmbi sïndi tïpañgïpañgïlembi, gïnañjï tambanewït!”

¹⁸ Tïmbi nain nola Yesulï Galili tuk guañ baliliñnan ñañïpi, pis tiatia ama tïpet, dakwaya yambiñguk, wïn Simon koi no Petlo, tïm kwayañ Andlu. Endï guañnan pis tiatia lïkset kop palïmbi,

¹⁹ Yesulï yambïm enguk, “Sïtï bïmbi, nak nep kle-kuumbi, nak ama tiatia kena san-daut tïsametat.”

✧ **4:16:** Aisaia 9:1-2

20 Eumbi, wolongan likset bimbi, Yesu kle ña en gita kuñgimik.

21 Timbi Yesuli yousi ñañipi, ama dakwayañgot tipet nombo ep timbi indaņguk, win Sebedilok niñañiit Yakobo git kwayañ Yoane. Endi beset Sebedi git kikeñ plon papi, pis tiatia liksi gilinepakiliñ. Timbi Yesuli kiti-semumbi,

22 wolongan beset git kikeñ kak bimbi, Yesu kle ña en gita kuñgimik.

23 Timbi Yesuli Galili distrik tuop kle-gimbut kuņguk. Kuñipi, amatam it kiyaunji ginañ enidaut ti-sembi, Anutuli amatam nitek yambidiknelak woloک gĩņgit manda kindem eu pumbi, amatam jibat kusei kusei inda-semguk ep timbi kindem daņgiliñ.

24 Endi windiñ timbimbi, koi gĩņgitti Silia provins tuop pindi daņguk. Timbi amatamdi jimbatsiat gitik endoñ yanaņgipi biņgiliñ, win ama jibat ba piņgip gawat kusei kusei inda-semguk, ba ama yal kolanjiat, ba ama kim katap taņgiliñ, ba ama kesit kuņgulok tuop nim gitikkan endoñ yanaņgip bumbi, ep timbi kindem daņgiliñ.

25 Timbi amatam kimin wopum Galili nanin, ba Dekapolis, Jerusalem, Judia, ba Jodan tuk tambon kandañ nasi endi endoñ pa bimbik le kuaņgiliñ.

5

Kunum Molomdi amatam nitein yambidiknelak?

1 Timbi Yesuli ama kimin wopum kle kuņgiliñ yambimbi, kwet kiminnan lombi pipakuk.

Pipalimbi, gwañgwañiili endoñ b+m k+m+n
t+mb+mbi,

² kusei k+m+ipi, ñ+ndi+ñ eni-daut ti-sembi enguk,

³ “Amatam Anutulok dainan nis+la nandum
p+mbi+ñen t+lak

endi wakan Kunum Molomdi yambi-dikñelak,
wala t+mbi endi amatam di+w+n yapma kle-
pakañ.

⁴ Ti-blamblae t+mbi mano ti-kuañ

endi wakan Anutul+ en-busumbusuk ti-semekak,
wala t+mbi endi amatam di+w+n yapma kle-
pakañ.

⁵ Kayomb+nembi kuañ

endi wakan Anutul+ kwet gi+ik endok gi+ngit
wi+sem-taleñguk wi+n kasi+lenekali+ñ,
wala t+mbi endi amatam di+w+n yapma kle-
pakañ.

⁶ Anutulok dainan di+ndim kuneli+ñdok nandi-
koñgom wopum tañ

endi wakan Anutul+ ep t+mb+ plap taumbi, wolok
tuop ti+nekal+ñ,
wala t+mbi endi amatam di+w+n yapma kle-
pakañ.

⁷ Nosiila gi+nañ busuk ti-semañ

enda wakan Anutul+ wi+ndi+ñgot gi+nañ busuk ti-
semekak,
wala t+mbi endi amatam di+w+n yapma kle-
pakañ.

⁸ Gi+nañji Anutulañgot biñmañ

endi wakan kunum gi+nañ ñ+mbi, Anutu
kanekali+ñ,
wala t+mbi endi amatam di+w+n yapma kle-
pakañ.

9 Mik gimbit nain plon kulan busuk timbi indañ endi wakan Anutulí ‘wembe gwañgwanai’ enbekak,
wala timbi endi amatam diw+n yapma klepakañ.

10 Amatam Anutulok man tañgoneañda timbi, mīlap kusei kuseilí inda-semllak endi wakan Kunum Molomdi yambi-dikñelak,
wala timbi endi amatam diw+n yapma klepakañ.

11 Kwapme kwapme amatamdi sindi giñg+tnai kuañda timbi kosi timbi kolaumbi, mīlap kusei kusei sambi, juluñit manda kolan kusei kusei sindok plon embi, siñgiñji siañ, nain wolonda sindi amatam diw+n yapma klepakañ.

12 Neta, tuanji wopum kunum ginañ pat-samlak, wala timbi walenji kindem daumbi, silisili tinekalíñ. Amatamdi plofet ama damañgan kuñgilíñ enda bo wíndiñgangot mīlap kusei kusei ti-semmañgilíñ.”

Kunum Molomdok kapmainan nitek kulok?

13 Yesuli yousimbi, gwañgwañiila ñindiñ enguk, “Palañdi* kena tilak wolok tuop sindi amatam gitiktok boñgipsinan wíndiñgangot tañ. Gan palañdok koñgom pi-taleumbi, nek ñala bīndambo koñgom dawik? Wíndiñ tīndilok tuop nīm. Palañ wandin walí kena nīmnat, w+n slak kwet plon yalimul+m ñaumbi, ama kesisilí yali-pañgipmañ.

* 5:13: Palañ w+n mon+k manda plon sol.

14 It kwet no jañginnan indañgan palimbi, nepek noli nım masipmek. Wındiñgangot sindi kwelalok amatam endok kolsalen.

15 Ama noli kolsalen pındopi, kambotti tapliwık ba? Nım a. Endi wın indañgan kimilimbi, it gınañnan pit mılat tañ gıtık enda koli sale-semalak.

16 Wındiñgangot sindok kolsalenli amatam koli sale-semsemlok. Kusei ñındiñda wındiñ tılok: endi sindok kunditsi kindem ka-nandañda timbi, Bepsi kunum gınañ patak en ni-kindem danekaliñ.”

17 Yesuli yousimbi enguk, “Sıdı naka ñındiñ nım nandı-nambi enekaliñ, ‘Anutulı endikñe manda Moselok kiinan kimıt-nımguk, timbi plofet amalı manda nını-daut ti-nımgılıñ. Yesuli manda wakan wialektok indañguk.’ Sıdı wındiñ nım enekaliñ. Nak manda wın wialettok nım indañgut, tambo nak wolok kusei timba inda-dakleuptok indañgut.

18 Nak białgan sınık sanba: kunum kwet patekamık tuop endikñe manda youp bimbın pakañ walı gıtık papat kwambiñ patnekalıñ. Wın Anutulı nepek indauptok elak wın gıtık gama nım indañlımbi, endikñe manda lakat sınık noli bo no nım paitnekalıñ. Nım sınık.

19 Wındiñda tıkap sindi endikñe manda lakat sınık wandın no lapıpi, amatamdı wındiñgangot tıneliñdok enı-daut sem ti-semañ, Kunum Molomdı sında nandum gıñgıtñiilok boñgıpsınan pımbiñen sılanın sınık tılak. Gan tıkap sindi endikñe manda gıtık tañgonembi, amatamdı wındiñgangot tıneliñdok enı-daut sem ti-semañ, Kunum Molomdı sında nandum gıñgıtñiilok

boñgipsinan loloñ tilak.”

20 Yesuli yousımbi enguk, “Dındım kuñgula nak ñındıñ sanlet: endıkñe manda nandı-tale ama gıt Falisi ama endı endıkñe manda youyoulın patak wın gıtık kımıt-kle-kılıñ eañ. Tıkap sındı ama wın nım yapma klembi, Anutu nıtek kuneliñdok nandılak wındıñ nım kunekalıñda, sındı Kunum Molomdok giñgıtñii nım indanekalıñ.

21 Sındı ama damasıla manda ñındıñ enıenın wın nandı-taleañ, ‘Dık ama no nım wılı kimbekak. ☆ No en ama no wılı kimbekakta, endı manda plon kımıttok.’

22 Gan natna ñındıñ sanlet: no en nolla gimbit tilakta, en manda plon kımıttok. Ba no en nol manda winjıt nımbi ni-suambatak, en wakan kadıkñelok mın wopum gınañ kımıttok. Ba no en nol ñındıñ nilak, ‘Dık ama kamen sınık’, endı jımbiñdok komba gınañ ni-muttok.

23 Wala tımbi dık tapma tımbepi sisuetnan ña ipi, nokalı nandı-kola ti-gamek wın nandı-sıwitañda,

24 kak, nepenepeka sisuet kuseinan kımıpi, dındımgan ña noka tımbi indaumbi, en gıta manda e-sale tımbi, not busuk tındekamık. Wındıñ ti-tale-bimek, kındem ñambi tapma tımbekañ.

25 Ba tıkap ama nolı manda plon gapılep tilakta, sıti telak plon yakan ñandemık, wolondañgan plapkan sınık tambon ti-dındımelok manda en gıta eum dındım eukak. Nım kañbi, ama walı kañ-dan amalok kiinan gapılımbi, kañ-

☆ 5:21: Kisim Bek 20:13

danli bo tem dumanlok kiinan gapilimbi, endi gepmbi, it kwambiñ ginañ gapilek.

²⁶ Nak biañgan sinik ganba: dik it kwambiñ ginañ papi, minem ombi-milok een win ombi-taleumek gambiumbi piukañ.

²⁷ Manda ñindiñ damañgan een win sindi nandi-taleañ, 'Dik ama nolok tamın gita telak joñgo nım kuukañ.' ✧

²⁸ Gan natna ñindiñ sanlet: ama noli tam no ka-galkta tilakta, en wakan ikan enlok ginan nanandin ginañ tam win en gita telak joñgo kulak.

²⁹ Windiñda tikap dauka tombonli gep tiañeumbi, yomdok sisoñ plon pi piwiñ ñala dauka win gitnei kopi, dauka tombongot kuukañ. Nım kañbi, gwılapka gitik jimbıñ gep kolım piuañ a.

³⁰ Ba tikap kika tombonli gep tiañeumbi, yomdok sisoñ plon pi piwiñ ñala kak dombı kopi, kika tombongot kuukañ. Nım kañbi, gwılapka gitik jimbıñ ñauñ a.

³¹ Timbi damañgan ñindiñ pa eñgliñ, 'No endi tamın kle-kolep tilakta, wolok tuop kundit yout daklembi miukak.' ✧

³² Gan natna ñindiñ sanlet: tam telak joñgo nım kuñguk en slakan nım kle-kokottok. Neta, ama no en tamın wandin kle kolimbi, wapai komblin tikewikta, ama wali tamın wakıt endok wapai komblin yom plon yapilimbi, telak joñgo kundemik.

³³ Sindi ama damasıla ñindiñgangot enienin win nandi-taleañ, 'Dik manda e-kwambiñ

dañguñ w+n n+m maklembi tambilekañ. Dik Wopumdok dainan nepek nek t+ndilok e-top t-iñguñ wolok tuop t+mbekañ.’ ✧

³⁴⁻³⁵ Gan natna ñ+ndiñ sanlet: e-kwambinda manda no n+m enekaliñ, w+n kunum ba kwet ba Jelusalem wolok plon n+m enekaliñ. Ñ+ndiñda: kunum g+nañ Anutuli pipapi, amatam yambi-dikñelak, t+mbi kwetti w+n kesilok gemañ t+mbi+mbi, kesi wolok plon k+i+mtak. T+mbi Jelusalem w+n Ama Wapmañ wopum endok il kwel.

³⁶ T+mbi dik kumbaña sak bip ba satnin t+mbi indauktok tuop n+m, wala t+mbi kumbañgala bo n+m e-kwambiñ daukañ.

³⁷ Ama noli nepek nola san-kaumbi, d+ndi+ngan tambanembi, ‘Oñ’ ba ‘N+m’ n+nekal+iñ. T+kap sindi mandanji t+mbi kwambiñ daneliñdok nandañ w+n Kolan Molomdok kandañ nanin bilak.”

³⁸ Yesuli yousimbi enguk, “Sindi manda ñ+ndiñ damañgan een w+n nandi-taleañ, ‘No en ama nolok dai t+mbi kolaukta, endok dai bo t+mbi kolalok. Ba no en ama nolok man kwandai w+i giloñmekta, endok man kwandai bo w+i giloñm+lok.’ ✧

³⁹ Gan natna ñ+ndiñ sanlet: ama no kolan ti-samumbi, tambon n+m omb+iñ+m+nekal+iñ. N+m s+i+n+k. Tambon sindi ñ+ndiñ t+nekal+iñ: t+kap ama noli bunga tombon w+lektak, tombon w+ndiñgot w+lektok tambaneñmekañ.

⁴⁰ Ba t+kap ama noli kiupiña kas+leuktok manda plon gapilepi nandilakta, sauloña w+ndiñgot biñmekañ.

✧ **5:33:** Wok Pris 19:12, Namba 30:3, Lo 23:22 ✧ **5:38:** Kisim Bek 21:24, Wok Pris 24:20, Lo 19:21

41 Ba tikap ama noli kaikan gan-giñg+nembi, nepenepeli w+n kwet kimin noñgan † wolok tuop bembí ñañmeñdok elakta, dik kwet kimin tìpet wolok tuop bembí ñañmekañ.

42 Ba tikap ama noli nepek nola gan-nandi tilakta m+ukañ, ba nepeka no nain dumangot tìke-kuup ganlakta nandiñmekañ.

43 Sindi damañgan ñindiñ een w+n nandi-taleañ, 'Dik nokala g+nañ kindem tiñmekañ, timbi kanj+kkala nandi-kola tiñmekañ.' ☆

44 Gan natna ñindiñ sanlet: kanj+ksiila g+nañ kindem ti-semnekalíñ, ba ama m+lap kusei kusei ti-samañ enda Anutuli gw+lam ti-semektok nímolo ti-semnekalíñ.

45 Wíndiñ tiñipi, sindi kunum Beps+lok wembe gwañgwa kuañ w+n inda-dakleukak. Neta, endi ama git+ikkan, w+n ama kindem mandan kimit-kleañ wakít ama kolan mandan w+kañ enda git+ik maim koli sale-sembi, gwi ni-mut-semalak.

46 Tikap sindi ama g+nañ kindem ti-samañ endañgot g+nañ kindem ti-semneliñda, nektok kuseila Anutuli tambon ombi-samek? W+n takis epep ama kolan ‡ endi bo telak wangot kleañ w+n!

47 Ba tikap sindi nosiilañgot not ti-semañda, kunditsi wali amatam di+w+n endok kunditsi nitek maklew+ik? Amatam Anutu n+m nandiñmañ endi bo wíndiñ n+m tañ ba?"

† 5:41: Grik manda kesik yali ñañañ 1,000ndok tuop elak, w+n Roma amalok mail noñgan ba 1.5 kilomita netepék. ☆ 5:43:

Wok Pris 19:18 ‡ 5:46: Juda amalí takis epep amala nandum endi takis epñ+pi, amatam juluhit ti-sembi, Judalok kanj+ksi, w+n Roma ama, not ti-semañ, wala timbi endi Anutulok dainan ñaneliñdok tuop n+m.

48 Yesulí wíndiñ embi yousímbi, dándim kuñgula manda eñguk wolok bien wín ñíndiñ enguk, “Kunum Bepsílok gínan nanandín ba ep tíndín wín gítik kíndem ba dándim síníkgot. Wíndiñda tímbi síndok gínañ nanandínji ba ep tíndíñji bo gítik kíndem ba dándim síníkgot palekak.”

6

Gínañ tiptok kena nítek tílok

¹ Yesulí yousímbi, gwañgwañiila enguk, “Síndi gínañji tiptok kena tíñipi ka-kíliñ embi, amatam-dok dausínan ep tíndínji sambí-daklenelíñdok ním tinekaliñ. Ním kañbi, Besí kunum gínañ patak endí tuanjí tambon ním ombí-samek.

² Ama manjí manbenjí malet nomík endí it kiyau gínañ ba ipaka boñgípnan gíñgíli wopum-gan tíñipi, mímepenepek ama pímbiñesíla emañ, wín amatamdí kosí gíngít tíke-lonelíñdok wíndiñ tañ. Nak biañgan sanba: endí tuanjí ikan kasíle-taleañ. Wala tímbi nain nola ba nola dík plap kena tíñipi, wíndiñ ním tímbeañ.

³⁻⁴ Dík ama pímbiñesí ep kímíliñipi, plap kenañga tílañ walí dausínan sembín palektok dík kíkka dándímdí nek tílak wín kíkka kep mala ním tímbeañ. Tímbe Bepkalí nepek dausínan sembín indalak wín kalakta endí tuan ombí-gamekak.

⁵ Ama manjí manbenjí malet nomík endí it kiyau gínañ ba telak balambalak ba pañga indanan ípi, nímolo tínepi nandañ, wín amatamdí yambí-daklenelíñdok wíndiñ tañ. Nak biañgan sanba: endí tuanjí ikan kasíle-taleañ. Wala tímbe

nain nola ba nola dik nimolo tĩñipi, wĩndiñ nim timbekañ.

⁶ Dik nimolo timbepi, ditnañgan doundou ika gĩnañ lombi, yamañga sipbi, Bepka kwet sembĩn patak enda nimolo tĩmekañ. Timbi Bepkali nepek dausĩnan sembĩn indalak wĩn kalakta endi tuan ombi-gamekak.

⁷ Amatam anutu juluñgan nimolo ti-semañ endi manda silanin asup pinapi, 'Nimolo ombapnĩla nandi-nimetak' wĩndiñ nandiñipi pa tañ. Gan sĩndi nimolo tinepi,

⁸ endok nimolonjĩlok telal nim klenekaliñ. Sĩndi Bepsi la nepek nola gamañ nim nĩnandiñĩlimbi, nekta lonjiañ wĩn endi ikan nandi-talelak.

⁹ Wĩndiñda nimolo ñĩndiñ tinekaliñ, 'Kunum Bepni, dikok koka wĩn giñgiñgan ti-gamlök.

¹⁰ Dik amatam gĩtik nip timbi giñgiñgai indambi, kunum gĩnañ kuañdi mañga tañgoneañ
wĩndiñgangot nĩndi kwelan ñolok
tañgoneneñ.

¹¹ Dik nanañ sandap ñolok tuop nĩmĩñ.

¹² Nĩndi amatamdi yom ti-nĩmañ wĩn bi-semamĩñ,
wĩndiñgangot dik yomni bi-nĩmĩñ.

¹³ Dik ti-kuyuk plon nim nĩmbiwĩñ,
tambo kolandok kiinan nanin nĩpmĩñ.'

¹⁴ Nandañ. Sĩndi amatam ep tĩndĩnjĩ kolan wĩn bi-semneliñda, Bepsi kunum gĩnañ patak endi bo sĩndok yomji bi-samekak.

15 Gan, tikap sindi amatam ep tindinji kolan nim bi-semnelinda, Bepsi endi bo ep tindinji kolan nim bi-samekak.”

16 Timbi Yesuli yousimbi enguk, “Ama man manbenji malet nomik endi nanañ gitik kimsip tñipi, dei blamblae ba ti-kolakola embi, nanañ kimsip tañ win amatam dausinan indadaklenelindok. Nak biañgan sanlet: endi tuanji ikan kasile-taleañ. Wala timbi nain nola ba nola sindi nanañ gitik kimsip tindlok telak kimit-kleñipi, windiñ nim tinekaliñ.

17 Dik nanañ gitik kimsip tñipi, tuk imbi, kumbaña sak youlekañ.

18 Windiñ timbeña, dik nanañ kimsip tlañ win Bepka kwet sembin patak en noñganlañgot inda-daklewñ, amatamda nim. Timbi Bepkali nepek dausinan sembin indalak win kalakta endi tuan ombi-gamekak.”

19 Timbi Yesuli yousimbi enguk, “Kwelan ñolok kwinakam ba bapapti nepenepek timbi kolalak, timbi kumbu amalí it wiapi, kumbu tañ. Wala timbi sindi gwilaptok kenañgot timbi, nepenepesi tuan wopum kwelan ñolok pat-samektok nim ti-jumit tinekaliñ.

20 Tambon sindi tuanji kindem win kunum ginañ pat-samektok ti-jumit tinekaliñ. Win kunum ginañ kwinakam ba bapapti nepek no nim timbi kolalak, timbi kumbu amalí bo it wiapi, kumbu nim tañ, wala timbi tuanji nim pailekak.

21 Kusei ñindiñda timbi windiñ tindlok sanlet: nepek nekta sinik nandum loloñ tñlak walañgot ginañ nanandinjili pat-samlak.

22 Daut endi tipala nomik, endi piñgipnilok kolsalen. Tikap daukali kindem patakta, kolsalenli piñgipka ginañ gitik koli salelak.

23 Gan, tikap dauka kolanla, piñgipka ginañ gitik kilime-patak. Windiñda timbi, tikap nepek gep koli salelok wali kilim indaņgukta, biaņgan kilim mulum ginañ kulañ.”

Anutu en noņganla kena tiñm+lok

24 Timbi Yesuli yous+mbi, gwaņgwañiila enguk, “Kena gwaņgwa silanin endi molom tipettok kena ti-semektok tuop nim. Windiñ timbekta, molomñ+n nola not ti-ñ+mbi tike-kwambiñ dambi, molomñ+n nola nandi-kunjit tambi, siņgi wilimek. Windiņgangot sindi nepek tipelat, win Anutu git minem kwilikwili, endok kena tineliñdok tuop nim.

25 Wala timbi ñindiñ sanba nandiwit: sindi kuņgunjila ba gwilapsila nandi+mbi, nanañ tuk ba dasindasinji tuop pat-samlak wala nandi-bendi nim tinekaliñ. Biaņgan sinik: nepek nek ñali bien sinik? Win kuņgunjili nanañ maklelak, timbi gwilapsili dasindasinji maklelak.

26 Sindi monik yambi nandiwit: endi nanañ tipimbi met-na wisi-kot windiñ nim tañ, gan sindok Bepsi kunum ginañ patak endi ep towilak. Timbi nittek? Sindi monik endok pimbiñ ba? Nim a! Sindi endok loloñ sinik, wala timbi endi windiņgangot sep towilak.

27 Ba sindoññan nanin ama nin ñali sinik kuņgunla nandi-bendi wopum tiñipi, kuņgun lakat nombo guma yousum ombatawik?

28 Timbi dasindasinjila nekta nandi-bendi wopum tañ? Sindi pepekaņgolalok paman klinan

indambi pakañ w+n ka nandi+wit: endi dasindasinjilok kena n+m tañ,

²⁹ gan pamanji w+n kindem bien sinik. Nak wala ñ+indiñ sanlet: ama wapmañ Solomon endi dasindasin pamanat dasiñguk, gan endok pama w+n kli wolok paman n+m makleñguk.

³⁰ Kli nepek pamanji mangan indambi, desa yañetambi b+indip pilak w+n bo Anutu en dasindasinji emlakta, n+tek t+mbi endi dasindasinji n+m t+mbi inda-samek? Nanandi-k+ik+kt+inj+ lakat n+m pat-samlak ba?

³¹ W+indiñda s+indi nandi-bendi t+mbi, ñ+indiñ n+m enekaliñ, 'N+indi nanañ tuk nek ep na t+nekam+ñ?' ba 'N+ind+ dasindasin nek dasi kunekam+ñ?'

³² Ama nindi Anutu biañgan en n+m nandiñmañ endok g+inañji ba nanand+nj+li nepenepek g+it+ik wandindokgot pat-semalak. T+mbi kunum Beps+li ñ+indiñ nandi-sam-talelak: s+indi nepek g+it+ik w+n n+m pat-samekta guma n+m kuneliñ, wala t+mbi nepek wala nandi-bendi wopum n+m t+nekal+ñ.

³³ S+indi g+inañ nanand+nj+li dama nepek ñala k+m+il+m pat-samekak: s+indi Anutulok g+iñg+it+ii indam kumbi, d+ind+m kuñgu kunekaliñ. W+indiñ t+nekal+ñda, nepek d+w+n g+it+ik wandin wal+ bo inda-samekak.

³⁴ Wala t+mbi s+indi desa nek indauk wolok man nandi-bendi wopum n+m t+nekal+ñ, w+n desalok g+iñg+it. Sandap nolok m+lap w+n sandap wolok tuop. N+m kañbi, yous+mbi e-ta-ñaumbi m+latauk."

7

Sindi amatamdi nek ti-samneliñdok nandañ, wíndiñgangot enda ti-semnekalíñ

¹ Yesuli manda yousĩmbi ñĩndiñ enguk, “Sindi amatamdok ep tĩndĩnji kañ-danbi, endi kolasi wĩndiñ nĩm enĩnekalíñ. Nĩm kañbi, Anutuli sinda wĩndiñgangot ti-samek.

² Nekta, telak nĩtek plon sindi amatam yambi-dan ti-semañ, wĩndiñgangot Anutuli bo sambidan ti-samekak. Tĩmbi kusei nĩtektok tuop sindi amatam yambi-dan ti-semañ, kusei wolok tuopkan Anutuli bo sambidan ti-samekak.

³ Dik nĩtek tĩmbi nokalok dainan kilikilik minam wĩn kalañ, gan dĩtnalok dauka gĩnañ komba bem pakamlak wĩn nĩm ka-daklelañ?

⁴ Dĩtnalok dauka gĩnañ komba bem wĩndiñ patakta, nĩtek nokala ñĩndiñ tuop nĩmbeñ, ‘Notna, nak dauka gĩnañ kilikilik patak wĩn klewa lambi-gamek.’

⁵ Dik ama juluñgandok. Dama dĩtnalok dauka gĩnañ komba bem patak wĩn kle-kopmek, siñgi kĩndem dei-kiliñ embi, nokalok dai gĩnañ kilikilik minam patak wĩn kle-kolekañ.

⁶ Sindi nepek no Anutulok giñgĩt wĩlimĩmin wĩn tikembi, kamotta nĩm emnekalíñ. Nĩm kañbi, kamotti undanembi, sinla sep saneliñ. Ba sindi sinlok kokomji tuan lolon wĩn bĩtta nĩm emnekalíñ. Nĩm kañbi, bit kesĩsili yali minna dam kotneliñ.” *

* **7:6:** Yesuli e-yout manda wĩndiñ eĩguk wĩn endi Anutulok giñgĩt manda kĩndem wala nandum tlal tilak ama wandisi wala nĩm enendok eĩguk.

7 Yesuli yousimbi, nimolo tindila ñindiñ enguk, “Sindi nepek nola tipikañ wala ninanditinekaliñ, timbimbi nandisamekak. Sindi nepek nola lonjimbi tipikañ wala lolonjitinekaliñ, timbimbi nepek wolok bien kanekaliñ. Sindi yaman wawit tinekaliñ, timbimbi Anutuli pisat-sambi sep plaptaukak.

8 Win kusei ñindiñda: ninandiañ tuop nandisemlak. Lonjiañ tuop bien kañ. Yama wikañ tuop yama pisat-semekak.

9 Sindoññan nanin nindit ninañ nanañla eumbi kawat miwik? Nimbek nolit tuop nim.

10 Ba pisma eumbi, malet no nim nanalok kindem miwik ba? Win bo tuop nim.

11 Sindi ama yomat, gan nepenepek kindem gwañgwa bisatsila emneliñdok nanditkiliñ eañ. Windiñda timbi, sindit ñindiñ sinik nanditwit: Bepit kunum ginañ patak endit mek sapma klembi, nepenepek kindem ama nindit enda ninañdañ enda guma emekak.

12 Sindi amatamdit nek tisamneliñdok nanditkoñgom tañ, windiñgangot enda tisemnekaliñ. Manda walit wakan enditkne manda Moselit kimitnimguk ba manda plofet amalit nini-daut tinimgiliñ wolok kuseit timbit inda-daklelak.

13 Sindi yama gik wanditñ lonekaliñ. Jimbitñ ñañalok yama win wopum, timbit telak jimbitñ kandañ ñalak win basakñanen, ba kesittit ñañalok pañgtnin, wala timbit amatam asupgandit telak win kleañ.

14 Gan kuñgu kwambitñ ñañalok yama win gik sinik, timbit kuñgu wanditñ ñañalok telak win bo tip timbit gliñgliñnat. Wala timbit ama

noñgan noñgandiñgot telak yama w+n kañbi, g+nañ loañ.”

Ep t+ndiñj+lok bien wali kusasi t+mbi daklelak

¹⁵ Yesuli yous+mbi enguk, “Plofet ama julunjuluñ enda yambi+k+liñ embi kunekaliñ. Endi sipsip busukñanen wandin nom+k s+ndoñ bañ, gan g+nañ nanand+ñj+ w+n kamot moyen sañan wandin: endi sep t+mbi kolaneliñdok nandi+añ.

¹⁶ S+ndi endok ep t+ndiñj+ ba kenanj+lok bien kañbi, kusasi ka-d+ndim enekaliñ. Kuañg+md+ mandañ bien nanalok lalilak ba? Ba g+ñjatt+ gip bien nanalok lalilak ba? N+m a.

¹⁷ Komba t+pit+pin k+ndem endi bien k+ndemgot lalilak, komba kolan endi bien kolan lalilak.

¹⁸ Komba k+ndem endi bien kolan lalilali w+n n+m patak, ba komba kolan endi bien k+ndem lalilali w+n bo n+m patak.

¹⁹ T+mbi komba no bien k+ndem n+m laliumbi j+nb+m g+loumbi, komba g+nañ silok.

²⁰ W+ndiñgangot s+ndi plofet ama julunjuluñ endok ep t+ndiñj+ kañbi, k+ndem kusasi ka-daklenekaliñ.

²¹ Amatam ‘Wopumna, Wopumna’ pa nani+añ endi g+ti+k+kandi Kunum Molomdok g+ñg+it n+m indambi kunekaliñ. W+n Bepna kunum g+nañ patak endok man mandan tañgoneañ endiñgot kunum g+nañ lonekaliñ.

²² Kunum Molomdi amatam yambi-danbekak wolonda asupt+ ñ+ndiñ nan+nekal+ñ, ‘Wopum, w+n d+kok kokala n+ndi plofet manda eñg+m+ñ, yal kolan ep kle-semg+m+ñ, t+mbi kundit gemb+nat engano asup t+ñg+m+ñ yañ!’

²³ Wɪndiñ eumbi, ñɪndiñ e-daklembi enbetat, 'Sɪndi Anutulok endikñe manda makleñgiliñ. Nak nɪm nandi-samlet. Sɪndi nambimbi ñawit!' ”

²⁴ Yesuli yousimbi enguk, “No en manda gitik ñin san-talelet win tike-kulakta, endi ama nanandinat ñandin: endi il kindilipi, ita mambi ilimbi, kawat ta kusei ginañ meli pumbi, gembinatkan youli gilim da-taleñguk. Wɪndiñ timbi, il kindit-talem palimbi,

²⁵ nain nola gwi gwam wopum sinik it plon suañguk, tim sasaleli bo it pendit-tilalimbi, diñdam pakuk. Nekta, kawat ta kusei ginañ meli pumbi youli gilim dañgukta nɪm giloñguk.

²⁶ Gan no en manda gitik ñin san-talelet win nandimbi nandi-kimkimnelakta, endi ama kamen ñandin: endi il kindilipi, ita kenanjat silanin plon mambi ikuk. It kindit-talem palimbi,

²⁷ gwi gwam wopum sinik it plon suambi, kɪnanjat kindilimbi, sasaleli bo it pendip yout minjulimbi gilom pumbi, lɪlime-taleñguk.”

²⁸⁻²⁹ Yesuli amatam kɪmin wopum nanandi emguk, win endi endikñe nandi-tale amanjiili eni-daut ti-semmañgiliñ wolok tuop nɪm tiñguk. Nɪm, endi enlok man ba gembɪn plon eni-daut ti-sem ti-kuñguk, wala timbi manda eu taleumbi amatamdi nandi-gitiñgiti timbi, dambenji pumbi pakiliñ.

Ama Wapmañli gembɪn Juda amatamda daut semguk

8

Yesuli amatam asup ep timbi kindem dañguk

1 Yesuli kwet jañginnan nanin pi ñaumbi, amatam kimin wopumdi en kle ñañgilañ.

2 Timbi ama no wanda kwambiñnat endi Yesuloñ bimbibi, milelem tiñimbibi niñguk, “Wopum, tikap dik nep kimilep nandilañda, guma jibatna timbi taleumbi, kindem dawa.”
*

3 Eumbi, kii kot-suapi, ama win tike-kambi niñguk, “Nak nandi-gamlet. Dik kindem da” eumbi, wolongan wanda kwambiñ wal pailimbi kindem dañguk.

4 Timbi Yesuli ñindiñ niñguk, “Nandilañ. Nepek inda-gamlak wolok kasat ama nola nim ti-semekañ. Nim. Dik ñambi, gwilapka tapma amala daulimumbi, jibatka talelak win gambi-dakleukak. Timbi dik amatamdi wandaña bialangan ip talek win gambi-nandineliñdok Moseli endikne manda kimit-nimguk wolok tuop tapma timbekañ.”

5 Timbi Yesuli Kapaneam it kwelan ñañguk. Ña tombimbibi, Romalok mik ama 100 endok telak damanjidi endi Yesuloñ bimbibi ni-giñgimbi

6 eñguk, “Wopum, kena gwañgwana jibat wopum indañmumbi, kii kesi dalandaumbi, piñgip gawat wopum nandimbi, ilan patak.”

7 Eumbi niñguk, “Ale, nak ña timba kindem dautak.”

8 Gan mik amalok telak damanjidi tambanembi niñguk, “Wopum, nak ama pimbiñenen, nittek

* **8:2:** Juda amalok nanandi-kiliktnji ñindiñ pakuk: jibat ba ep tindin diwin wal ama ep timbi kolaumbi, Anutulok dainan ba amalok ñasifangan ñaneliñdok tuop nim.

dik nokoñ ilan biwiñ? Dik mandañgot eumbi, kena gwañgwana kindem dawin.

⁹ Kusei ñindiñda windiñ elet: lolonalok kapmalnan win natna kulet, timbi nokok kapmalnan mik ama diwin noli kuañ. Timbi nak nola 'Dik ñau!' nimbambi ñalak, ba nola 'Dik bo!' nimbambi bilak, timbi kena gwañgwana 'Kena ñin ti!' nimbambi, kena win tilak."

¹⁰ Yesuli manda win nandimbi nandi silikñembi, amatam en kle ñaṅgñiñ enda ñindiñ enguk, "Yakñesi! Sindi ama ñin kawit! Biañgan sanlet: endi Juda ama nim, gan endi nanandi-kilikti wopumnat! Nak Israel sindok boñgipsinan nanandi-kilikti wandin nim kañgut.

¹¹ Nak ñindiñ sanba: Kunum Molomdi kusei kimipi, amatamñii indañgan yambi-dikñembi, nanañ sina wopum ti-semekak, wolonda amatam asup kwet tuopnan nanin endi bimbibi, Ablaam, Aisak git Jekop en gita nanañ nanekaliñ.

¹² Gan Anutuli Juda amatam dama giñgitiñii ep kasileñguk win asup ep kleumbi, kilim ginañ pimbibi, wandiñ mano kwilim timbi, manji sigilim danekaliñ."

¹³ Timbi Yesuli mik amalok telak dama nimbibi eñguk, "Dik ñau. Nanandi-kilikti tilañ wolok tuop inda-gametak." Eumbi, wolongan sinik telak damalok kena gwañgwa jimbali taleumbi kindem dañguk.

¹⁴ Timbi Yesuli Petloloñ ilan ña loñguk. Lombi kañguk win: Petlolok yapman tam piñgiu komba diumbi, ipat plon dou-pakuk.

¹⁵ Timbi Yesuli kii plon tike-kaumbi, jimbali

taleumbi, tam wali mɪlapi, nanañ tuk tɪmbi plap-taṅguk.

¹⁶ Maim piumbi, ama yal kolanjiat asup yanaṅgipi, Yesuloñ biṅgɪliñ. Biumbi, man mandaliṅgot yal ep kle-kopi, amatam jimbatsiat gitik ep tɪmbi kindem daṅgɪliñ.

¹⁷ Wɪndiñ tiṅgukta, endi plofet Aisaiali kundit indauktok eṅguk wolok tuop tiṅguk, wɪn ñɪndiñ, “Endi jibat ba piṅgip gawatnii nɪpma tikembi bem-nimɪguk.” ✧

Yesuli en kle-kuṅgulok manda enguk

¹⁸ Amatam asupti Yesu kle-gimbup palim yambimbi, gwaṅgwañiili tuk guaṅ tambon kandañ ñaṅalok eni-dikñeṅguk.

¹⁹ Tɪmbi endikñe manda nandi-tale ama noli Yesuloñ bɪmbi niṅguk, “Endaut. Dembek dembek ñaukañ tuop nak gep kle-kuutat.”

²⁰ Eumbi tambane niṅguk, “Kamot moyen klinalok endi kwet tombaṅjiat, tɪmbi monik endi bo isiat, gan Amalok Niñañ en il no nim palmɪlak.”

²¹ Tɪmbi gwaṅgwañiiloñ nanin ama noli Yesu ñɪndiñ niṅguk, “Wopum, nandi-namumbi, dama ña bepna kindit tapli-bimek bɪm gep kle-kuutat.”

²² Gan Yesuli niṅguk, “Nim a. Ama ginañji tip kimkimin endi kindem nosi tike kimipi kinditneliñ. Dikta bɪm, nep kle.”

Yesuli sasale wopumda manda nɪmbimbi biṅguk

²³ Tɪmbi Yesuli kikeñ plon loumbi, gwaṅgwañiili en kle ñambi loṅgɪliñ.

24 Tĩmbi tuk guañ plon ñañĩlĩmbi, sasale wopum plapkan sĩnik pendĩpi, tuk munjulĩmbi, kĩkeñ kot tapliupi tĩnguk. Gan Yesu enla dou kamalam pakuk.

25 Tĩmbi gwañgwalĩ Yesu tĩmbi silĩkñeumbi niñgĩlĩñ, “Wopum, niĩpmĩ plata! Kuñgunĩ taleupi tĩlak.”

26 Eumbi enguk, “Nekta gembĩnjĩ piĩmbi miĩsiañ? Nanandi-kĩlĩktĩnjĩ lakat niĩm pat-samlak ba?” Wiĩndĩñ embi miĩlapi, sasale gĩt tuk enombĩmbi, sasalelĩ biĩmbi, tuktĩ busukñanen douñguk.

27 Tĩmbi ama Yesu gĩta pakĩlĩñ endĩ ka silĩkñeumbi eñgĩlĩñ, “Ama ñĩn niĩtein sĩnik, ñala sasale gĩt tuktĩ mandan tañgoneamĩk?”

Yesulĩ ama tĩpet endok yal kolan kle-semguk

28 Galili tuk guañ tambon kandañ, Gadala nasilok kwelan, ama tĩpet yal kolanjĩat endĩ sumnan pa kuñgĩmĩk. Endĩ ama sañasĩt sĩnikta tĩmbi ama nolĩ endĩ kuñgĩmĩknan kandañ ñañambĩt tĩndĩlok tuop niĩm. Yesulĩ wolok ña tombĩmbi, ama tĩpet endĩ sumnan nanin piĩmbi, en tĩmbĩ indambi

29 kitiĩmbi niñgĩmĩk, “Anutulok Niññañ, dĩk nekta niĩndoñ biĩlañ? Kwelan kuñgulok nainnii gama niĩm dumalañĩlĩmbi, kena gĩm niĩmepi biĩlañ ba?”

30 Bĩt kĩmĩn wopum no kambak mayañgan kuñpi, kwet minañ-pakĩlĩñ.

31 Tĩmbi yal kolan endĩ Yesulĩ nandi-semektok ni-gĩñgĩnembi eñgĩlĩñ, “Tĩkap dĩk niĩp kleup tĩlañda nandi-niĩmumbi, bĩt kĩmĩn da pakañ endok gĩnañjĩ gĩnañ ña piĩna.”

³² Eumbi enguk, “Ale, pim ñawit!” Tĩmbi wolongan yal kolan endi ama tĩpet yambik bimbi, bit asup endok gĩnañji gĩnañ ña piñgĩliñ. Pĩumbi, bit gĩtik endi gembinat woñepi, kwet yaliup jĩlopi, jĩmbiñ pĩmbi, tuk guañ gĩnañ tuk nañbi kĩm-taleñgĩliñ.

³³ Tĩmbi bit ka-dikñe ama endi pim ñambi, it kwet wopumnan ña tombi, bittok kasat ba ama tĩpet yal kolanjat kuñgĩmĩk endok kasat gĩtik amatamda ti-semgĩliñ.

³⁴ Wĩndiñda tĩmbi amatam it kwet wopumnan kuñgĩliñ gĩtik endi Yesu bi kañbi, kwesi bim ñauktok ni-nandumbi nandi-semguk.

9

Yesuli ama no kii kesi dalandan endok yomĩn bimbi, tĩmbi kindem dañguk

¹ Tĩmbi Yesuli kĩkeñ plon lombi, tuk guañ toambo kandañ undane ñambi, enlok il kwelnan tomguk.

² Tĩmbi ama diwĩndi ama no kii kesi dalandan tañgonembi, endoñ biñgĩliñ. Bũ yambĩmbi, nanandi-kĩliktĩnjĩlok kusei ka-nandi-tombi, ama tañgo plon pakuk enda ñĩndiñ niñguk, “Notna, waleña busukñeun: nak yomga gĩtik bi-gamlet.”

³ Wĩndiñ eumbi, endikñe manda nandi-tale ama diwĩndi wala nandum pĩumbi, nisĩngan ñĩndiñ eñgĩliñ, “Ama ñali yom biñmektok elak endi Anutula en wandin eñipi ni-lakatalak yañ!”

⁴ Yesuli gĩnañ nanandĩnji ka-daklembi enguk, “Nekta gĩnañji gĩnañ nanandi kolan wandin ti-namañ?”

⁵ Anutulí gembín ním namumda, nak ama ñala ‘Yomga bi-gamlet’ ba ‘Dík mílapi, kesittí ñau!’ wíndíñ nímmbambi, bien kíndem índauk ba? Ním a!

⁶ Wíndíñda Amalok Níñañ kwelan ñolok yom bimbilok gembín palmílak wín nak ñíndíñ daut sametet.” Yesulí wíndíñ embi, ama kii kesi dalandanla nínguk, “Dík mílapi, ipaka tíkembi, ikanan ñau!”

⁷ Eumbi, wolongan mílapi ipi, ipal tíkembi, ilnan ñańguk.

⁸ Tímbi amatam kundit wín kańgíliñ endí mísímbi, Anutulí gembí wandin amala emguk wala ní-kíndem dańgíliñ.

Yesulí yom ama gíta yakan nanañ nańguk

⁹ Tímbi Yesulí walinin pí ñańpí, ama no koi Matayo takis epep ilan kena tí-palímbi kańbi nínguk, “Dík bímbi nep kle-kuukañ.” Nímmbímbi, wolongan mílapi kle ñańguk.

¹⁰ Tímbi Yesu gít gwańgwańii endí it gínañ lo pipapi, nanañ nańgíliñ. Nańlímbi, takis epep ama ba ‘yom ama’* asup díwíndí bí yousímbi, en gíta nanañ yakan na-pakíliñ. Na-palíñlímbi,

¹¹ Falisi ama díwíndí wín kańbi, nandum pí-síník taumbi, Yesulok gwańgwańii en-nandímbi eńgíliñ, “Sandautsí endí neta takis epep ba yom ama en gíta nanañ nalak?”

¹² Yesulí manda wín nandímbi enguk, “Kíndesí endí gwasap amalóñ ním ñań. Wín jím batsíat endíńgot gwasap amalóñ ñań.

* **9:10:** Falisi amalí amatam díwíndí endíkíe manda ním kímít-kle-kíliñ eańgíliñ enda nandum yom ama tíńgíliñ.

13 Sindi ñambi, Anutulok mandan ñindiñ youy-oulin patak win pinapi, bien ka-daklenekaliñ, ‘Nak ama ginañ busuk ti-semneliñdok nandilet, tapma ti-namañ wala nim.’ ✧ Windiñda nak yom ama en-tiañeuttok indañgut, ama nisila nandum dindim sinik tilak enda nim.”

Yesulok endaut manda komblin wakit ep tindin damanin win nim kiuttok

14 Nain wolonda Yoane tuk ii-sem kena tñguk endok gwañgwañiili Yesuloñ bimbini nandimbi eñgiliñ, “Falisi ama gita nandi nanañ kimsip pa tamini, gan nitakta dikok gwañgwañgaili windiñ nim pa tañ?”

15 Eumbi, Yesuli gwañgwañiili kusei nekta ep tindin damanin nim kimit-kleñgiliñ win eu dakleutok eyout manda diwin eñguk. Eñipi, enla ba gwañgwañiilok plon ñindiñ embi enguk, “Ama noli tamini tilakta timbi, sina min na-silisililok nain indaumbi, noliili kindem blandok telak kleñipi, nanañ kimsip tneliñ ba? Wolok tuop nim. Gan ama win noliilok boñgipsinan nanin yapma tike-ñaumek, noliili blandok telak klenepi, nanañ kimsip pa tnekalini.”

16 Yesuli windiñ embi yusimbi enguk, “Ama noli dasindasin damanin dikñendikñen mam-bupmeupi sandum kusip komblin nim tikelak. Windiñ timbekta, dasindasin wililimbi, sandum kusip komblin wali ña titambi, dasindasin damanin tiañeum blañganeumbi, ginañ wopum-gan sinik indauk.

17 Timbi wain tul komblin bo meme gwilap kawai ginañ nim wili gilolok. Windiñ timbekta,

✧ 9:13: Hosea 6:6

wain tullî bendî wopum dambi, meme gwîlap kawai tîmbî tawa kolaumbi, wain kwelan lamît pi-talewîk. Wala tîmbi wain tul komblin wîn gwîlap komblin gînañ pa wîlî gîlolok, tîmbi nîset tîpelat kîndemgot patemîk.”

Yesulî tam jîmbalat no gembînlî tîmbî kîndem daumbi, wembe sembîsembîn no tîmbî mîlakuk

¹⁸ Yesulî wîndîñ eñîlîmbi, ka-dîkñe ama nolî endoñ bîmbi, kuañ kuseinan mîlelem tîñîpi nîñguk, “Wembana kombîkan sînk sembîlak. Gan wandingan dîk bîmbi, kîka endok plon kîmîlîmbi, kuñgun nombo indañmun.”

¹⁹ Eumbi, Yesulî mîlapi, gwañgwañii gîta ka-dîkñe ama klem ilnan ñanepi ñañgîlîñ.

²⁰⁻²¹ Tîmbi tam no tam jîmbat † indañmî palîmbi, gwîlat 12 taleñguk endî enla ñîndîñ e-nandiñguk, “Nak Yesulok dasindasingot tîke-kautatta, kîndem dautat.” Wîndîñ eñîpi, endok siñgi kandañ ñambi, dasindasin kusipgot tîke-kañguk.

²² Tîke-kaumbi, undanem tam kañbi nîñguk, “Wembe, waleña kîndem dawîn. Nanandi-kîlîktîñgalî gep tîmbî kîndem dalañ.” Tîmbi nain wolondañgan tam walî kîndem dañguk.

²³ Tîmbi Yesulî ka-dîkñe ama endok ilnan ña tombi yambiñguk wîn: amatam asup kîmîn tî-palîmbi, dîwîsîlî blandok kap pakñuaktî pendîlîmbi, dîwîsîlî mano tîmbi, losala wopumgan tîñgîlîñ. Tî-palîm yambimbi

† **9:20-21:** Juda amatamdi nandum jîmbat walî tam ep tîmbî kolaumbi, Anutulok dainan ba amalok ñasîñgan ñanelîñdok tuop nîm.

²⁴ enguk, “Sindi mɪlapi ña-talewit. Wembe tip endi nɪm sembɪk. Endi slak dou-patak.” Eumbi ka-kwalepgɪlɪñ.

²⁵ Gan amatam ep kleum pawan pi-taleumbi, Yesuli wembe pakuknan lombi, kii plon tɪkeum mɪlakuk.

²⁶ Timbi kundit wolok gɪngɪtti kwet wolok tuop sapakñeñguk.

Yesuli ama tɪpet dauset sipmɪsipmɪn gɪt ama no man sipmɪsipmɪn ep timbɪ kɪndem dañgɪlɪñ

²⁷ Yesuli waliningan pi ñañɪlɪmbi, ama tɪpet dauset sisipmɪn endi siñgi kandañ klembi kɪtɪñmɪm eñgɪmɪk, “Devittok Komblin, dɪk nɪta blan tɪ-nɪmɪñ.”

²⁸ Yesuli it gɪnañ lo palɪmbi, ama tɪpet walɪ endoñ bɪñgɪmɪk. Bɪumbi en-nandɪmbi eñguk, “Nak gumañ sep timba kɪndem dandemɪk wɪn sɪtɪ nandɪ-kɪlɪktɪ tɪ-namamɪk ba?” Eumbi nɪñgɪmɪk, “Oñ, Wopum, wɪndiñgan.”

²⁹ Eumbi, kiilɪ dauset tɪke-kambi enguk, “Nɪtek nandɪ-kɪlɪktɪ tɪ-namamɪk wolok tuop inda-samun.”

³⁰ Eumbi, dauset tombɪmbi, kɪmɪsip manda kwambiñ ñɪndiñ enbi eñguk, “Sɪtɪ nepek ñɪn inda-samlak wɪn ama dɪwɪn nola nɪm enɪndekamɪk.”

³¹ Wɪndiñ eñguk, gan endi ñambi, Yesulok gɪngɪt wɪn kwet wolok tuop e-sapakñeñgɪmɪk.

³² Ama tɪpet walɪ walinin pi ñañɪlɪmbi, amatamdi ama no yal kolanɪ man timbɪ sipmɪñguk wɪn Yesuloñ nañgɪp bɪñgɪlɪñ. Nañgɪp bɪumbi,

³³ yal kolan kleñmɪumbi, man sisipmɪn endi kusei kɪmɪpi, manda eñguk. Timbi amatamdi

win ka silikñembi eñgiliñ, “Dama Israel kwelan nepek ñandin no nim indañguk.”

³⁴ Gan Falisi amalñ ñindañ pa ñañgiliñ, “Yal kolandok telak damanjilñ gembñ mumbi, yal kolan pa ep kle-semalak.”

Ama Wapmañli kena gwañgwañii molo manda enguk

Yesuli kena gwañgwa 12 en-tiañembi, kena tñelñndok molo manda enbi en-mukuk

³⁵ Timbi Yesuli it kwet wopum ba tip gñtik kle-gimbulepi ñañguk. Ñañipi, amatam it kiyajñ gñnañ eni-daut ti-sembi, Anutuli amatam yambidikñelak wolok plon gñgñt manda kindem eu pumbi, amatam jñmbat kusei kusei inda-semguk ep timbñ kindem dañgiliñ.

³⁶ Timbi endi ama kimñ wopum yambñnguk win endi sipsip ka-dikñenji nimnat ba ti-plaplaenji nimnat nomik kuumbi yabum mlataumbi blan ti-semguk. Blan ti-sembi,

³⁷ gwañgwañiila ñindañ enguk, “Nanañ bien mepmettok asupgan pakañ, gan kena ama win lakatgot.

³⁸ Wala timbi sindi Anutu kena molom nimolo tñmumbi, kena ama ep timbñ indaumbi, kanan gñnañ en-mulim ñambi, bien ep kimñ kotnekalñ.”

10

¹ Timbi endi gwañgwañii 12 kiti-semum bumbi, yal kolan ep kle-semnelñndok ba jñmbat kusei kusei ep timbñ kindem danelñndok gembñ emguk.

² Ama enmumulin 12 endok kosi ñindin: dama Simon koi no Petlo, timbi kwayañ Andlu, gıt Sebedilok ninañit Yakobo gıta kwayañ Yoane,

³ Filip gıt Batlomio, timbi Tomas gıt Matayo takis epep ama, timbi Yakobo Alifaialok ninañ gıt Tadaio.

⁴ Timbi Simon Selot * gıt Judas Iskaliot en Yesu bola tinminuk.

⁵⁻⁶ Timbi Yesuli gwañgwa 12 wala wakan enmupi, molo manda embi enguk, “Islael amatam endi sipsip pait-pakan wandin, wala timbi sindi endogot na yambinekaliñ. Sindi Samalia amatam endok isi kwesinan nim lonekaliñ, ba amatam Judalok sambat nim endon nim ñanekaliñ, Juda amatamdogot ñanekaliñ.

⁷ Nañipi, giñgit manda ñindin eninekaliñ, ‘Kunum Molomdi amatamni yamb-diknelak win inda-dakleup tilak.’

⁸ Timbi jimbatsiat ep timbi kindem danekaliñ, ba kimkimin ep timbi mlatnekaliñ. Wanda kwambinjiat ep timbi gilıta-semnekaliñ, ba yal kolanjiat ep kle-kot-semnekaliñ. Gembı sam-samin win tuan nimnat, wala timbi sindi kena tuan nimnat kenane-semnekaliñ.

⁹⁻¹⁰ Ama kena tilak enda tuan mllok, wala timbi sindi ñanepi, minem gimın ba satnin nim mep ñanekaliñ. Sindi liksi nim tañginekaliñ. Timbi kiupi tipet wakıt kesıst gwılap ba toña yutilok nim mep ñanekaliñ.

* **10:4:** Selot ama endi Roma nasili Juda amatam yamb-dikneñgilin win endok kwelan ep kleu ñanelindok nandimbi, mik ti-semgilin.

¹¹ Sɪndɪ it kwet wopum ba tip nolok ba nolok lonekalɪñ, wolonda ama kindem nolɪ not tɪ-samektok e-lonjɪmbi en-nandɪ tɪnekalɪñ. En-nandɪ tɪmbɪmbi, nɪsɪ inda-dakleumbi, en gɪta ñambi, wandɪñ patnekalɪñ tuop endok ilnangot dou mɪlat tɪnekalɪñ.

¹² Endok ilnan loñɪpi, amatam ñɪndɪñ enɪnekalɪñ, ‘Busuk sɪndok kandañ palekak.’

¹³ Tɪkap it wolok gɪnañ pakañ endɪ not tɪ-samnekalɪñda, busuk walɪ endok kandañ palekak. Nɪmda, Anutu nɪ-nandumbi, busuk wɪn yapma tɪkeukak.

¹⁴ Tɪkap it ba it kwet nolok ama nolɪ not no nɪm tɪ-samnelɪñda ba mandanjɪ no nɪm nandɪnelɪñda, yambinekalɪñ. Yambinep tɪñɪpi, dausɪnan kesɪsɪ plon kwɪlɪñ sapak wɪt sapleum pɪumbi, ‘Anutulɪ siñgi wɪt-nɪmlak’ wɪndɪñ sambɪ-nandɪ-daklenekalɪñ.

¹⁵ Nak biañgan sanba nandɪwɪt: Anutulɪ amatam yambɪ-danbekak wolonda it kwet sɪnda siñgi wɪt-samnekalɪñ endok kolanjɪ wolok tuan walɪ amatam kolan papait nindɪ damañgan Sodom gɪt Gomola it kwelan kuñgɪlɪñ endok kolanjɪlok tuan makleukak.” †

Yesulok gwañgwañii endɪ amatam yambɪ-kɪlɪñ embi kulok

¹⁶ Yesulɪ yousɪmbi enguk, “Nandañ. Nak amatamdoñ san-mulam ñambi, kanjɪknailok boñgɪpsɪnan kunekalɪñ. Endɪ kamot moyen sañan wandin, tɪmbi sɪndɪ sipsip gembɪnjɪ nɪmnat wandin. Endɪ sep tɪmbɪ kolanelɪñdok

† **10:15:** Sodom gɪt Gomola nasilok tɪmɪpmɪle wandin wala Anutulɪ ep siu dɪñguk. (Stat 18:17–19:29)

nandañ, wala timbi sindi nandi-kiliñ timbi kuñipi, yom nim tinekaliñ. †

17 Sindi ama yambi-kiliñ embi kunekaliñ. Endi manda plon sep kim+tneliñdok ama bieslok kis+nan sap+imbi, it kiyaunji g+nañ sep waip-nekaliñ.

18 Endi naka timbi ama wapmañ ba ka-d+kñe ama endoñ mandala sanañg+imbi, telak inda-samumbi, giñg+it manda kindem en ba di+w+in Juda ama nim enda bo eninekaliñ.

19 Mandala sep ñañ+imbi, 'Nek enetamiñ, ba manda telal nittek plon enetamiñ' wala nandi bendi wopum nim tinekaliñ. Neta, manda plon ilimbi, wolongan Anutuli manda eelok daut samumbi enekaliñ.

20 Manda enekaliñ w+in sinlok nim. W+in Bepsi enlok Di+nd+im Woñ endi sep timbi pañg+taumbi enekaliñ.

21 Ama di+w+in nak nim nep kleañ endi dasii ba kwayañjii nandi-kilikti namañ w+in kanjiknailok kis+nan yapipi, yand+pm+ kimneliñdok. Ba besii di+w+indi gwañgwañji bisat w+indiñgangot ti-semnekaliñ. Timbi wembe gwañgwal+ menj+ bepsila w+indiñgot kanjik ti-sembi, amal+ yand+pm+ kimneliñdok enekaliñ.

22 Timbi nokok giñg+itnai kuañda timbi amatam git+ikti nandi-kunjita wopumgan ti-sam ti-kunekaliñ. Gan no en m+lap wandin indañmekak tuop nep kwambiñ dambi nim nambiukak, endi wakan Anutuli kuñgu taletalen nimnatnan tike-kim+lekak.

† **10:16:** Grik manda plon Matayoli manda w+in ñ+nd+iñ youkuk, "Sindi malet nandi-daklenat ba mambaip yom nimnat wandin kunekaliñ."

23 Timbi it kwet nolok nasili mīlap kusei kusei samnekalĩnda, it kwet nolok pimbi ñanekalĩñ. Nak biañgan sanba: s̄indi Is̄rael it kwet patak tuop kenanj̄i gama n̄im t̄imbi taleñ̄il̄imbi, Amalok Niñañ en b̄i tombekak.”

Yesulok gwañgwañii endi Anutu en noñganla mis̄i-ñimlok

24 Yesuli yous̄imbi enguk, “Mīlaptok kandañ nak ñ̄indiñ sanlet: gwañgwal̄i n̄indaulin n̄im makle-patak, t̄imbi kena gwañgwa s̄ilanin endi molomñ̄in n̄im makle-patak.

25 Wala t̄imbi amal̄i n̄indaut ba molom mīlap n̄itek ti-semnekalĩñ, w̄indiñgangot gwañgwan ba kena gwañgwanla ti-semnekalĩnda, wala endi manda n̄imnat. Endi naka Belsebul nanḡil̄iñ, w̄in Satan. Sambatsiilok kumbamla w̄indiñ n̄iñḡil̄iñda, n̄itek t̄imbi sambatnai n̄im san-kolakolae s̄inik ti-sammel̄iñ?

26 Gan amala n̄im mis̄inekalĩñ. Nepek sembin patak w̄in s̄indi amatam enb̄i tawaumbi, ba manda sembin ḡitik w̄in eu inda-dakleukak.

27 Manda tim s̄inlañgan sansan̄in w̄in maim plon amatam ḡitik eni-dakle-semnekalĩñ, ba manda janjat sanlet w̄in indañgan e-kol̄i piukak.

28 S̄indi amatamda n̄im mis̄inekalĩñ. Endi gw̄ilaps̄iñgot w̄ipi, ḡinañj̄i tip w̄iw̄ittok gemb̄i n̄im pat-semalak. Gan Anutu endi gw̄ilap ḡit ḡinañ tip n̄iset t̄ipelatkan ep munjul̄im j̄imb̄iñ p̄indem̄ktok gemb̄i pal̄imlak endañgot mis̄inekalĩñ.

29 Monik tipnam t̄ipet m̄inem kwandai ḡim̄in noñganl̄iñgot tuatuan, gan noñgan piulekta,

sindok Bepsili wɪn nandi-talelak. Endi monik kambak wandin yambi-dikñelakta,

³⁰ sindi bo sambi-dikñelak, timbi kumbanji saktok kunakunat wɪn bo nandi-talelak.

³¹ Sindi Anutulok dainan loloñ sinik, monik tiptip asupgan yapma kleañ, wala timbi amatamda nɪm mɪsɪnekalɪñ.

³² Sindi amalok dausinan ‘Nak Yesulok giñgit kulet’ wɪndiñ e-dakleañ, nak bo wɪndiñgangot kunum Bepnalok dainan sɪnda ni-dakleutat.

³³ Gan sindi naka amalok dausinan ‘Nak nɪm nandiñmɪlet’ eañ, nak bo wɪndiñgangot kunum Bepnalok dainan sɪnda ‘Nak nɪm nandi-semlet’ eutat.”

Yesulok sambaliilɪ mɪlap bembɪmbi, no en epmɪ plap taukak enda tuan palmekak

³⁴ Yesuli yousɪmbi, gwañgwañiila ñɪndiñ enguk, “Sindi ñɪndiñ nɪm nandi-namnekalɪñ, ‘Endi kwelandok mik gitik timbi taleupi indañguk’. Nak mik timba taleuktok nɪm indañgut. Nɪm. Nak kakit nomik

³⁵ amatam ep tambileptok indañgut. Wɪndiñda ama noli beula kanjik tiñmumbi, wiuli meñla kanjik tiñmum, tamɪnli nambɪn tamla kanjik tiñmekak,

³⁶ wɪn ama nolok sambalii endi endok kanjikñii tiñnekalɪñ. ✧

³⁷ Nandañ. Ama no en gɪnañli nak nep kasilelak, gan gɪnañli meñ ba beu ep kasile-sinik talakta, nandiñmam tuop nɪm ti-namlak. Timbi ama no gɪnañli nak nep kasilelak, gan

ginañli wemben ba gwañgwan kasile-sinik ta-lakta, nandiñmam tuop nim ti-namlak.

³⁸ Timbi ama no kloñbalì nim bembì nep kle-kulakta, enda bo nandiñmam tuop nim ti-namlak.

³⁹ Ama no kuñgun enlok biñmilak, endok kuñgun pailimekak. Gan ama no naka timbi kuñgun bi-namlakta, endi kuñgun taletalen nimnat indañmekak.”

⁴⁰ Yesuli yousimbi enguk, “No en sinda not ti-samlak, endi naka not ti-namlak, timbi no en naka not ti-namlak, endi Anutu nan-mukuk enda not tiñmilak.

⁴¹ No en plofet ama no endok kenanla timbi not tiñmilak, enda Anutulì plofeta tuan kindem milak wìndiñgangot m+ukak. Timbi no en ama d+indim no endok d+indim kuñgula timbi not tiñmilak, enda Anutulì ama d+indimla tuan kindem milak wìndiñgangot m+ukak.

⁴² Sindi giñg+tnai kosi nimnat ñin endoññan nanin no ka-nandiwit. Nak biañgan ñindiñ sanlet: no en ama wolok kusei ka-daklembi, plap tiñmilak ba tukgot gipi milak endok tuan win biañgan Anutulì k+m+lim palmekak.”

11

¹ Yesuli gwañgwañii 12 wìndiñ eni-dikñe-sem-talembi, walinin pi ñambi, Juda amatam eni-daut ti-sembi, giñgit manda kindem enbektok it kwet pakiliñnan ñañguk.

**Yesu en Juda amalok ama
wapmañ ba nim wala ginañ tipet
tiñgiliñ**

Yoane tuk ii-sem endi Yesulok telak dama tiñmĩnguk

² Tĩmbi Yoane tuk ii-sem kena tiñguk en it kwambiñ gĩnañ kĩmĩlĩm pakuk. Papi, Yesu Mesialĩ kundit kusei kusei tiñguk wolok gĩngĩt nandĩngukta, gwañgwañii dĩwĩn en-mulĩm Yesuloñ ñambi,

³ ñĩndiñ nĩkañbi eñgĩliñ, “Anutuli ama ni-mulĩm bi-nĩmektok een wĩn dĩk wakan ba? Ba nola mandi-ta-kunekamĩñ?”

⁴ Eumbi, Yesuli tambanem enguk, “Sĩndi undane ñambi, kunditna dausili kañ ba pawanjili nandañ wolok kasat Yoanela ñĩndiñ tiñmĩnekalĩñ:

⁵ dausi sipsipmĩn endi deiañ, kesit nĩm kuañ endi kesit kuañ, wanda kwambiñjĩat endi wandanjĩ gĩlĩtalak. Pawanjĩ kamalañguk endi manda nandañ, kĩmgĩliñ endi nombo ep tĩmba mĩlap kaik pakañ, ba pĩmbiñen enda gĩngĩt manda kĩndem enba nandañ.

⁶ Tĩmbi no en kusatna ka-nandumbi, nanandĩkĩlĩktĩn nĩm pipĩlak, endi amatam dĩwĩn yapma kle-patak.”

⁷ Tĩmbi Yoanelok gwañgwañiili Yesu kañbim ñaĩlĩmbi, Yesuli amatam kĩmĩn ti-pakĩlĩnda Yoanela ñĩndiñ enguk, “Sĩndi kwet kambaññan sĩlaninnan ñaĩngĩliñ, wĩn nek kanepi ñaĩngĩliñ? Wĩn klinandok kundĩt no sasaleli pendĩlĩmbi ña-bit tĩmbĩm kanepi ñaĩngĩliñ ba?

⁸ Tĩkap nĩmda, sĩndi nek kanepi ñaĩngĩliñ? Ama no dasidasin kĩndem pamanat kanepi ñaĩngĩliñ ba? Nandañ: ama wandisi endi ama wapmañdok isiñan pipat mĩlat ti-kuañ.

⁹ Wĩndĩnda nek kanepi ñaĩgĩliĩ? Plofet ama no ba? Biaĩgan. Gan plofet ama kaĩgĩliĩ walĩ plofet sĩlanin no nĩm. Nak ñĩndĩñ sanlet: Yoane endĩ engano.

¹⁰ Endĩ Anutulok gĩĩngĩt ee ama, wĩn enda wakan manda ñĩndĩñ youp bimbĩn patak, ‘Nandĩlañ, nak gĩĩngĩt ee amana no nĩ-mulambi, telak dama tĩ-gambi, telak tĩ-dĩndĩme kena tĩ-gamekak.’ ✧ Wĩn Yoanela manda wĩndĩñ youp bimbĩn patak.

¹¹ Nak biaĩgan sanba: Yoanelĩ amatam gĩtĩk dama kuĩgĩliĩ ba man ñĩndĩngĩt kuañ endok loloñ sĩnĩk yañ, gan ama pĩmbĩñesi gĩtĩk Kunum Molomdok gĩĩngĩtĩii kuañ endĩ bo Yoane mak-leañ.

¹² Yoanelĩ tuk ii-sem kena kusei kĩmĩpi tĩnguk walinin bĩkap man ñĩndĩngĩt nepek ñandin indalak: ama kolan ba sañan endĩ Kunum Molomdĩ amatamĩii nĩtek yambĩ-dĩkĩnelak wolok endaut manda wĩn mik tĩ-ñĩmbi, tĩmbi kolanelĩndok gĩĩngĩne kena tañ.

¹³ Yoanelĩ kenan gama nĩm kusei kĩmĩliĩñĩmbi, Mose gĩta plofet ama gĩtĩk endĩ Kunum Molomdĩ amatamĩii telak nĩtek yambĩ-dĩkĩneukak wolok plon manda youkĩliĩ.

¹⁴ Tĩkap sĩndĩ manda ñĩn tĩke-dasineliĩndok tuopta wĩn ñĩndĩñ: plofet amalĩ Elia Mesialok telak dama indauptok eĩgĩliĩ wĩn Yoane wakan.

¹⁵ No en pawañnat endĩ mandana nandĩmbi nandĩ-kĩliĩ eukak.”

Amatamdĩ Yesulok kenanla nandum tlal

tĩngukta enombĩnguk

¹⁶ Yesulĩ yousĩmbi enguk, “Nak amatam man ñĩndĩngĩt kuañ sında nĩtek ewĩt? Sĩndĩ wembe gwañgwa wandin ipakanan pipapi, nosiila ñĩndĩñ kiti-semañ,

¹⁷ ‘Pakñuak pendĩtnambi, sında kap nĩm tilĩñ. Ba nĩndĩ kap blan tinambi, mano nĩm tilĩñ.’

¹⁸ Kusei ñĩndĩñda tĩmbi sında wembe gwañgwa sanlet: Yoanelĩ indambi, nanañ gĩtik kĩmisipbi, wain tuk no nĩm pa nalak, tĩmbi sında ‘Yal kolanĩ piñmĩlak’ pa nĩañ.

¹⁹ Tĩmbi Amalok Nĩñañ endĩ indambi, nanañ gĩt wain tuk pa nalak, tĩmbi sında ñĩndĩñ pa nĩañ, ‘Wĩ kawĩt! Endĩ nanañ gĩt wain tuk nana molom, takis epep ba yom ama not ti-semhlak!’ Gan amatam Anutulok nanandĩ kleñĩpi kundit kĩndem tañ endĩ nanandĩ wĩn dĩndĩm sĩnik tĩmbi dakleañ.” Yesulĩ wĩndĩñ eñguk.

²⁰ Endĩ dama it kwet dĩwĩnnan kundit engano gembĩnat sĩnik asupgan tĩnguk, gangan wĩnasilĩ gĩnañjĩ nĩm tambaneñgĩliñ, wala tĩmbi endĩ kusei kĩmĩpi, it kwet wĩn enombĩmbi eñguk,

²¹ “Kolasin gĩt Betsaida nasi sında kilañmet! Anutulĩ mek salamĩlekak! Nak kundit engano gembĩnat asup sındok kandañ tĩngut, gan sında gĩnañjĩ nĩm tambaneñgĩliñ. Kundit wĩn Tilo ba Sidon it kwelan indaumda, endĩ gĩnanjĩ tambaneñ wĩn inda-daklenepi blandok dasindasin dasimbi, kwĩliñ plon pipatnelĩñ. *

²² Wĩndĩñda sanba nandĩwĩt: Anutulĩ amatam sambĩ-danbekak wolonda sındok kolanjĩlok tam-

* **11:21:** Kolasin gĩt Betsaida nasi endĩ Juda amatam, Tilo gĩt Sidon nasi endĩ Judalok sambat nĩm.

bon walí Tilo gít Sidon nasilok tambon wín makleukak.

²³ Tímbi Kapaneam nasi, síndi ‘Anutulí kunum gíñañ níp loukak’ wíndiñ ním nandínekalíñ! Ním síník, síndi jímbiñ sep kolí pímbilokgot. Nekta, nak kundit engano gembínat asup síndok kandañ tíngut, gan síndi gíñañjì ním tambaneñgíliñ. Kundit wín Sodom kwelan indaumda, wínasilí gíñañjì tambaneumbi, Anutulí it kwet wín ním tímbi kolaumbi, ñíndíngít guma palek.

²⁴ Wíndiñda sanba nandíwít: Anutulí amatam sambí-danbekak síndok kolanjilok tambon walí Sodom nasilok tambon wín makleukak.”

Amatamdi Yesu enloñ bínelíñdok enguk

²⁵ Nain wolonda Yesulí ñíndiñ eñguk, “Bep, kunum kwet molom, nak ñíndiñda gan-kíndem dalet: dík nanandíñga díwín ama nanandínjiat ba nandí-daklenjiat enda kímísembíñguñ, gan nanandí sembín wín amatam nanandínjì nímnat enda tímbi dakle-semguñ.

²⁶ Bep, biañgan síník, dík wíndiñ indauptok nandíñguñ.”

²⁷ Eñípi yousímbi, amatamda enguk, “Bepnalí gembín nanandín gítík wín naka namtaleñguk, tímbi en noñganlíngot Níñañ nandínamlak. Tímbi Bep wín nindí nandíñmañ? Wín Níñañ en ba ama nin endí epmbi, Bep daut semlak endíngot Bep nandíñmañ.

²⁸ Kena gím tímbi mílap bemañ síndi gítík nokoññan bí-talewít. Bíumbi, nak pat-nandí samambi, símbasí busukñewín.

²⁹ Nak kulan busuk molom, natnala nım ewa lolak, wala tımbi sındı nambium sanañgılambi, manda san-daut tı-samlet wın tañgonenekalıñ. Wındıñ tı-kuñıpi, gınañjılı busukñaneukak. Tañgotañgo nak tañgonenelıñdok samlet wın tıkembi tañgonenekalıñ.

³⁰ Wın mılap nım, wın pañgıtninga n.”

12

Yesulok mandalı endıkñe manda damañgan youkılıñ wın maklelak

¹ Sabat pat-nandı nain nola Yesulı plaua nanañ kena boñgıpnan ñañılımbi, gwañgwañii en kle-ñañgılıñ endı nanañjıla tımbi, kusei kımıpi, plaua mınjıp mep nañgılıñ.

² Tımbi Falisi ama dıwındı wın kañbi, Yesu nımbi eñgılıñ, “Wı ka. Gwañgwañgailı Sabat pat-nandı naindok endıkñe manda maklembi, kena tañ.”

³ Eumbi enguk, “Devit gıt nolii en gıta pakılıñ endı nanañ gawat inda-semgukta Devittı nıtek tıñguk? Sındı kasat wın pinapi nandañ, gan nandı-kamalañ bek?

⁴ Endı Anutulok sel it gınañ lombi, plaua nanañ simbi, Anutula tapma tıñmımın wın mep pıumbi, sambalii gıta nañgılıñ. Plaua wın tapma ama endıñgot nanalok, gan Devit gıt nolii endı kımısip manda maklembi nañgılıñ.

⁵ Tımbi endıkñe manda Moselı youkuk wali ñındıñ nını-daut nımlak wın sındı wındıñgangot pinat nandımbi kamalañ bek: Sabat pat-nandı nainnan tapma amalı tapma it gınañ kena tıñıpi, Sabattok endıkñe manda

makleañ, gan wali Anutulok dainan yom nim indalak.

⁶ Tapma ittok kandañ nak ñindiñ sanlet: nepek ñi patak wolok loloñli tapma it maklelak.

⁷ Timbi Anutulok mandali ñindiñ elak, ‘Nak ama ginañ busuk ti-semneliñdok nandilet, tapma ti-namañ wala nim.’ Sindi manda wolok kusei nandi-kiliñeumda, ama yom nim tañ en yom plon nim yapitneliñ.

⁸ Nekta, Amalok Niñañ Anutul ni-mukuk endi Sabat pat-nandi nain wolok molom.”

⁹ Yesuli walingan yousim ñambi, it kiyaunjinan loñguk.

¹⁰ Timbi ama no kii tombon dalandan endi wolok bim pakuk. Windiñda ama diwisili Yesu manda plon kimitnepi ni-nandimbi eñgiliñ, “Dik nitek nandiñañ? Ama noli Sabatta ep timbi kindem da win kindem timbek ba nim?”

¹¹ Eumbi enguk, “Sindoññan nanin no endok sipsip noñgangot palmek wali Sabat nainnan ban ginañ piumbi, endi nitek timbek? Endi sipsip win tike tiañeumbi lambuk bek.

¹² Gan amali loloñ sinik, sipsip maklelak yañ! Wala timbi Sabat nainnan kundit kindem ti-semeñ win kindem.”

¹³ Eñipi, ama wala ñindiñ niñguk, “Kika kot-suat” eumbi, amali windiñ timbimbi, kiili binda kindem dambi, tombon wandin tiñguk.

¹⁴ Gan Falisi amali mlapi pi ñambi, kimin timbi, telak nitek plon Yesu wili kimmelidok manda e-lonji tiñgiliñ.

¹⁵ Yesuli win nandi-daklembi, walinin pim ñañguk.

Yesu en nindok kena ama?

Timbi amatam asupti Yesu kle ñaumbi, jimbatsiat gitik ep timbi kindem daumbi,

¹⁶ kena tiñguk wolok giñgit joñgo nim eu sa-tauktok e-kimisip ti-semguk.

¹⁷ Endi windiñ timbimbi, Anutuli plofet Aisialok man plon Mesialok manda ñindiñ eñguk wolok bien inda-dakleñguk,

¹⁸ “Ñin nokok kena gwañgwa nak en natnalok kasileñgut.

En wakan nak ginañnali kasilembi, nandi-koñgom ti-ñimbi, endoññan Woña kimilimetat.

Timbi nak telak nitek plon amatam ep timba dindimenekaliñ win endi kwelalok amatamda eni-dakle-semekak.

¹⁹ Endi gimbit ba manda kwambiñlok nim, timbi endi pañga indanan manda nim eu piukak.

²⁰ Endi klinandok kundit gembin nimnat giloup tilak wandin no nim ombekak, ba tipalalok kolsalen duat pitpit tilak wandin no nim pendilim kimbekak.

Endi kenane-palimbi, amatam dindim indaneliñdok telak wali inda-dakleukak wolok tuop.

²¹ Timbi kwet tuop ama wali bimbi epmektok en mandipatnekalin.” ☆

²² Nain wolonda ama no Yesuloñ nañgip biñgiliñ, win yal kolanli piñmiñgukta timbi man ba dai tipelatkan sigimik. Timbi Yesuli timbi kindem daumbi, nepenepek kañbi manli manda eelok salaktañmiñguk.

☆ **12:21:** Aisaia 42:1-4

23 Timbi amatam giti+kti kundit win ka silikñembi, nisiñgan e-nandi timbi pa eñgilañ, “Ama Wapmañ Devittok Komblin bimb+lok e-tabañ win ñakan bek?”

24 Gan Falisi amal+ manda win nandiñgilañda timbi Yesula ñ+ndiñ eñgilañ, “Win yal kolandok telak damanji Belsebul endok gemb+lañgot yal kolan ep kle-semalak.”

25 Yesul+ nanand+nji ka-nandiñgukta ñ+ndiñ enguk, “Ama wapmañ nolok giñg+tñiil+ tamb+pi nisiñgan miañ endi kola s+n+k tañ. Ba it kwet ba sambat noli w+ndiñgangot tañ endi n+m diñdam patneliñ.

26 W+ndiñgangot Satandok giñg+it noli enlok nol no kle kolimda, Satandi enla mik tiñmumbi, endok ka-dikñeni+ plakan talewik.

27 S+ndi ‘Ama wali Belsebullok gemb+la yal kolan ep kle-kot pa tilak’ w+ndiñ naka nan+añ. Manda win bien timbekta, nindi s+ndok gwañgwanjii gemb+ emumbi, yal kolan ep kle-kot pa tañ? Belsebul ba? N+mda, manda nokok gemb+nalok kuseila eañ wolok bien n+m inda-daklelak yañ.

28 Win Anutu enlok Woñdi nep plataumbi, yal kolan ep kle kotet, Belsebul+ n+m. W+ndiñda ñ+ndiñ inda-daklelak: Anutul+ ikan s+ndok boñg+ps+nan amatam yambi-dikñelak.

29 Ba ama noli ama gemb+nat nolok it g+nañnan slak lombi, giñg+tñii joñgoñgan epmektok tuop ba? N+m ya! Dama endi ama gemb+nat win tikembi, toal+ ap imbi bium palmek, nepek nek it g+nañ pakañ win gumañ ep talewik.

30 Ama no nak not n+m ti-namlakta, endi kanjik

tí-namlak. Tím̄bi ama no nak ním nep platambi, Anutuloñ amatam ním ep kím̄in t̄lakta, endí ep kleum papuseneañ.

³¹ Wíndiñda ñíndiñ sanlet: amatam yom tañ ba Anutu ní-kolayañ, endok yomj̄i ḡit̄ik Anutulí gumañ bi-semekak, gan ama no D̄índim Woñ ní-kolalakta, endok yom̄in Anutulí ním biñmekak.

³² Tím̄bi ama no Amalok Níñañ enda manda kolan elakta, endok yom̄in Anutulí gumañ biñmekak, gan ama no D̄índim Woñ gemb̄in namlak, enda manda kolan elakta, endok yom̄in Anutulí man ñíndiñḡit̄ ba nain taletalenan bo ním biñmekak. Wíndiñda kusatnala ḡinañ t̄ipet nombo ním t̄inekaliñ.

³³ Komba no k̄índemda, endí bien k̄índemgot pa lalilak, tím̄bi komba no kolanda, endí bien kolangot pa lalilak. W̄in komba walí kolan ba k̄índem w̄in bienlí mek daut samlak.

³⁴ S̄índi manj̄i manbenj̄i malet upmat nom̄ik. Ama kolanda, n̄itek tím̄bi manda k̄índem eneliñ? Nepek kusei kusei ama nolok ḡinañnan tokñielakta, wakan eu lamb̄ilak.

³⁵ Ama k̄índem nepek k̄inde k̄índem ḡinan ḡinañ pa w̄isi-kotak, endí nepek k̄índemgot pa t̄lak, tím̄bi ama kolan nepek kola kolan ḡinan ḡinañ pa w̄isi-kotak, endí nepek kolangot pa t̄lak.

³⁶ Nak ñíndiñ sanba: Anutulí amatam samb̄i-danbekak nain wolonda endí manda kolan ḡit̄ik eñḡilíñ wolok kusei e-dakleneliñdok sanbekak.

³⁷ Neta, Anutulí mandañga kañ-danbi, wolok tuop d̄ik ama d̄índim ba ama kolan ganbi in-daukak.”

Yesu en enlok kusai timbi dakleuptok kundit engano no timbim kaneliñdok niñgiliñ

³⁸ Timbi endikñe manda nandi-tale ama gita Falisi ama endoñnan nanin diwñdi Yesu niñgiliñ, “Endaut, dik nandi-nimbi, kundit engano sinik no timbimbi kanetamiñ.”

³⁹ Gan endi niñdiñ tambane enguk, “Amatam man niñdiñgit kuañ sindi kolan timbi, Anutu bi-sinik tañ. Sindi kundit no kanepi pa nandañ, gan plofet Yonalok kundiliñgot daut samum kanekaliñ.

⁴⁰ Yonal tim sandap tipet git no tuk gaut wop-umdok minjip ginañ pakuk. ✧ Windiñgangot Amalok Niñañ endi bo maim tipet git no kwet ginañ palekak kanekaliñ.

⁴¹ Nandañ: Anutuli amatam manda plon yapilekak nain wolonda Niniwe nasi Yonalok molo manda nandiñgiliñ endi amatam man niñdiñgit kuañ sin gita yakan mlapi, sindok kusasi timbi dakleukak. Neta, endila Yonalok mandala ginañji tambaneñgiliñ, gan sindila ama nin Yona maklelak endok manda nandimbi, ginañji nim tambaneñgiliñ.

⁴² Windiñgangot Anutuli amatam manda plon yapilekak nain wolonda kwet koi Siba wolok tam wapma endi bo amatam man niñdiñgit kuañ sin gita yakan mlapi, sindok kusasi timbi dakleukak: endila ama wapmañ Solomondok nanandi kindem nandiuktok kwet mayañgan nanin sinik wali endoñ biñguk, gan sindila ama Solomon maklelak endok mandan nandikimneñgiliñ.”

✧ **12:40:** Yona 1:17

⁴³ Yesulí yousímbe enguk, “Yal kolan nolí ama no ka-mísim poñawíkta, endí kwet kasatnan ña bí tímbe, pipapat komblin lonjívík. Lonjim ním kañbi,

⁴⁴ enla ñíndíñ ewík, ‘Nak bíndambo undane it dama pakutnan ñawa’. Embi ña kawík wín: it wín jamimbi tí-kíliñem biumbi, itgot palek.

⁴⁵ Kañbi pí ñambi, yal kolan kí tambon tambon típet endok gembínjílí en makleañ ep tímbe indambi yanañgílim, it wolok gíñañ lombi pí pat mílat tínelíñ. Wíndíñda tímbe damañgan ama wala mílap lakat indañmíñguk, gan man mílap wopum síník indañmek. Enda indañmíñguk, wíndíñgangot amatam man ñíndíñgít kolan tíkuañ síndoñ inda-samekak.”

Yesulok sambalii wín nin?

⁴⁶ Yesulí amatam manda en-palíñlímbi, meñ gít kwayañii endí bí tómbi, pawan ípi, en gíta manda e-nandí tínelíñdok eñgíliñ.

⁴⁷ Tímbe ama nolí Yesu nímbe eñguk, “Nandílañ. Meñga kwayañgai pawan bí ípi, díkíta manda e-nandí tínepi nandañ.”

⁴⁸ Gan Yesulí ama wala ñíndíñ tambane níñguk, “Mena kwayanai wín nin?”

⁴⁹ Eñípi, gwañgwañiila kí yout tí-sembe níñguk, “Ñí ka: mena kwayanai ñí pakañ.

⁵⁰ Neta, no en Bepna kunum gíñañ patak endok man tañgonelakta, endí wakan nokok mena, kwayanai, ba wítnai biañgan t añ.”

**Ama Wapmañlí amatamñii nítek
yambí-díkñelak wala Yesulí
e-yout manda enguk**

13

Gĩngĩt manda kĩndem wĩn nanañ mĩnjĩp ama noli kena gĩnañ kokuk wandĩn

¹ Sandap wolonda Yesulĩ it bimbi, tuk guañnan ñambi, amatam enĩ-daut tĩ-semepi tuk baliliñnan ña pipakuk.

² Tĩmbi amatam asuptĩ endoñ bi kĩmĩn tĩñgĩliñda tĩmbi, endĩ kĩkeñ nolok plon lombi pipakuk. Pipalĩmbi, amatam kĩmĩn wopum endĩ tuk pawan ilĩmbi,

³ e-yout mandalĩ nepek asuptok plon enĩ-daut tĩ-semguk.

Tĩ-semñĩpi ñĩndĩñ enguk, “Nandañ. Ama noli nanañ mĩnjĩp kokotta kenañ gĩnañ ñañguk.

⁴ Ñambi, mĩnjĩp kot-tĩ-kot-tĩ-ñañĩliĩmbi, mĩnjĩp dĩwĩn telak plon piĩmbi, monĩktĩ bĩm na-taleñgĩliĩ.

⁵ Tĩmbi mĩnjĩp dĩwĩndĩ kawattĩ salaiumbi kwet lakatgot pakuknan piĩngĩliĩ. Mĩnjĩp kwet plongot pakĩliĩnda tĩmbi mindĩn plakan tawa lambĩñgĩliĩ.

⁶ Gan kakailĩ sua embi, kwet nĩm tĩke gembĩlaumbi, maimdĩ lambĩ ep dĩumbi, yañetambi kĩm-taleñgĩliĩ.

⁷ Mĩnjĩp dĩwĩndĩ kwet koselek mĩnjĩp pakuknan piĩngĩliĩ endĩ yakayakan tawa lambumbi, koselektĩ bendĩmbi ep tapliumbi kĩm-taleñgĩliĩ.

⁸ Mĩnjĩp dĩwĩndĩ kwet galk gĩnañ piĩngĩliĩ walĩ lambĩm wopum dambi, bien laliñgĩliĩ. Kusei dĩwĩndĩ bien 100 100 laliñgĩliĩ, dĩwĩndĩ bien 60 60 laliñgĩliĩ, tĩmbi dĩwĩndĩ bien 30 30 wĩndĩñ lali-ta-ñañgĩliĩ.

9 No en pawañnat endi mandana nandimbi nandi-kiliñ eukak.”

10 Papalembi, Yesulok gwañgwañiili endoñ bimbi ni-nandimbi eñgiliñ, “Amatam manda enlañ win kusei nitakta timbi e-yout manda gita pa enlañ?”

11 Eumbi tambane enguk, “Kunum Molomdi amatam telak nitak yambi-diknelak win damañgan pat-sembin pakuk. Nepek win endi sinda sanbi dakle-talelak, gan amatam diwinda nim.

12 Neta, no en nepek palmilak win tike-kuumbi, enda nombo yousi-mumbi, asupgan palmekak. Gan no en nepek palmilak wala nandum tlal tilakta endok nepek lakat palmilak win apma tikeñmumbi, slak palekak.

13 Ama wandisi wali dausi kañ, gan nim ka-dindim eañ, ba pawanji kimita, gan nim nandañ ba nim nandi-dakleañ, wala timbi nak manda e-yout manda git pa enlet.

14 Plofet Aisaiali nek indauktok eñguk win man ñindiñgit amatam wandisiloñ inda-semalak. Endi Anutulok mandan ñindiñ eñguk, ‘Amatam ñali manda nandinekaliñ, gan nim nandi-daklenekaliñ, ba dausi kanekaliñ, gan nek kañ win nim ka-nandi-tomnekaliñ.

15 Nekta, endok ginañ nanandinjili kwambiñ dañgukta, pawanjili manda nandinepi kunjit tañ, ba dausi nim kanelindok masipmañ. Windiñ nim timbimda, endi dausi kañbi, pawanjili nandimbi, ginañjili nandi-tombi, ginañji tambaneumbi, nak ep timba

k'indem daneliñdok nokoññan b'inel'iñ.' ☆ Anutuli amatamdok plon manda w'ind'iñ eñguk.

16 Gan s'indila dausiñ k'indem kañ, t'imbipawanjiñ guma nandañ, wala t'imbipawanjiñ amatam diw'in yapma kle-pakañ.

17 Nak biañgan s'ink sanba: plofet ama g'ita ama d'indim damañgan kuñg'iliñ endi nepek s'indi kañ w'in kanepi nandi-koñgom t'ing'iliñ, gan n'im kañg'iliñ, ba manda s'indi nandañ w'in nandiñepi nandi-koñgom t'ing'iliñ, gan n'im nandiñg'iliñ.”

18 T'imbipawanjiñ yesuñ yesuñ, gwañgwañiila enbi eñguk, “S'indi pawanjiñ k'im'ipi, m'injip kokottok e-yout manda sanit wolok kusei san-daklewambi nandiwit.

19 Nanañ m'injip telak plon piñguk manda wolok kusei w'in ñ'indiñ: amali Anutuli amatamñiñ nitek yambi-dikñelak wolok g'ing'it manda nandiñbi n'im t'ike-kulak, t'imbipawanjiñ kolan molomdi b'imbipawanjiñ, manda g'inañnan kokol'in w'in apma t'ikeñmilak.

20 M'injip kawat plon piñguk manda wolok kusei w'in ñ'indiñ: amali g'ing'it manda silisilinat nandiñbi, plakan g'inan g'inañ dasilak,

21 gan manda g'inan g'inañ pilak wali n'im pa kwambiñ dalak. N'im, wali nain dumangot papi pail'mlak. W'in kuñgunlok plon m'lap indañmilak, ba Anutulok manda t'ike-kuañ endok plon m'lap kusei kusei inda-semum yambilak, nain wolongan nanandi-kilik'tin pi pilak.

22 Ba m'injip kwet koselek m'injip pakuknan piñguk manda wolok kusei w'in ñ'indiñ: amali

☆ 13:15: Aisaia 6:9-10

gĩngit manda wɨn nandɨlak, gan kwelalok mɨlap ba mɨnem kwɨlikwɨli wolok nandɨ-koŋgomli gɨnañ timbi pailɨmbi, manda nandɨlak wolok bien nɨm indaŋmɨlak.

²³ Mɨnjɨp kwet galk gɨnañ pɨŋgɨliñ manda wolok kusei wɨn ñɨndɨñ: amalɨ gĩngit manda wɨn nandɨmbi nandɨ-kɨliñ embi, kɨmit kle kuañ. Endok bien wɨn 100 ba 60 ba 30 wolok tuop indalak.”

Kunum Molomdok ka-dikñe kena kanjɨk nat, gan wandigan embi sapañelak

²⁴ Timbi Yesuli yousɨmbi, e-yout manda no amatamda ñɨndɨñ enguk, “Kunum Molomdi gĩngitñii yambi-dikñelak wɨn ñɨndɨñ: ama nolɨ kenan gɨnañ nanañ kɨndemlok mɨnjɨp kokuk,

²⁵ gan tim boŋgɨpnan ama gɨtikti dou-palɨñɨmbi kanjɨkñɨli kena wolok ñambi, kli kolandok mɨnjɨp kopi pi ñaŋguk.

²⁶ Pakapi, mindin tawa lambɨmbi, bien indaup timbɨmbi, kli kolandi bo inda-dakleŋgɨliñ.

²⁷ Inda-dakleumbi, ama wolok kena gwaŋgwañiilɨ wɨn kañbi, molomloñ ñambi nɨŋgɨliñ, ‘Wopum, dik kenaŋga gɨnañ mɨnjɨp kɨndemgot kokuñ. Gan nɨtek timbi, kli kolanli indalak?’

²⁸ Wɨndɨñ ni-nandumbi enguk, ‘Wɨn kanjɨkna nolɨ kolɨmbi lambɨlak.’ Eumbi ni-nandɨmbi eŋgɨliñ, ‘Wɨndɨñda nɨndɨ ña kli wɨn tamat kot-netamɨñ ba?’

²⁹ Eumbi enguk, ‘Wɨndɨñ nɨm. Kak biu palen. Nɨm kañbi, kli tamat kokamɨñ embi, nanañ wakɨt tamatneliñ a.

30 Biumbi, nanañ gita kli niset tipelatkan lamb+ndekamik. Timbi nanañ mepmettok nain indaumek, nak kena ama enbambi, dama kli moyen tamap imbi, komba g+nañ sium d+ukak. Timbi nanañ bien w+n wis+kot itna g+nañ ep wis+kol+m palekak.’ ”

31 Yesuli e-yout manda no ñ+ndiñ enguk, “Kunum Molomdok kaundi+kñe kena w+n mastat m+npj * ama noli kenan g+nañ kokuk wandin.

32 Mastat m+npj w+n yaya m+npj tip m+nam s+n+k yañ, gan tawa lamb+lak wolonda yaya wali d+w+n yapma klembi, komba nom+k wopum dalak, wala timbi yaya wolok gayam plon mon+kti b+mbi, isi tañ.”

33 Yesuli yous+mbi, e-yout manda no ñ+ndiñ enguk, “Kunum Molomdok kaundi+kñe kena w+n ñ+ndiñ: tam noli kim+li bendi lakatgot t+kembi, plaua kw+lan wopungan wak+it tambanembi, papalem kaumbi, plaua wali git+k bend+mbi lamb+lak.”

34 Yesuli amatam kim+n wopumda manda git+iñgit+k enguk w+n endi telal no git n+m eñguk, endi e-yout mandaliñgot enguk.

35 Endi w+ndiñ timb+mbi, plofet ama noli manda ñ+ndiñ eñguk wolok bien inda-dakleñguk, “Nak e-yout mandaliñgot manda enbi, nanandi semb+n kwet kusei kim+kim+il+n nanin pat-ta-bañ w+n enba dakleutat.” ☆

36 Timbi Yesuli amatam kim+n wopum yamb+k bimbi, gwañgwañii git ilan ñañguk. Ña pal+iñ+li+mbi, gwañgwañiili endoñ b+mbi n+kañbi

* 13:31: Mastat m+npj w+n wambiñ m+npj wandin. ☆ 13:35: Kap 78:2

eñg+liñ, “Dik e-yout manda eñañ w+n - kli moyen kena g+nañ lambilak - wolok kusei nitek? W+n ninimbi nandina.”

³⁷ Eumbi enguk, “Ama m+nj+p kokuk w+n Amalok Niñañ en wakan.

³⁸ Kena w+n kwet ñ+n man pakamiñ wolok walan, t+mbi nanañ m+nj+p w+n Kunum Molomdok g+ñg+tñii. T+mbi kli kolan w+n kolan molomdok g+ñg+tñii,

³⁹ t+mbi kanjik kli kolan m+nj+p ep kokuk w+n kolan molom Satan en. M+nj+p bien mepmet w+n kwet nain taletalenan wolonda indaukak, t+mbi kena t+ndi ama w+n Anutulok añeloñii.

⁴⁰ Kli kolan tamap w+p siañ w+ndiñgangot nain taletalenan kolan molomdok g+ñg+tñii enda indasemekak.

⁴¹ Nain wolonda Amalok Niñañ endi añeloñii en-mul+mbi, kwet tuop g+ñg+tñii endoññan nanin ama kolan tañ en ba d+w+n no ep tiañeumbi yom tañ endi wak+it ep k+m+n timbi,

⁴² j+mbiñdok komba kwambiñ g+nañ ep kol+ pinekaliñ. Wand+ñ endi mano kw+lim timbi, manj+ si-g+lim danekaliñ.

⁴³ Gan amatam Beps+lok man tañgoneñg+liñ endi kunum g+nañ lombi, maim duatak w+ndiñ duapi, indağan endok kapmainan kuumbi yambi-d+ikñeukak. No en pawañnat endi mandana nandi+mbi nandi-k+liñ eukak.”

Kunum Molomdok kaundi+kñe kenala Yesuli e-yout manda d+w+n no enguk

⁴⁴ Yesuli yous+mbi, e-yout manda enguk, “Kunum Molomdok kaundi+kñe kena wolok walan w+n nepek tuan wopungan s+nik kena

ginañ kimisebum pakuk wandin. Ama noli nepek win timbi indambi, taplim bium pakuk. Timbi silisili wopum indañmĩngukta endi nepenepeli gitik ña tuatualok kimilim tua-taleumbi, minem walinin tikembi, nepek tuan wopum win endok indañmektok kwet win ña tua kleñguk.

⁴⁵ Timbi Kunum Molomdok kaundikne kena wolok walan no kawat tuan wopum wandin: ama noli kawat tuan wopumgot win tuaup yolonjĩnguk. Yolonjĩmbi,

⁴⁶ kawat kindem sinik no kañbi, ña nepenepeli gitik tuatualok kimilim tua-taleumbi, minem walinin tikembi, kawat win ña tuañguk.

⁴⁷ Timbi Kunum Molomdok kaundikne kena wolok walan no win ñĩndiñ: pis tiatia lik wopum tuk ginañ koli pĩumbi, pis kusei kusei epĩliñ.

⁴⁸ Lik tokneumbi tiañe pawan lambi pipapi, pis kañ-dan tĩngĩliñ, win pis nanalok kindem kambot ginañ ep kĩmipi, pis kolan win ep kokĩliñ.

⁴⁹ Kwet nain taletalenan wĩndiñ wakan indaukak: Anutulĩ añeloñii en-mulim bĩmbi, ama Anutulok man tañgoneañ endok boñgĩpsinan nanin ama kolan epbi,

⁵⁰ jĩmbiñdok komba kwambiñ ginañ ep koli pĩnekalĩñ. Wandĩñ mano kwilim timbi, manji si-gilim danekalĩñ.”

⁵¹ Yesuli e-yout manda eu taleumbi, gwañgwañii en-nandĩmbi eñguk, “Sĩndi e-yout manda gitik sanlet wolok kusei nandĩ-dakleañ ba?” Enbĩmbi, endi “Oñ, nandamĩ” nĩngĩliñ.

⁵² Eumbi enguk, “Wĩndiñda endikne manda nandĩ-tale amalĩ Kunum Molomdok gĩngit in-

dambi kuañ endi ama nepek kindem wisikot isinan kimitim pataknan nanin epmañ wandin: endi Anutuli nanandi damañgan eñguk ba man elak win nandi-daklembi, wolok tuop amatam eni-daut ti-semañ.”

Yesuli en Ama Wapmañ engano win Juda amala daut semguk

Yesulok il kuseinan nasili siñgi wili mgiliñ

⁵³ Yesuli e-yout manda win eu taleumbi, walinin pi ñambi,

⁵⁴ il kuseinan ña tomguk. Tombi, it kiyaunji ginañ lombi, amatam eni-daut ti-semguk. Timbi amatam mandan nandiñgiliñ endi nandi-gitiñgitik embi, nisinañgan ñindiñ eñgiliñ, “Ama ñali nanandi wandin ba kundit engano sinik tindilok gembí win denanin tikeñguk?”

⁵⁵ Nindi endok kusei nandamiñ yañ! Endila it kindikindit ama endok niñañgot. Meñlok koi win Malia, kwayañii win Jekop, Josep, Simon git Judas,

⁵⁶ timbi endok wiwii win nin gita yakan kuamiñ. Windiñda nanandin git gembin wandin win nindi daulmiñguk?”

⁵⁷ Windiñ eñipi, endok mandan ba ep tindin wala nandum tlal tiñguk. Timbi Yesuli enguk, “Amatam diwindi plofet ama giñgiñgan tiñmañ, gan enloñ nasii ba noliilí windiñ nim tiñmañ.”

⁵⁸ Windiñ embi, nim nandi-kilikti tiñmiñgiliñda timbi kundit engano asup wandiñ kandañ ni m tiñguk .

14

Elotti Yesula nandum en Yoane kımnan nanin mılakuk wındıñ tıñguk

¹ Nain wolonda Galili distriktok ama wapmañ Elot endı Yesu koi gıñgıt nandımbi,

² kena amañii ñındıñ enguk, “Endı Yoane tuk ii-sem en wakan. Kımnan nanin mılakukta tımbi kundit engano tımbektok gembın wopungan palmılak.”

³⁻⁴ Kusei ñındıñda Elotti wındıñ nandıñmıñguk: damañgan endı enlok kwayañ Filip endok tamın Elodia apma tıkeñguk. Apma tıkeumbi, Yoaneli ñındıñ pa nıliñguk, “Dık Elodia tamga tıkeñguñ wın nındok endıkñe manda maklelañ.” * Wındıñda Elotti eumbi, Yoane tıke imbi, it kwambıñ gınañ kımıkılıñ.

⁵ Elotti Yoane wıli kımbektok nandıñguk, gan amatamda mısiñgukta wındıñ nım tıñguk. Neta, Juda amalı Yoanela nandum plofet no tıñgukta tımbi.

⁶ Gan wınaña ñındıñ indañguk: Elottok indainda nain indaumbi, yokñiilok nanañ sinat tı-semumbi, Elodialok wembanlı bı endok dausınan kap tıñguk. Kap tiumbi, Elotti wembe wolok kapta nandı-koñgom tıñgukta tımbi,

⁷ manda ñındıñ e-kwambıñ dambi nıñguk, “Biañgan sınık. Dık nepek nola ba nola nankautañ wolok tuop gametet.”

* **14:3-4:** Endıkñe mandalı amalı enlok dal ba kwayañlok tamın tıkeuktok kımısip tıñmılak. Dal ba kwayañ endı yamın pap sembıñguk wolondañgot kındem wındıñ tımbek. (Wok Pris 18:16, 20:21, Lo 25:5-6)

8 Wɪndiñ eumbi, meñloñ ñaumbi, nanandiñ ñɪndiñ mɪumbi, Elottoñ undane ñambi niñguk, “Diƙ eumbi, Yoane tuk ii-sem endok bim dombɪmbi, kumbam jawañ plon ƙimɪpi bɪ namɪt.”

9 Ama wapmañdi manda wɪn nandiɪmbi nandum mɪlatañguk. Gan manda yokñiilok dausɪnan e-ƙwambiñ dañgukta tɪmbi endi nandiñmɪmbi, wembeli eñguk wolok tuopkan tɪneliñdok eñguk.

10 Tɪmbi it ƙwambiñ gɪnañ ñambi, Yoanelok bim dombɪmbi,

11 kumbam jawañ plon ƙimɪpi bɪm wembe mɪumbi, meñloñ tɪke ñañguk.

12 Tɪmbi Yoanelok gwañgwañiilɪ bɪm dalandan bem ña ƙindikilɪñ. Wɪndiñ tɪ-talembi, siñgi ña Yesu kasat tɪñmumbi nandiñguk.

Yesulɪ ama 5,000 gɪta tam gwañgwanjii nanañ ep towiñguk

13 Yoane wɪlɪ ƙimɪñguk wolok gɪñgɪt Yesulɪ nandiñgukta endi gwañgwañii gɪt walinin pɪ ñaneliñdok ƙikeñ nolok plon lombi, kwet ama niɪmɪnatnan niɪsiñgan ƙunepi ñañgɪlɪñ. Ñaumbi, amataɪmɪdi gɪñgɪt wɪn nandiɪmbi, isi ƙwesɪ bimbi, kesɪtti en klem, tuk baliliñ ñañgɪlɪñ. Ñakap, Yesulɪ ñaupɪ nandiñguknan ña tomgɪlɪñ.

14 Tɪmbi Yesulɪ ƙikeñ plon nanin pɪñɪpi, amataɪm ƙimɪn wopum yambiñguk. Yambiɪmbi, blan tɪ-sembi, jɪmbatsɪat ep tɪmbɪ ƙɪndem dañguk.

15 Kwet timlala tɪmbɪmbi, gwañgwañiilɪ Yesuloñ bɪmbi niñgɪlɪñ, “Kwet ƙilɪm elak. Tɪmbi ñɪn kwet ama niɪmɪnatnan pakamɪñ, wɪndiñda diƙ

amatam en-mulimbi, it kwelan ñambi, nanañj+ tua nambit.”

¹⁶ Eumbi enguk, “Nekta ñaneliñdok eañ? Sin nanañ ep towiwit.”

¹⁷ Eumbi, jip jup timbi niñg+liñ, “Niñdok plaua nanañ kit tombon git pis tipet waliñgot pat-nimlak.”

¹⁸ Eumbi enguk, “W+in nokoñnan mep biwit.”

¹⁹ W+indiñ embi, amatam enb+mbi, kli yali gimbañ dambi pipak+liñ. Timbi Yesuli plaua nanañ kit tombon git pis tipet w+in epbi, kunum plon deium loumbi, Anutu weñm+mbi, plaua w+in omb+mbi, gwañgwañiila emguk. Emumbi, endi ep papusenembi, amatam em-taleumbi,

²⁰ git+ikti nambi na-tokñe tiñg+liñ. Timb+mbi, dip pakuk w+in gwañgwañiili epmbi, sandiñ lik 12 wolok giñañnan dasium tokñeñguk.

²¹ Nanañ nañg+liñ w+in ama 5,000 nitepek, gan tam git wembe gwañgwa nim ep kunak+liñ.

Yesuli tuk guañ plon yaliyali ñañguk

²² Ama k+m+in git+ikti nanañ nambi taleumbi, Yesuli gwañgwañii en-giñg+nembi, nis+ngan k+keñ plon lombi, tuk guañ tambon kandañ damandama ñaneliñdok en-mukuk. En-mulim ñañ+li+mbi, amatam k+m+in git+ik is+nan en-mulepi pakuk.

²³ Papi, amatam en-mulim ña-taleumbi, Yesu en engan nimolo timbepi jañg+nnan lo pakuk. Kwet kilim eumbi, jañg+nnan engan pal+mbi,

²⁴ gwañgwañiilok k+keñdi ña tuk guañ boñg+pnan tomguk. Tomb+mbi, sasaleli ñañg+liñ

kandañnan biñgukta, tukti kikeñ munjupi, tike lombi pimbibi tiñguk.

²⁵ Kwet gama nim salañlimbi, Yesuli guañ plon yali tañakap gwañgwañii ep timbi dumalañguk.

²⁶ Timbi gwañgwañiili tuk plon yaliyali bumbi kañbi, “Asili b!lak!” embi, gembinj pumbi, misimbibi kwawa tiñgiliñ.

²⁷ Timbi wolongan Yesuli eni-daklembi eñguk, “Nim misiwit, natna bilet, walenji busukñewin.”

²⁸ Timbi Petloñ niñguk, “Wopum, biañgan ditna blañda, nanbumbi, tuk plon yalim dikoñan b!wa.”

²⁹ Eumbi niñguk, “Natna ya, bo!” Nimbumbi, kikeñ plon nanin pi tuk plon yalimbi, Yesuloñ ñañguk.

³⁰ Ñañipi, sasale wopum wikukta tuk milakuk win kañbi, misimis! ñakap tuk ginañ pup timbi, kitimbi eñguk, “Wopum, nepmiñ.”

³¹ Eumbi, wolongan Yesuli kii kot-suap tikembi niñguk, “Nanandi-kiliktinnga lakat pakamlak. Nekta ginañ tipet t!añ?”

³² Windiñ eñpi, Petlo nañglimbi, kikeñ plon loñlimbi, sasaleli kilp eñguk.

³³ Timbi gwañgwa kikeñ plon pakiliñ endi Yesuloñ milelem timbi niñgiliñ, “Biañgan dik Anutulok Niññañ.”

³⁴ Tuk guañ dikñe-talembi, Genesalet it kwet kandañ lo suañgiliñ.

³⁵ Suaumbi, winasili Yesu ka-daklembi, manda kimlimbi, kwet wolok tuopkan ñañguk. Ñaumbi, amatamdi ama jimbatsiat gitik yanañgip endoñ biñgiliñ. Bimbi,

³⁶ Yesu dasindasin kusipgot tike-kaneliñdok ni-nandi tiñg+i+ñ. Ni-nandumbi nandi-semumbi, tike-kañg+i+ñ tuop kinde m dañg+i+?

15

Anutulok dainan nek ñali ama timbi kolalak win Yesuli eni-daut ti-semguk

¹ Timbi Falisi ama git endikñe manda nandi-tale ama diwindi Jerusalem bimbi, Yesuloñ biñg+i+ñ. Bimbi, ñindiñ ni-nandiñg+i+ñ,

² “Nitek timbi, gwañgwañgaili bep pañniilok telak ñin makleañ? Endi nanañ nanepi, telak nini-daut ti-nimg+i+ñ wolok tuop kisi nim wipi pa nañ.”

³ Eumbi tambane enguk, “Nitek timbi, sindi sinlok ep tindiñ kleneliñdok Anutulok endikñe manda makleañ?

⁴ Neta, Anutu en endikñe manda tipet ñindiñ kim+i-nimguk, ‘Dik meña beka giñgiñgan ti-semekañ’, timbi ‘Ama no meñ ba beu enkolalakta en wili kimlok.’ ✧

⁵ Gan sindi endikñe manda tipet win maklembi, amatam ñindiñ eni-daut pa ti-semañ: tikap ama no meñ ba beu epm+u plaptauktok nepek no palmilak, gan ‘Nak nepek win ikan Anutulok giñgit wili miñgut’ windiñ enlakta,

⁶ endi kindem beu nim nandi-ñimbi, nim timbi plaptalak. Windiñ tiñipi, endi beu giñgiñgan nim ti-ñimbi, endikñe manda maklelak. Windiñda sindi sinlok ep tindiñ kleneliñdok Anutulok endikñe manda timbi lakatalak.

✧ 15:4: Kisim Bek 20:12, 21:17, Lo 5:16

⁷ Yakñes! Sɨndok manjɨ manbenjɨ malet nomɨk! Anutulɨ plofet Aisaialok man plon ñɨndiñ embi, sɨndok kolanjɨlok walan e-kɨliñ eñguk,

⁸ ‘Amatam ñalɨ manjɨliñgot kotna gɨñgɨt e-tɨke-loañ,
gan gɨnañ nanandɨnjɨli mayañgan sɨnɨk pat-semlak.

⁹ Endɨ amalok nanandɨ wɨn nokok endɨkñe manda wandɨn enɨ-daut tɨ-semañ,
wala tɨmbi endɨ nan-wowoñ tañ wɨn sɨlaningot.’” ✧

¹⁰ Tɨmbi Yesulɨ amatam kɨmɨn gɨtɨk kɨtɨ-semum bɨumbi enguk, “Sɨndɨ pawanjɨ kɨmɨpi nandɨ-kɨliñ ewɨt.

¹¹ Nepek nek ñalɨ ama tɨmbɨmbi, Anutulok dainan dɨndɨm palektok tuop nɨm? Wɨn nepek nanambi, mɨnjɨpnɨ gɨnañ pɨlak walɨ nɨm. Wɨn nepek kolan gɨnañnɨ gɨnañ papi, manɨ plon lambɨ pɨlak walɨ mek ama tɨmbɨ kolalak.”

¹² Papalembi, Yesu gwañgwañiilɨ endoñ bɨmbi nɨñgɨliñ, “Ba dɨk Falisi amalɨ mandañga wɨn nandɨmbi, nandɨ-kola tɨ-gamliñ wɨn nandɨlañ ba?”

¹³ Eumbi tambane enguk, “Falisi ama endɨ kli kolan kena gɨnañ nɨsɨ lambañ wandɨn. Tɨmbi Bepna kunum gɨnañ patak endɨ kenan gɨnañ nepek nɨm tɨpiñguk wɨn kakasiat gɨtɨk ep tamat-taleukak.

¹⁴ Sɨndɨ yambium patneliñ. Ama dausɨ sipsipmɨn endɨ nosii telak daut semnepi pa tañ. Tɨmbi dai sipsipmɨn nolɨ dai sipsipmɨn no telak daulɨmekta, nɨset tɨpelatkan dɨmat gɨnañ pɨndemɨk.”

✧ 15:9: Aisaia 29:13

15 Tĩmbi Petloli Yesu niñguk, “Dik e-yout manda manilok plon eñañ wolok kusei kindem ninbi dakleutak.”

16 Eumbi enguk, “Gwañgwanai sindi bo nitek tĩmbi nandi-dakleneliñdok gamañgot tĩpikañ?”

17 Sindi ñin nim nandi-dakleañ ba? Nepek mani ginañ pilak wali tem meñ ginañ pĩmbi, temdok telak plon ñambi, tem koñ ginañ pilak.

18 Gan nepek mani ginañnan nanin lambĩmbi pilak wali ginañni ginañ nanin lambilak. Tĩmbi wali mek biañgan ama Anutulok dainan tĩmbi kolalak.

19 Nak nepek ñandinda elet: win ama ginañji ginañ nanandi kolan kusei kusei indaumbi tañ win ñindiñ: ama wili kim tañ, ba nolok wapai ba tamın kumbu tañ, ba telak joñgo kuañ, ba nepek kumbu tañ, ba ama nolok siñgin joñgoñgan siañ, ba kosi eu kolayañ.

20 Kundit wandin wali mek tĩmbĩmbi, amalĩ Anutulok dainan dindim patneliñdok tuop nim. Gan endi Falisi amalok ep tindinji nim kimt klembi, kisi nim wĩlpi ep na-tañ wali nim ep tĩmbi kolalak.”

Yesuli kwet diwindok amatam gembın daut semguk

*Yesuli Kenan tam no endok wemban yal kolan-
nat tĩmbi kindem dañguk*

21 Tĩmbi Yesuli gwañgwañii git walinin pi ñambi, Tilo git Sidon it kwet tĩpet pakamikñan ñañguk.

22 Ña tombĩmbi, Kenan tam no kwet wandiñ kuñguk endi endoñ bĩmbi, kitiñmi-giñginembi

nĩnguk, “Wopum, Devittok Komblin, dɪk blan tĩmbi, mandana nandi-namiñ. Yal kolandi wem-banalok gɪnan gɪnañ pɪumbi, kola-sɪnɪk talak.”

²³ Eumbi, Yesuli nandi-kimnembĩ ñaĩnguk. Tĩmbi gwaĩngwaĩilɪ Yesuloñ bɪmbi nɪ-gɪngɪnembĩ eĩngɪlɪñ, “Tam wali kɪtɪ kɪtɪñɪpi nɪp klelak, wala tĩmbi dɪk kak nɪ-mulɪm ñaun.”

²⁴ Nɪmbɪmbi enguk, “Nak Israeal amatam sipsip pait-pakañ wandin endañgot nan-mulɪm bɪ indañgut.”

²⁵ Yesuli wɪndiñ eĩnguk, gan tam wali endoñ bɪmbi, kesɪnan mɪlelem tĩmbi nĩnguk, “Wopum, nep kɪmit.”

²⁶ Wɪndiñ eumbi nĩnguk, “Wembe gwaĩngwalok nanañjɪ yapma tɪkembɪ, kamotta emem wɪn tuop nɪm.”

²⁷ Eumbi nĩnguk, “Wopum, wɪn kɪndem elañ, gan molomjɪlɪ nanañ nambɪmbi dɪp pɪlak wɪn kamottɪ wakan pa nañ wɪn.”

²⁸ Wɪndiñ eumbi nɪmbi eĩnguk, “Tam, nanandi-kɪlɪktɪñgɑ wɪn wopum. Nandiñlañ, wolok tuop inda-gamɪn.” Eumbi, wolongan wemban kɪndem daĩnguk.

Yesuli amatam jɪmbatsɪat asup ep tɪmbɪ kɪndem daĩngɪlɪñ

²⁹ Tĩmbi Yesuli walinin pɪm ñam Galili distrik tombi, tuk guañ baliliñ ñam kwet kɪmɪn no wolok lombi pi pakuk.

³⁰ Tĩmbi amatam asupgandi endoñ bɪñɪpi, amatam jɪmbatsɪat yanañgɪp bɪñgɪlɪñ, wɪn ama kesɪk nɪm kuañ wakɪt ama kɪsɪ ba kesɪsɪ da-landan, ba dausɪ sipsipmɪn ba manjɪ sipsipmɪn,

ba jımbat dıwın noli epmı epmın wakıt asup yanañgıp bımbi, Yesulok kuañ kuseinan ep bı kımın kolımbi, ep tımbı kındem dañguk.

31 Ep tımbı kındem daumbi, amatamdı yambıñgılıñ wın: ama manjı sipmın kuñgılıñ endı manda eñgılıñ, ama kısı ba kesısi dalandan endı kındem dañgılıñ, ama kesıttı nım kuñgılıñ endı kesıttı kuñgılıñ, tımbi ama dausı sipsipmın endı deiñgılıñ. Wın yambımbi yambı sılıkñembi, İslael amatamdı Anutu nı-wowoñ tıñmañ en nı-kındem dañgılıñ.

Yesulı ama 4,000 gıta tam gwañgwanjii nanañ ep towiñguk

32 Yesulı gwañgwañii kiti-semum bıumbi enguk, “Amatam ñalı sandap tıpet gıt no nakıta palımbi, nanañjı talelak, wala tımbi nak blan tısembi, slak en-mulam ñanelıñdok nım nandılet. Nım kañbi, telak plon dautsı kolımbi, katap tınelıñ.”

33 Eumbi, gwañgwañiilı nıñgılıñ, “Ñolok it kwet no nım pakañ, wala tımbi nındı nanañ denanin ep bımbi, amatam kımın wopum ñın ep towınambı, tuop tı-semek?”

34 Eumbi, Yesulı en-nandımbi eñguk, “Sınlok plaua nanañ nıtek pat-samlak?” Tımbi endı eñgılıñ, “Plaua kıt dıwın tıpetgot, tımbi pis titip lakat sınık pat-nımlak.”

35 Wındıñ eumbi, Yesulı amatam enbım nandımbi, kwelan pipakılıñ.

36 Tımbi endı plaua nanañ kıt tombon tıpet wakıt pis wın epmbi, Anutu weñmımbi ombımbi, gwañgwañiila emumbi, amatam em-ta-ñañgılıñ.

37 Tĩmbi endi gĩtik nanañ wĩn nañbi na tokñeñgĩliñ. Na tokñeumbi, díp pakuk wĩn gwañgwañiilĩ ep dasiumbi, sandiñ lĩk wopum kĩt tombon tĩpet tokñeñguk.

38 Wĩn ama 4,000 nĩtepek endi nanañ nañgĩliñ, gan tam ba wembe gwañgwa endok kunakunatsĩ nĩm epgĩliñ.

39 Yesuli wĩndiñ ti-talembi, amatam en-mulĩm ñaumbi, en kĩkeñ plon lombi, gwañgwañii gĩt Magadan ka ndañ ñañgu k.

Yesu enlok kusei inda-dakleñguk

16

Yesulok kusei gama nĩm ka-nandi-tomgĩliñ

1 Tĩmbi Falisi gĩt Sadusi ama diwĩn Yesuloñ biñgĩliñ endi sĩsoñ tiñmineliñdok ñĩndiñ nĩñgĩliñ, “Kunum Molomdok gembĩn pakamlakta wĩn nĩnda daut nĩmeñdok dĩk kundit engano sĩnĩk no tĩmbĩmbi kana.”

2 Eumbi tambane enguk, “Maimdi pi sembep tĩmbĩmbi, kunum gĩm daumbi, sĩndi ñĩndiñ pa eañ, ‘Desa nain kĩndem indaukak.’

3 Kwet salaumbi, mulukualĩ kunum masipmĩlak wala sĩndi ñĩndiñ pa eañ, ‘Gwi sasale inda-nĩmetak.’ Wĩndiñda sĩndi kunum kañbi, maim iletak ba gwi wiletak wĩn kĩndem ka-dakleañ. Gan sĩndi man ñĩndiñgĩt nepek nek indalak wĩn kañbi, wolok kusei nĩm ka-nandi-dakleañ.

4 Nĩtek tĩmbi ama man ñĩndiñgĩt kuañ sĩndi kolan tĩmbi, Anutu bi-sĩnĩk tañipi, kundit engano kanep kiti-nandañ? Gan kundit no nĩm daut samum kanekaliñ. Nĩm. Ñĩn noñgangot kanekaliñ:

win plofet Yona indañmiñguk windiñgangot inda-namekak.” Yesuli windiñ embi yambimbi pim ñañguk.

⁵ Tuk guañ tambon kandañ timbi dumalanelñdok ñañipi, gwañgwañiil kamalambi, plaua nanañ no nim ep ñañguliñ.

⁶ Timbi Yesuli enguk, “Sindi Falisi gita Sadusi endok plaua kimili bendila ka-kiliñ enekaliñ.” *

⁷ Windiñ eumbi, nisiñgan e-nandi timbi eñguliñ, “Plaua nanañ nim tike-bimiñ wala elak bek.”

⁸ Yesuli win yambi-nandimbi enguk, “Nekta sangan ‘Plaua nim pat-nimlak’ windiñ e-nandi-tañ? Biañgan nanandi-kiliktinji win lakat sinik pat-samlak.

⁹ Kusatna gama nim nandi-dakleañ bek? Nak plaua nanañ kit diwingot win tambipi, ama 5,000 ep towiwambi, sindi dip palimbi, sandiñ lik 12 dasium tokñeñguk win sindi nim nandi-tomañ ba?

¹⁰ Ba plaua kit tambon tpet wali ama 4,000 ep towiwambi, dip palimbi, sandiñ lik wopum nitek dasiñguliñ?

¹¹ Nitekta timbi, sindi mandana nim nandi-dakleañ? Nak plaua nanañla nim et, win nak Falisi git Sadusi endok plaua kimili bendila ka-kiliñ enelñdok sanit.”

* **16:6:** Juda amatam endok nanandinji ginañ ‘kimili bendi’ win nepek no wali diwin timbi tambane wolok walan. Yesuli ñolok kimili bendila eñguk endi Falisi git Sadusi amali amatam endaut manda julungon enbimbi nanandinji kamalañguk wolok plon e-yout tiñguk.

12 Wɪndiñ eumbi, kombikmek ñindñ nandi-dakleñgılıñ: endi nanandi Falisi gıt Sadusılı amatam emañ wala ka-kiliñ eneliñdok enguk, plaua kimılı bendi wala nım.

Yesu en nin sınık wın Petloli e-dakleñguk

13 Tımbi Yesuli gwañgwañii gıt it kwet no koi Sisalia Filipai wandiñ kandañ ñañguk. Ña tombi, gwañgwañiila en-nandi tımbi eñguk, “Amatamdı Amalok Niñañ enda nin sınık pa eañ?”

14 Eumbi niñgılıñ, “Dıwındı Yoane tuk ii-sem eumbi, dıwındı plofet Elia nombo indauptok een ip wakan bek eumbi, dıwındı plofet Jelemaia ba plofet no damañgan kuñguk en wındiñ pa ganiñ.”

15 Wındiñ eumbi eni-nandımbi eñguk, “Tımbi sınıla naka nin sınık pa nanañ?”

16 Eni-nandumbi, Simon Petloli niñguk, “Dık Mesia, Anutu kuñgu molom endok Niñañ.”

17 Eumbi, Yesuli niñguk, “Simon Yoanelok niñañ, dık amatam dıwın yapma kle-patañ. Nanandi wın amalok nanin nım. Bepna kunum gınañ patak endi ganbım dakleñguk.

18 Wındiñda nak ñindñ ganlet: koka kombilin Petlo kıtilet, wın Kawat. Tımbi nak kawat wolok plon kikesimınnai yapılam gembılambi bendi wopum danekalıñ. Bendi wopum daumbi, kım dok gembınlı bo kikesimınnai ep tımbi pıuktok tuop nım.

19 Tĩmbi Kunum Molomdok amatamñii yambi-dikñewiñdok nak gembĩ gamlet. † Dik nepek nola kwelan e-wiat ti-semumbi, Kunum Molomdok dainan wĩndiñgot wiawiat indaukak, tĩmbi dik nepek nola e-wiat nĩm ti-semumbi, Kunum Molomdok dainan wĩndiñgot gama pat-semekak.”

20 Wĩndiñ eñipi, kĩmisip kwambiñ ti-sembi, enla en Mesia, Anutuli ama wapmañ ni-mulektok e-kwambiñ dañguk wĩn joñgo nĩm eelok enguk.

Yesu en mĩlap bembĩ kĩmbekak wala gwañgwañiila enguk

21 Nain wolonda Yesuli kusei kĩmĩpi, nepek indañmekak wala gwañgwañiila ñĩndiñ en-siwĩkuk: endi Anutulok man tañgoneuptok Jelusalem it kwelan loumbi, Juda ama biesi gĩta tapma ama biesi ba endikñe manda nandi-tale ama endi mĩlap kusei kusei tĩñmĩnekalĩ. Tĩñmumbi, Roma amali wĩlĩm kĩmbĩmbi, sandap tĩpet gĩt no tĩmbĩmbi, Anutuli tĩmbi mĩlalekak.

22 Wĩndiñ eumbi, Petlo engan Yesu nañgĩpi, ña ni-ñombĩmbi ni-kĩmisip tĩñipi, Anutuli kamaiuktok embi niñguk, “Wopum, mĩlap wandin sĩnik bo nĩm inda-gamekak.”

23 Eumbi tambanem, Petlola ñĩndiñ niñguk, “Satan, dik wi! Dik Anutulok nanandi nĩm klelañ. Nĩm. Dik amalok nanandi klembi, telak masip ti-namlañ.”

† 16:19: Grik manda plon Matayoli ñĩndiñ youkuk, “Nak Kunum Molomdok yama kii gametat.” Manda woloq walan wĩn ñĩndiñ: Petlo gĩt kĩkesĩmĩn endi Anutulok man tĩkembĩ, kwelan ñolok amatamdok yomjĩ e-wiat ti-semañ ba kĩmĩlĩm pat-semektok eañ.

24 Wĩndiñ embi, gwañgwañii gĩtikta enbi eñguk, “Ama no en nak nep kle kuup nandĩlakta, endĩ enlok nanandĩnla nandum tlal tĩmbĩmbi, endĩ kloñbatli tĩke bembĩ, nep kle kuuktok sanlet.

25 Neta, no en kuñgun enlok kasĩleupi nandĩlakta, endok kuñgun pailĩmekak, gan no en naka tĩmbi kuñgun bi-namlakta, endĩ kuñgun taletalen nĩmnat indañmekak.

26 Tĩkap ama nolĩ kwelalok nepenepek gĩtik kasĩlewĩk, gan siñgi en jĩmbiñ piwĩk, nain wolonda nepek walĩ nĩtek tĩke-kĩmĩlek? Tĩmbi kuñgun taletalen nĩmnat wĩn bĩdambo nĩtek kasĩlewĩk? Wĩn tuop nĩm.

27 Kusei ñĩndiñda wĩndiñ elet: Amalok Nĩñañ endĩ Beulok gembĩn walalannat añeloñii yanañgĩpi undane bĩupi tĩlak. Undane bĩmek, amatam gĩtikĩ ep tĩndĩnjĩ nek tĩñgĩliñ wolok tuopkan tuanji emekak.

28 Nak biañgan sĩnik sanba: ama ñĩ pakañ sĩndok boñgĩpsĩnan nanin diwĩndĩ gamañgot kwelan kuñĩlimbi, Amalok Nĩñañdi amatam yambĩ-dĩkñeuktok bĩ indaumbi kanekaliñ.”

17

Yesulok kusei wĩn plofet ama gĩt Anutu endĩ e-kwambĩñ dañgĩliñ

1 Maim kit tambon noñgan taleumbi, Yesulĩ gwañgwañii tĩpet gĩt no, wĩn Petlo, Yakobo gĩta kwayañ Yoane, yanañgĩlimbi, kwet jañgĩn ombap no wolok lombi, nĩsĩñgan pakĩliñ.

2 Pakapi, gwañgwañiili kañĩlimbi, Yesulok piñgiu walan engano tĩkĩleñguk, wĩn timan dai

maim daut wandin, timbi dasindasin win kol-salen walalan sinik salenguk.

³ Timbi plastik sinik plofet ama tipet damañgan kuñgimik, win Mose git Elia, endi gwañgwañiiloñ indambi, Yesu git manda e-nandi tiñgiliñ.

⁴ Windiñ timbimbi, Petloli Yesula niñguk, “Wopum. Nindi ñi pakamiñ win kindem sinik. Wala timbi dik ñindiñ nandiwiñda, nak it jala tipet git no kindiletet, win no dikok, no Moselok, no Elialok.”

⁵ Petloli manda windiñ eñilimbi, mulukua walalan sinik wali plastik sinik ep timilimbi, mulukua ginañ nanin manda no ñindiñ kitu piumbi enguk, “Ñine nokok niñana sinik. Nak ginanali en kasilembi, enda wale kindem tiñmilet, wala timbi sindi endok mandan nandimbi kimik-klenekaliñ.”

⁶ Timbi gwañgwañiili manda win nandimbi, gembinj piumbi, gapok piumbi, timanj daut kwe-lan piñgiliñ.

⁷ Gan Yesuli endoñ ñambi, ep kañbi enguk, “Milalet! Sindi nim misineliñ.”

⁸ Windiñ enbimbi, endi deimbi kañgiliñ win: Yesu en noñgan ilimbi kañgiliñ.

⁹ Walinin kwet jañgin plon nanin piñipi, Yesuli gwañgwañii e-kimisip ti-sembi enguk, “Nepek ñin kaliñ wolok kasat ama nimbek nola nim eninekaliñ. Gamamek, Amalok Niñañ endi kimnan nanin milalekak, wolondamek kindem eninekaliñ.”

¹⁰ Timbi gwañgwañiili ni-nandimbi engiliñ, “Windiñda kusei nekta endikñe manda nanditale amali ñindiñ pa eañ, ‘Plofet Eliali Mesialok telak dama timbi biukak?’”

11 Eumbi enguk, “Biañgan Elialì dama undane bimbì, amatam ti-pañgìpañgìle ti-semekak.

12 Gan natna ñìndìñ sanlet: plofet no Elia wandin endì ikan bìnguk, gan amalì endok kusei gama nìm ka-nandì-dakleñgìlìñ. Endì nisìlok nanandìnjì klembi, kundit kolan kusei kusei tiñmìngìlìñ. Tìmbi Amalok Nìñañla kolan wìndìngangot tiñmìnekalìñ.”

13 Wìndìñ eumbi, gwañgwañiili Yesulì Yoane tuk ii-sem ti-kuñguk endok plon e-yout tìmbi eñguk wìn nandì-tomgìlìñ.

Yesulì nanandì-kìlìktìla nepek bien sìnìk enguk

14 Yesu gìt gwañgwañii tìpet gìt no endì amatam asuptì kìmìn ti-pakìlìñnan pì tombìmbi, ama nolì Yesuloñ bimbì, kesiinan mìlelem ti-ñìmbi nìnguk,

15 “Wopum, dìk nìñanala blan tiñmìñ. Gwañgwa ñalì kwapmeñgan gìnañ kamalalak nain wìn tìkeumbi, kìm katap tìmbi, komba gìnañ ba tuk gìnañ pa pìumbi, pìngìu kola sìnìk talak.

16 Nak gwañgwañgailì tìmbi kìndem danelìndok nañgìpi bìñat, gan endì tì-tlap bium patak.”

17 Wìndìñ eumbi, Yesulì tambane eñguk, “Amatam man ñìndìngìt kuañ sìnì nanandì-kìlìktìnjì nìm pat-samumbi, kamakama tañ. Nak sìn gìta papata kunjìt tìlet! Nain nìtek sìnìk sìn gìta gamañgot kuwambi, nandì-kìlìktì nam-nekalìñ?” Wìndìñ embi, “Gwañgwa wìn nokoñ nañgìp bìwit!” enguk.

18 Nañgip b+umbi, Yesuli yal kolan gwañgwalok ginannan pakuk w+n ni-ñombi+umbi poñañguk. Poñaumbi, wolongan gwañgwa wal+ kindem dañguk.

19 Nisiñgan paliñ+pi, gwañgwañiil+ Yesuloñ b+mbi ni-nand+mbi eñg+liñ, “Kusei n+tehta t+mbi n+ndi yal kolan w+n kle-kotneñdok t+pi+kam+ñ?”

20-21 Eumbi enguk, “Nanandi-kilik+ñj+ lakat s+nik wal+ tuop n+m. Nak biañgan s+nik sanba: nanandi-kilik+ñj+ wambiñ m+ñj+ip tip m+nam wandin pat-samekta, kundit g+it+k t+nep nandañ w+n kindem eumbi indauk, w+n kwet jañg+n ñala bo kindem n+neliñ, ‘D+ik m+lapi da wolok ñau!’ n+mb+mbi, wolok tuop t+mbek.” *

Yesuli enlok kuseila gwañgwañiila en-kaikta t+semguk

22 Yesulok gwañgwañii g+it+k end+ Galili distrik k+m+n ti-pal+mbi, ñ+nd+ñ enguk, “Nain n+m om-bataumbi, Amalok Niñañ kanj+kñiilok kis+nan k+m+l+mbi,

23 w+l+ k+mb+mbi, sandap t+pet g+it no ñaumbi, Anutul+ k+mnan nanin t+mbi m+lalekak.” W+nd+ñ eu nand+mbi, g+inañj+ m+lata s+nik tañguk.

24 T+mbi Yesu g+ita gwañgwañii end+ Kapaneam it kwelan ña tomg+liñ. Tomb+mbi, ama m+nem tapma it ti-d+nd+m eelok epmañg+liñ end+ Pet-loloñ b+mbi ni-nand+mbi eñg+liñ, “Endauts+ end+ tapma ittok takis m+nem pa k+m+tak ba n+m?”

* **17:20-21:** Nandi-tale ama d+w+nd+ manda kusip no gamañgot patak eañ. W+n ñ+nd+ñ, “Ama nanañ g+it+k k+m+sip t+ñ+pi, n+molo tañ end+ñgot yal kolan ñandis+ gumañ ep kle-semneliñdok, telak no n+m patak.”

²⁵ Eumbi niñguk, “Ba! Kimitak ñak.” Wíndiñ embi, it ginañ loñguk.

Lombi, manda gama ním eñlimbi, Yesulí ninandimbi eñguk, “Simon, dik nitek nandilañ? Kwelalok ama wapmañdi kena kusei kuseilok minem pa mekañ wín denanin? Wín niñañjiiloñ nanin mekañ ba ama diwisiloñ?”

²⁶ Eumbi, Petlolí eñguk, “Ama diwisiloñ.” Eumbi niñguk, “Wíndiñda niñañjiilí slak papi, takis minem ním pa kímikañ.

²⁷ Gan ním kañbi, ginañji tinda kolaumbi, gimbit ti-nimneliñ. Wíndiñda dik ñambi, tuk guañnan pis tiatia toa no kolim piwín. Timbi pis dama tiañeutañ endok man tambipi, minem kwandai no man ginañ paletak kautañ wín tike bímbi, enda emekañ. Minem walí nitettok takislok tuop timbetak.”

Yesulí Ama Wapmañlok kapmalnan kuñgula gwañgwañii eni-daut ti-semguk

18

Kunum Molomdok gñgitiñii pakañ endok boñgipsinan nindi loloñ sñik yañ?

¹ Nain wolonda gwañgwalí Yesuloñ bímbi ninandimbi eñgitiñ, “Kunum Molomdok gñgiti boñgipninan nindi loloñ sñik yañ?”

² Eumbi, Yesulí gwañgwa tip no kitinmum bímbi, boñgipsinan kímipi

³ enguk, “Nak biañgan sñik sanba: tikap sindí ginañ nanandinjí ním tambanembi, gwañgwa

bisat nomik nım indaneliñda, sındi Kunum Molomdok gıñgıtñii nım indanekaliñ.

⁴ No en kayombınembi, gwañgwa tip ñandin indalakta, en wakan Kunum Molomdok gıñgıtñiilok boñgıpsınan loloñ sınık patak yañ.

⁵ No en naka nandımbi, gwañgwa ñandin nola not tiñmılakta endı wakan naka not ti-namlak.

⁶ Gan no en gwañgwa koi nımnat ñandin ñalı nandı-kılıkti ti-namlak wandin no ni-tiañeumbi, yom plon pipılakta ama walı blangandok. Neta, Anutulı mılap wopungan mıukakta tımbi. Endı kundit wandin gama nım tiñılimbi, kawat wopum no bim plon topmbi, tıke kolım tuk kimbıñ gınañ pıumda walı mılap lakat indañmek.

⁷ Kwelalok amatam endı blasıñgandok. Neta, nain tuop nepek kusei kuseilı yom plon ep tiañenepi inda-semañ. Gan nepek wandin wın nındı tımbı inda-semalak en Anutulı mek tılamılekak.

⁸ Wındiñda dık kıkı ba kesıka tombonlı yomdok sısoñ plon gapılım pipılañda, kak dombı kolım ñaumbi, kıkı ba kesıka tombongot kumbi, kuñgu taletalen nımnatnan loukañ. Nım kañbi, kıkı ba kesıka tıpelatkan kukapi, komba nım pa kımılaknan wandıñ gep kolım pıuñ a.

⁹ Ba dık dauka tombonlı yomdok sısoñ plon gapılım pipılañda, dauka wın gıtnei kolı ñaumbi, dauka tombongot kumbi, kuñgu taletalen nımnatnan loukañ. Nım kañbi, dauka tıpelatkan kukapi, jımbıñdok komba galk gınañ gep kolım pıuñ a.

¹⁰⁻¹¹ Sındi kuñgunjı ka-kılıñ enekaliñ. Nım kañbi, gwañgwa kosı nımnat wandin endoññan

nanin nola nandum tlal t̄mbi+mbi, en t̄mbi kolaneliñ. Neta, nak ñiñdiñ sanba: aňelo gwaňgwa wandin yambi-dikñeañ endi kunum giñañ kumbi, enda t̄mbi kwapmeňgan Bepna kunum giñañ patak endoňnan kiñdem ña indañ.

*

12 Siñdi nitek nandañ? Tikap ama nolok sipsip 100 palmek, t̄mbi noňgan no pailim kak biwik ba? Niñ a. Endi 99 yambium kwet jañginan palimbi, ña noňgan no pait-patak win lonjiwik.

13 Nak biaňgan sanba: endi sipsip 99 enda silisili tilak, gan noňgan pailim t̄mbi indalak enda silisili wopum sinik tilak.

14 Wiñdiňgangot Bepsi kunum giñañ patak endi gwaňgwa koi niñnat wandin endoň nanin no niñ pailektok nandilak.”

Sambatni giñ manda ti-dinim eelok telak

15 Yesuli yousimbi enguk, “Nokok sambatnai siñdoň nanin noli yom ti-gamumbi, dik ñam siťekan papi, kusei daulmekañ. T̄mbi endi mandaña nandim ti-ke-kiliñ elakta, endi bindambo not ti-gambi, dikok sambat indaukak.

16 Ba endi mandaña wilekta, ama noňgan ba tiťet yanañgimbi endoň ñanekaliñ. T̄mbi nokaili manda giťik ama wolok plon kit yout tilañ win e-gembilanekealiñ, endikñe mandali molo manda elak wolok tuop. ✧

17 Ba endi mandanji wit kak kolekta, ama win kikesimindok kisinan kimilekañ. Kikesmindok

* **18:10-11:** Nandi-tale ama diwiñdiñ manda kusip no gamaňgot patak eañ. Win ñiñdiñ, “Neta, Amalok Niñañ endi amatam yomjila t̄mbi pait-pakañ epmektok indañguk.” ✧ **18:16:** Lo 19:15

manda wɪndiñgangot wɪt kak kolekta, enda nandiñmɪumbi, endi takis epep ama ba ama Anutu nɪm nandi-kilikti tiñmañ endok tuop timbekak.

¹⁸ Nak biañgan sanba: sɪndi nepek nola kwelan e-wiat ti-semumbi, Kunum Molomdok dainan wɪndiñgot wiawiat indaukak, timbi sɪndi nepek nola e-wiat nɪm ti-semumbi, Kunum Molomdok dainan wɪndiñgot gama pat-semekak.

¹⁹⁻²⁰ Timbi nak yousɪmbi ñɪndiñ sanba: ama tipet ba tipet git no endi nokok kotna plon kɪmɪn tañda, nak en gita patet, wala timbi sɪndoñ nanin ama tipet endi kwelan ñolok gɪnañjet kiulim noñgan timbɪm, nepek nola ba nola nɪmolo timbɪmbi, Bepna kunum gɪnañ patak endi nandi-semekak.”

Notniilok yomjɪ nain tuop bi-semlok

²¹ Timbi Petloli Yesuloñ bɪmbi nikañbi eñguk, “Wopum. Notna noli yom pa ti-namumbi, nain nitek yomɪn biñmetat? Nain 7got biñmet wali tuop ba?”

²² Eumbi niñguk, “Nain 7got nɪm a. Dik 70 im 7 biñmɪ-ta-ñaukañ, wɪn yom bimbi tiñipi nɪm kunakunattok elet.

²³ Kusei ñɪndiñda timbi wɪndiñ elet: ama wapmañ nolɪ nepek tiñguk wɪndiñgangot Kunum Molomdi gɪñgɪtñii yambi-dikñelak. Ama wapmañ wali kena amañiilɪ nepek slak epgɪlɪñ wolok kɪnjan ombiñmɪneliñdok en-tiañeñguk.

24 En-tiañembi, kena kusei kimilimbi, ama no nañgip biñgiliñ endoñan kinjan ombiñmektok palmiñguk win minem 45 milion. †

25 Endi minem win ombiñmektok tuop nim, wala timbi ama wapmañdi minem diwin epmektok nandiñipi, kena gwañgwañii ñindiñ tineliñdok enguk: endi ama en wakit tam gwañgwañii ba nepenepek gitik palmilak win epbi, tualok kimitneliñdok enguk.

26 Windiñ eumbi, kena ama wali ama wapmañdok kesinan milelem timbi, ñindiñ ni-blambla eñguk, 'Ama wapmaña, blan ti-nambi, naingot namumbi, nak kinjan tuopkan ombigam-taleutat.'

27 Timbi ama wapmañdi ama wala blan timbi, kinjan wopum palmiñguk win gitik biñmimbi, kak slak bium ñañguk.

28 It ginañ nanin pi ñañipi, kena gwañgwa nol no timbi indañguk, endoñan kinjan ombiñmektok palmiñguk win minem 100. ‡ En wakan timbi indambi, bim plon tike kandipi niñguk, 'Dik minem slak tikeñguñ win ñindiñgitañgan ombi-namiñ!'

29 Timbi noll kesinan milelem timbi, ñindiñ ni-blambla eñguk, 'Dik nandi-nambi, nain namumbi, nak kinjan ombi-gametat.'

30 Eumbi nandi-kimnembi, it kwambiñ ginañ nañgip ña kimipi ñindiñ niñguk, 'Kinjan ombi-tale-namumek gep pisattok'.

† 18:24: Yesuli minem kunakunat eñguk win wopum sinik. Minem wali ama 10,000 endi gwilat 15 gitik kena tiñgiliñ endok tuanji. ‡ 18:28: Yesuli minem kunakunat eñguk win lakat sinik, sandap 100 wolok kenalok tuangot.

31 Tĩmbi noliilĩ kundit wĩn ka-nandĩmbi, gĩnañjĩ biañgan mĩlataumbi ña ama wapmañ kasat tĩñmĩ-taleñgĩlĩñ.

32 Tĩñmĩ-taleum nandĩmbi, kena ama wĩn bĩndambo nĩ-tiañembi ñĩndĩñ nĩñguk, ‘Ama kolan papait, dĩk nan-blambla eumbi, nak blan tĩ-gambi, kĩnjanna wopum wĩn kak bi-gamĩt.

33 Nĩtek tĩmbi, nak bi-gamĩt, gan dĩa wĩndĩñgangot nokala blan nĩm tĩmbi biñmĩñañ?’

34 Wĩndĩñ embi, gĩnañ komba dĩumbi, mik amaloñ nañgĩp ñambi enguk, ‘Sĩndĩ nain tuop kena gĩm mĩumbi, endĩ kĩnjanna wopum wĩn ombi-nam-taleumek, wolonda sĩndĩ kañbiumbi piukak.’ ”

35 Yesulĩ e-yout manda wĩndĩñ en-talembi eñguk, “Sĩndĩ noñgan noñganlĩ gĩnañjĩ gĩtĩktĩ nosiilok yomjĩ nĩm bi-sem-talenelĩñda, Bepna kunum gĩnañ patak endĩ wĩndĩñgangot noñgan noñgan sĩndok yomjĩ nĩm bi-sameka k.”

19

¹ Yesulĩ manda wĩndĩñ e-talembi, Galili distrik bĩmbi, Juda amatamdok kwelan Jordan tuk dat kandañ patak wandĩñ ñañguk.

² Tĩmbi amatam asupgandĩ en kle ñaumbi, jĩmbatsiat ep tĩmbi kĩndem dañgĩlĩñ.

Wapatam Anutulĩ ep kiukuk wĩn amalĩ nĩm tambĩktok

³ Tĩmbi Falisi ama dĩwĩndĩ Yesuloñ bĩmbi, tĩ-kuyuk tĩñmĩnepi nĩ-nandĩmbi eñgĩlĩñ, “Dĩk nĩtek nandĩlañ? Damañgan Moselĩ endĩkñe manda kĩmĩt-nĩnguk wolok tuop ama nolĩ enlok

nanandinla nepek kusei wala ba wala tamın kle-kolek ba nım?”

⁴ Eumbi tambane enguk, “Manda youyoulin ñın patak wın sindi pinat nandimbi kamalañ bek. Nain kusei kimikimilinan Anutulı ama ep timbi indańguk wolonda endi ama gıt tamın ep timbi indańgımık. ✧

⁵ Timbi ñindiñ eńguk, ‘Kusei wındiñda amalı meñ beu yambimbi, tamınnat gali-kwambiñ daumbi, pińgıpsset nońgan indayamık.’ ✧

⁶ Wındiñda nak ñindiñ sanlet: endi pińgıpsset nońgan indambi, nombo tıpet nım tamık. Wala timbi wapatam Anutulı ep kiukuk wın amalı nım tambıktok.”

⁷ Timbi Falisi amalı ñindiñ nińgılıñ, “Tıkap wındiñda, nıtek timbi Moseli endikñe manda ñindiñ kimıkuk: ama no tamın kle-kolektok nandılakta, endi manda no woloک tuop youp mımbi kleum ñaukak?” ✧

⁸ Eumbi enguk, “Sın bamba bep pañjiilok gınañ kwambındanjıla timbi Moseli nandi-sambi, tam kindem ep kleneliñdok eńguk. Gan nain kusai kimikimilinan wın wındiñ nım pakuk.

⁹ Wındiñda timbi nak ñindiñ sanba: ama no tamın telak jońgo nım kuńguk wın kleum ñaumbi, komblin tilak endi telak jońgo kulak.”

¹⁰ Timbi gwańgwañiilı tam kle-kokottok plon Yesu ñindiñ nımbi eńgılıñ, “Tıkap wındiñda, amalı tam nım timbi slak palekta wın kindem.”

¹¹ Eumbi enguk, “Ama Anutulı ep timbi pańgıtalak endińgot manda wın guma tıkeañ, ama gıtıkkandi nım.

12 Nandañ. Kusei ñiñdiñda ama diwisiñ tam niñ epmañ: win diwin nolok piñgipsi kolan indañgilañda timbi slak pakañ. Timbi diwin nolok piñgipsi komblin inda-satalok gembin win ama nisi dombu kokilañ, wala timbi tam niñ tikem slak kuañ. Timbi ama diwin noli Kunum Molomdok kenan tineliñdok tam niñ timbi slak pakañ. No en manda ñin nandi-daklelakta endi tikeukak.”

Kunum Molomdok giñgit win nin?

13 Timbi amatamdi gwañgwa bisat Yesuli kii endok plon kimipi nimolo ti-semektok endoñ yanañgip biñgilañ. Biñbi, gwañgwañiiliñ enombiñgilañ,

14 gan Yesuli ñiñdiñ enguk, “Kunum Molomdi ama ñandisiñ enlok giñgitñii yambi-dikñelak, wala timbi gwañgwa bisat yambiñbi nokoñ biwit, telak masip niñ ti-semneliñ.”

15 Winiñ embi, kii gwañgwa bisattok plon kimipi, gwilam ti-sem-talembi, walinin pim ñañguk.

16 Timbi ama noli Yesuloñ biñbi niñguk, “Endaut, nak kuñgu taletalen niñnat kasileuttok ep tindiñ kindem nek timbettok nandiñlañ?”

17 Eñbi niñguk, “Kusei nekta dik nokoñ biñbi, nepek nek ñali kindem sinik wala nankalañ? Anutu en noñgangot endi kindem, wala timbi dik en gita nain taletalen niñnat kuuñdok nandiñlañda, endikñe mandan tañgonembi kleukañ.”

18 Eñbi, ama wali Yesu ñiñdiñ niñ-nandiñguk, “Dik endikñe manda dek ñala sinik elañ?” Eñbi niñguk, “Endikñe manda ñala elet: dik

ama n̄im w̄il̄i k̄imbekak, telak joñgo n̄im kuukañ, kumbu n̄im t̄imbekañ, ama no manda plon patak endok siñgin joñgo n̄im siukañ,

¹⁹ meñga beka giñgiñgan t̄i-semekañ, t̄imbi d̄itnala nand̄ilañ w̄ind̄iñgangot nokaila nand̄ukañ.” ☆

²⁰ Eumbi, ama sim end̄i n̄iñguk, “End̄ikñe manda ḡit̄ik w̄in nak ikan tañgonembi kle-talelet. Gan nepek nek wala s̄in̄ik gamañ t̄ip̄ikalet?”

²¹ Eumbi n̄iñguk, “T̄ikap d̄ik Anutulok nanand̄in ḡit̄ik kle-taleup nand̄ilañda, d̄ik ña nepenepeka ḡit̄ik tuatualok k̄im̄il̄im tua-taleumbi, m̄inem w̄in epmbi, ama p̄imbiñes̄ila em-taleumbi, tuañga kunum ḡinañ inda-gamekak. W̄ind̄iñ t̄i-talembi, b̄i nep kle kuukañ.”

²² Ama simd̄i manda w̄in nand̄imbi, nepenepek asup palm̄iñgukta t̄imbi ḡinañ kolaumbi gw̄il̄ilambi bim ñañguk.

²³ T̄imbi Yesul̄i gwañgwañiila enguk, “Nak biañgan s̄in̄ik sanba: ama m̄inem kw̄il̄ikw̄il̄inat nol̄i Kunum Molomdok ḡiñḡit̄ indauktok nand̄ilakta end̄i gliñgliñnat.

²⁴ Nak b̄indambo ñ̄ind̄iñ sanba: kamel nol̄i l̄ik bemdok ḡinañ gik wolok ña tombep nand̄iw̄ikta end̄i kena kwamb̄iñ t̄imbek. T̄imbi ama kw̄il̄ikw̄il̄inat no Anutulok ḡiñḡit̄ indaup nand̄ilakta end̄i w̄ind̄iñgangot kena kwamb̄iñ t̄imbekak, gan endok kenan w̄in kamellok kenan maklelak.”

²⁵ Gwañgwañiil̄i manda w̄in nand̄imbi, kolan s̄in̄ik s̄il̄ikñembi eñḡil̄iñ, “T̄ikap w̄ind̄iñda, nind̄i Anutulok ḡiñḡit̄ tuop indauk?”

☆ **19:19:** Kisim Bek 20:12-16, Lo 5:16-20, Wok Pris 19:18

26 Wɨndiñ eumbi, Yesuli dɨndɨmɨgan yambiɨmbi enguk, “Amali wɨndiñ tɨndɨlok tuop nɨm, gan Anutuli nepek gɨtɨk wɨn tuop tɨ-taleuk.”

27 Tɨmbi Petloli tambanembi niñguk, “Kalañ. Nɨndɨ nepenepekni gɨtɨk bi-talembi bɨmbi, dɨk gep kle kuamiñ, wala tɨmbi nɨndɨ tuan nek tɨkenekamiñ?”

28 Eumbi enguk, “Nak biañgan sɨnɨk sanba: Anutuli nepek gɨtɨk tɨmbi kaitaumek, Amalok Niñañ endɨ ama wapmañdok pipapipat plon pipapi, kusei kɨmɨpi, amatam gɨtɨk yambi-dɨkñeukak. Wolonda ama 12 nep kle kuañ sɨndɨ bo ama wapmañdok pipapipat plon pipapi, Islael ama sambat 12 yambi-dɨkñenekaliñ.

29 Tɨmbi no en naka tɨmbi il ba dal kwayañii ba wiwii ba meñ beu ba gwañgwa bisali ba nanañ kenan ba nepek wɨn gɨtɨk bi-taleñgukta, Anutuli wolok tambon nain asupgan yousɨñmɨ-ta-ñambi, kuñgu taletalen nɨmnat wakɨt mɨukak.”

Kunum Molomɨ gɨñgɨtñii sɨloñ tɨ-semɨlak

30 Yesuli yousɨmbi enguk, “Nain taletalenan ñɨndiñ indaukak: ama asup nin endɨ man ñɨndiñgɨt ama dɨwɨsɨlok dausɨnan damandama tañ endɨ siñgi sɨnɨk itnekalɨñ, tɨmbi siñgi sɨnɨk bañ endɨ d amandama itnekal iñ.

20

1 Nekta, Kunum Molom wɨn endɨ wain kena molom nolɨ kena gwañgwañii en-tiañembi yambi-dɨkñeñguk wandin. Kwet salaumbi, kena molom wali kɨmɨn kwelan ñambi, kena gwañgwa dɨwɨn epmepi,

2 kena nain noñgan wolok tuan en-indaumbi nandum tuop tĩmbĩmbi, kena gĩnañ en-mulĩm ñaňgĩliñ.

3 Tĩmbi kwet ip sala-sĩnĩk taumbi, ama walĩ nombo ñambi, ama diwĩn kenala nĩm ñaňaň kĩmĩn kwelan slak palĩmbi yambĩmbi,

4 ñĩndiñ enguk, ‘Sĩndi bo ña wain kenana tĩmbĩmbi, kena tĩnetañ wolok tuan sametet.’ Wĩndiñ eumbi, wain kena tĩndĩla ñaňgĩliñ.

5 Tĩmbi maim boňgĩp palĩmbi, kena molomdi bĩdambo ña ama diwĩn kena tĩñmĩnelĩndok en-mukuk. Tĩmbi maimdi gama nĩm pi-sembiñĩliĩmbi endi wĩndiñgangot tĩnguk.

6 Tĩmbi kwet kilĩmekĩliĩmelok tĩmbĩmbi, bĩdambo ñambi, ama diwĩn kena nĩm tĩndĩn slak pakĩliñ ep tĩmbi indaumbi enguk, ‘Sĩndi nekta sandap ombap kena nĩm tĩmbi slak palĩmbi, timlala tilak?’

7 Eumbi nĩňgĩliñ, ‘Nimbek nolĩ kena no nĩm nĩmĩk.’ Eumbi en-mupi enguk, ‘Ale, sĩndi bo ñambi, wain kenana gĩnañ kena tĩmbit.’

8 Kwet kilĩm eumbi, wain kena molomdi kena ka-dĩkñe amala nĩmbi eňguk, ‘Dĩk kena gwaňgwa kiti-semum bĩumbi, tuanji emiñ. Emepi, sĩňgi bĩliñ endoňan kusei kĩmĩpi em ta-ña, dama bĩliñ enda sĩňgi emu talewĩn.’

9 Tĩmbi kena ka-dĩkñeli ama kwet bipmem tĩmbĩmbi, kena kusei kĩmĩkĩliñ enbĩm bĩumbi, kena nain noňgandok tuan em-taleňguk.

10 Emumbi, dama bĩňgĩliñ endi ‘Tuan tĩke lo nĩmetak bek’ em nandiňgĩliñ, gan ka-dĩkñeli ama noňgan noňgan enda bo kena nain noňgandok tuan emguk.

11 Tuanji tikeñipi, kusei kimipi, kena molomda em balep ti-ñimbi

12 eñgilañ, ‘Siñgi biliñ endi kena nain dumangot tilañ, gan nindi sandap ombap maim kwambiñ ginañ kena piñgip gawat ti-patnambi kilim elak. Nekta sinik siñgi biliñ en gita tuan walan noñgangot nimlañ?’

13 Windiñ eumbi, kena molomdi endoñnan nanin nola ñindiñ niñguk, ‘Notna, nak kolan nim ti-gamlet. Di k kena nain noñgandok tuanla gannandiwambi, nandum tuop tik win.

14 Wala timbi minemga tikembi ñau. Nak minem gamit, windiñgan siñgi biliñ emepi nandit.

15 Nak natnalok minem windiñ ba windiñ timbep nandimbi, kindem timbet. Nak ginañ siloñ ti-semlet, wala dik nisilok tañgan yambigimbit tilañ ba?’ ”

16 Yesuli e-yout manda windiñ embi enguk, “Windiñda ama man ñindiñgit siñgi sinik bañ endi damandaman itnekalñ, timbi damandaman bañ endi siñgi sinik itnekalñ.”

Ama Wapmañ Yesuli indañgan il kwelnan Jerusalem loñguk

Ama Wapmañ Yesu endi kena nek timbektok indañguk?

17 Timbi Yesuli Jerusalem lo ñaupi, gwañgwañii 12 kiti-semum bumbi, nisñgan telak telak ñañipi enguk,

18 “Nandañ! Nindi lokap, Jerusalem tomnambi, Amalok Niñañ tikembi, tapma ama biesi ba endikñe manda nandi-tale ama endok kisi plon

kimilim loukak. Timbi endi manda plon kimipi, wili kimbektok manda embi,

¹⁹ Roma amalok kisi plon kimilimbi, endi Amalok Niñañ endok plon ni-sasale manda embi waipmbi, tikem kloñbat plon wilim kimbekak. Timbi maim tipet git no timbimbi, Anutuli en kimnan nanin timbi mlalekak.”

²⁰ Timbi Yesuli kimbektok en-taleumbi, Sebedilok tamın endi niñañiit tipet, win Yakobo git Yoane, en gita Yesuloñ bimbi, milelem ti-ñimbi, nepek no nandiñmektok niñguk.

²¹ Timbi Yesuli ni-nandimbi eñguk, “Dik neкта nandilañ?” Eumbi niñguk, “Dik ama wapmañ indambi, amatam yambi-dikñeukañ nain wolonda nandi-nambi, niñanait tipet ñali bo ama wapmañ indambi, kika dindim ba kepmanan pipatemiktok nandilet.”

²² Eumbi, Yesuli niñañiit niñdini enguk, “Siti nitakta eamik win nim nandi-dakleamik. Nak mlap bemetat * win siti tuop bemdekamik ba?” Eumbi niñgimik, “Niti tuop.”

²³ Winiñ eumbi enguk, “Siti biañgan nokok mlap bemdekamik, gan nindi kitna dindim ba kepma kandañ pilekak win natna ewa taleuktok tuop nim. Pipapat win Betnali ama dek endi engan epmep nandilak enda ti-wili dikne ti-semguk.”

²⁴ Timbi gwañgwañii 10 endi manda win nandiñgiliñda, dakwaya tipetta ginañji komba diñguk.

* **20:22:** Yesuli mlap bembemla eñguk win endi Grik manda plon niñdini eñguk, “Nak tuk wina tike lombi nambetat win siti tuop tike lombi nandekamik ba?”

25 Gan Yesuli gwañgwañii gitik kit-semum biumbi enguk, “Sindi kwelalok yambi-dikne ama endok ep tindinji nandi-taleañ: amatamdok kuñgun ba kim win ama wapmañjilok kiinan patak, timbi ama loloñdi pimbñesila endikne mandanji kwambiñ enbi, tañgonem klenelñdok giñgineañ.

26 Gan sindok boñgipsinan windiñ nim tilok. Nim sinik. Sindoññan nanin no en wopum kuuktok nandilakta, endi noliilok tiplaplaenji kuukak.

27 Timbi no en sindok telak damanji kuuktok nandilakta, endi kena gwañgwañji silanin kumbi,

28 Amalok Niñañ tiñguk wolok tuop timbekak. Endi amatam asup ep timbi platambi, endok kinjan kimbektok ama sinik indañguk, endi en timbi platanelñdok nim.”

Ama tìpet dauset sisipmìn endi Yesu en ama wapmañ win nandi-dakleñgimik

29 Yesuli gwañgwañii git Jeliko it kwet bim ñañilimbi, amatam kimin wopumdi en kle ñañgñiñ.

30 Timbi ama tìpet dauset sisipmìn endi telak pawan pi pakimik. Endi Yesuli yapma kleup timbim nandimbi, wolongan kitimbi niñgimik, “Devittok Komblin, dik nita blan ti-nimñiñ.”

31 Endi windiñ kitumbi, amatam asupti enombimbi, en-kim+sip tiñgñiñ, gan endi wopungan kitimbi niñgimik, “Wopum, dik Devittok Komblin, nita blan ti-nimñiñ.”

32 Eumbi, Yesuli wiñga ipi kit-sembi enguk, “Sitì nitèk ti-samettok nandamik?”

³³ Eumbi niñgimik, “Wopum, nitì dik dautnet timbi tom-nimeñdok nandamik.”

³⁴ Timbi Yesulì blan ti-sembi, dauset kiilì tìke-kaumbi, wolongan dauset tombimbi, nepenepek kañbi, Yesu kle ñañgim ik.

21

Yesulì ama wapmañ nomik Jerusalem loñguk

¹ Yesu gít gwañgwañii endì Jerusalem it kwet timbi dumalaumbi, Oliv kwet jañginnan lombi, Betfage it kwelan tomgìlìñ. Tomñilimbi, Yesulì gwañgwañiit tìpet en-mupi

² enguk, “Sìtì it kwet da patak wolok ñandekamik! Ñam tombi, wolongan doñki niñaññat toali ep top yambiyambin kandetamik. Kañbi pìsap yanañgìpi bìwìt!

³ Tìkap nimbek nolì sambimbi san-kaumbi, ñìndiñ nìndekamik, ‘Molomdi doñki kena emek-tok nandìlak. Timbi platik sìnìk yambiumbi yanañgìlìmbi bìndetamik.’ ”

⁴ Yesulì doñkila eñguk wìn endì plofet ama nolì damañgan kumbi manda eñguk walì bien indadakleuktok tìñguk. Manda wìn ñìndiñ,

⁵ “Saiondok * amatam ñìndiñ enbim nandìwìt: Ama wapmañjì endì sìnì sepmektok bì-samlak. Endì kayombìnembi, doñki plon pipatak, wìn doñki sim wolok plon pipapi bìlak.” ☆

⁶ Timbi gwañgwa tìpet endì ñambi, Yesulì kena manda enguk wolok tuop timbi,

* **21:5:** Jerusalem it kwet koi no wìn Saion. Plofettì ‘Saiondok amatamla’ eñguk endì Jerusalem nasi ba Islael amatam gítik endok plon ep yout tìñguk. ☆ **21:5:** Aisaia 62:11, Sekeraia 9:9

7 doñki me niñañ yanañgipi, Yesuloñ biñgimik. Bimbi, sauloñjet kiundepi, doñki plon kimilimbi, Yesulí wolok plon lo pipapi ñañguk.

8 Tĩmbi amatam kimin wopum endoññan nanin asupgandi endok koi giñgit tike-lonelĩndok sauloñji telak plon samba eñilimbi, diwindi komba sak kiyat dombimbi mep bim, windiñgot telak plon ipane-tañgĩliñ.

9 Tĩmbi amatam Yesu siñgi dama tĩmbi kleñgĩliñ endi enda Mesia nimbi, ñĩndiñ yousiyosiñgan kitĩmbi eñgĩliñ,

“Ama wapmañ Devit endok Komblin bilak, koi tike-lowit!

Molomdi ama ñin ama wapmañni kuuktok nimukuk en wakan gwilam tiñmen!

Anutu kunum ginañ patak endok koi tike-lona!”

10 Yesulí Jelusalem it kwelan ama wapmañ nomik lo tombimbi, winasi gitikti win ka silikñembi, “Win nin?” e-nandiñgĩliñ. E-nandumbi,

11 amatam kimin wopumdi tambane e-tañgĩliñ, “Ñin plofet Yesu en Nasalet it kwet, Galili distrik nanin.”

Yesulí tapma ilan gembin daut semguk

12 Tĩmbi Yesulí tapma it sañ jimba ginañ lombi, kimili tua tĩmbi, minem kena ti-pakiliñ lo yambimbi, nandum tuop nim tiñguk. Windiñda endi ama tapma tindilok nepenepek kimilim tuañgĩliñ gitik ep klembi, ama minem tambo miñ kena tiñgĩliñ endok kimikimitsi wakit

monik tuatualok kimikiliñ endok pipapatsi wili tombolimbi,

¹³ ñindiñ enguk, “Anutulok manda no ñindiñ youyoulin patak, ‘Nokok itna win nan-wowofñ tindilok it een’. ✧ Gan kimili tua ama sindi it ñin timbim kumbu amalok pat-sembe it nomik tilak.”

¹⁴ Yesuli tapma it sañ jimba ginañnan palinlimbi, ama kesit nim kuñgiliñ git ama dausi sipmisipmin endi endofñ bumbi, ep timbi kindem dañguk.

¹⁵ Timbi wembe gwañgwa wandiñ pakiliñ endi ñindiñ kitiñgiliñ, “Ama wapmañ Devittok Komblin endok koi tike-lowit!” Tapma ama biesi git endikne nandi-tale ama endi manda win nandimbi, Yesu kundit kindem engano asup tiñguk win kañbi, ginañji komba dumbi,

¹⁶ ñindiñ ni-nandiñgiliñ, “Endi Mesia ganañ win dik nandilañ ba?” Eumbi tambane enguk, “Ba win nandilet ñak. Gan sindila Ama Wapmañ Devitti Wopumla ñindiñ niñguk win pinapi nandi-kamalañ bek, ‘Dik wembe gwañgwa tip ba wopum ep timbi pañgitaumbi, gan-tike-loumbi kindem dalak.’” ✧

¹⁷ Windiñ embi, ama biesi yambimbi, Jerusalem nanin Betani it kwelan ñambi, wandiñ douñguk.

Yesuli komba fik no ni-suambalimbi yañetañguk

¹⁸ Kwet salaumbi, Yesuli Jerusalem undane ñañipi, nanañ gawat tiñguk.

19 Tĩmbi deium ñaumbi, komba fik no telak pawan palĩmbi kañguk. Kañbi, ñasiñgan ku-seinan ña bienla deium loumbi, lonji ka-tĩlapi, sakgot kañguk. Kañbi, komba fik ni-suambapi eñguk, “Dĩk bienga nombo nim laliukañ, nim sinik.” Eumbi, wolongan komba fik wali yañetambi kimiñguk.

20 Gwañgwañiili win ka silikñembi eñgiliñ, “Nitek tĩmbi, komba fik ñali plastik sinik kĩmbi yañetalak?”

21 Eumbi, Yesuli tambanembi enguk, “Nak biañgan sinik sanba: tikap sindi ginañ tipet nim tĩmbi, Anutu biañgan nandi-kilikti tĩñmi-kuneliñda, nak kundit komba fik ñala tit wĩndiñgangot sindi bo tineliñ. Tĩmbi wakangot nim ya. Tikap sindi kwet jañgin ñala ‘Mĩlapi, tuk kimbĩ ginañ pi!’ nĩmbĩmbi, gumañ wolok tuop indawik.

22 Sindi Anutula nepek no ba no tĩmbektok nimolo tĩñĩmbi, nandi-samektok nandi-kilikti tañda, wĩndiñ inda-samekak.”

Yesuli nindok manla kena pa tĩnguk wala nĩnandiñgiliñ

23 Yesuli tapma it sañ jimba ginañ lombi, amatam eni-daut ti-semguk. Eni-daut ti-sem-paliñĩmbi, tapma ama biesi gita Islael amalok ama biesi endi endoñ bĩmbi, ni-kañbi eñgiliñ, “Nindi gambĩmbi, kundit ñandin pa tĩlañ? Ba nindok mandanla ba gembĩnla wĩndiñ pa tĩlañ?”

24 Eumbi tambane enguk, “Nak bo nepek nola san-nandutet. Dĩndim tambane nanĩnetañda, nak bo nindok mandala kundit wandin sinik pa tĩlet win sanbetet.

25 Nindi Yoane nimbimbi, amatam tuk i-semguk? Wïn Kunum Molomdi ba ama noli?" Wïndiñ eumbi, kusei kimipi, nisiñgan dombi tañan timbi eñgılıñ, "Nindi 'Kunum Molomdi' wïndiñ eneñda, endi ñïndiñ nini-nandutak, 'Wïndiñda sindi nehta Yoanelok mandan nim nandi-dasiñgılıñ?'"

26 Gan nindi 'Ama noli Yoane nimbim kena tiñguk' wïndiñ eneñda, amatam kimin wopum Yoanela plofet nandiñmañ endi nitek ti-nimneliñ walañgot misinetamiñ."

27 Wïndiñda endi Yesu ñïndiñ tambane niñgılıñ, "Nindi Yoane nimbimbi, tuk i-semguk wïn nindi nim nandamiñ." Eumbi enguk, "Ale, wïndiñda nak bo nindi nanbimbi, kundit pa tilet wïn nim sanbetet."

Yesuli Juda ama bieslok ginañ kwambiñji e-dakleñguk

28 Yesuli yousimbi, Juda ama biesla enbi eñguk, "Sindi kasat ñala nitek nandañ? Ama nolok niñañiit tïpet kuñgimik. Timbi tualoñ ña ñïndiñ niñguk, 'Tua, dik man ñambi, wain kena ti!'"

29 Eumbi, jip jup tiñguk, gan siñgimek endi ginañ tambaneumbi, ña kena tiñguk.

30 Timbi besetti monaloñ ña wïndiñgangot nimbimbi, beula niñguk, 'Ale, ñautet.' Endi wïndiñ eñguk, gan nim ñañguk.

31 Sindi nitek nandañ, gwañgwa nindi beulok man tañgoneñguk?" Eumbi, endi eñgılıñ, "Tuali."

Timbi Yesuli enguk, "Nak biañgan sanba: takis epep ama ba tam telak joñgolok endi sindok

kwesi+ kinjannan Anutu enlok giñgít indaumbi yambi-dikñelak.

³² Kusei ñíndíñda timbi wíndíñ indalak: Yoanelí bímbe, díndím kuñgulok telak daut samumbi, síndíla mandan nandum tlal tínguk, gan takis epep ama gít tam telak joñgolok endíla mandan wín nandímbe tíke-kíliñ eñgíliñ. Síndí nepek wín kañgíliñ, gan gínañjí ním tambanembi, Yoanelok mandan nandímbe ním tíke-kíliñ eñgíliñ.”

Yesulí tapma ama biesí gít Falisi ama endí wain kena ka-dikñe ama kolasí wandín eñguk

³³ Yesulí yousímbe, tapma ama biesí ba Falisi amala enbi eñguk, “Nak e-yout manda no sanbambi nandíwít. Kena molom nolí wain kap kwet nolok típiñguk. Típi-talembi, sañ im gím bunembi, wain tul wísi-dottok kwet no kíndipi, kena ka-dikñelok it ombap kloñ no kawattí kíndílim ikuk. Wíndíñ tí-talembi, ke-nan wín ka-dikñelok kísi plon kímpí, kwet mayañgan nolok ñañguk.

³⁴ Ña kuñílimbe, bien mepmettok nain indaumbi, kena gwañgwañii díwíndí wain bien enlok mepmettok ka-dikñelolón en-mulím bímbe, wain kena gínañ tomgíliñ.

³⁵ Tímbe ka-dikñe endí gwañgwa en-mumulín wín epmbi, no wípi, no wíli kímbímbe, no kawattí wíkíliñ.

³⁶ Wíndíñ tímbe, kena molomdí gwañgwa díwín nombo en-mukuk. Kunakunatsí wín gwañgwa dama en-mukuk yapma klembi, asup en-mulímbe bí tombímbe, kundit wíndíñgangot tí-semgíliñ.

37 Siñgi sɪnɪk endɪ enlok nɪñañ sɪnɪk nɪ-mupi, ñɪndiñ nandiñguk, ‘Nɪñanalɪ ña tombɪmbi kañbi, giñgiñgan tɪñmɪnekalɪñ.’

38 Tɪmbi ka-dɪkñeli nɪñañ wɪn kañbi, nɪsɪñgan ñɪndiñ eñgɪlɪñ, ‘Gamanda endɪ wakan kena ñolok molom tɪmbekak, wala tɪmbi nɪndɪ en wɪpi, kenan ñɪn nɪnlok giñgɪt kasɪlena.’

39 Wɪndiñ embi tɪkeñɪpi, kena gɪnañ nanin munjut munjut ñakap, kena pawan wɪlɪ kɪmguk.”

40 Yesulɪ wɪndiñ embi en-nandiɪmbi eñguk, “Wain kena molomdɪ undane bɪmek, ka-dɪkñe wɪn nɪtek tɪ-semekak?”

41 Eumbi nɪñgɪlɪñ, “Nepek kolan sɪnɪk tɪñgɪlɪñda tɪmbi endɪ bo kolan sɪnɪk yandiɪpmum kɪm-talenekalɪñ. Tɪmbi endɪ kena ka-dɪkñe kombɪn kɪndem ep kasɪlembi, kenan endok kɪsɪnan kɪmɪlɪmbi, wain bien mepmettok nain indaumbi, nain tuop endɪ bien dɪwɪn enlok melɪm tɪ-kunekalɪñ.”

42 Tɪmbi Yesulɪ enla manda embi enguk, “Anutulok manda youyoulɪn patak ñɪn sɪndɪ pinat nandiɪmbi kamalañ bek,

‘Molom en ñɪndiñ tɪmbɪ indañguk:

it kɪndikɪndit amalɪ ita kawattɪ tɪndɪn nola kena nɪmnat embi siñgi wɪlɪmgɪlɪñ,

gan kawat walɪ ta dɪwɪn gɪtik yapma klelak.

Nɪndɪ wɪn kanambi, kundit gɪtikñin tɪlak.’ ✧

43 Manda wolok tuop it kɪndikɪndit amalɪ kawat wɪn siñgi wɪlɪmgɪlɪñ, wɪndiñgan sɪndɪ nak siñgi wɪt-namgɪlɪñ, wala tɪmbi nak ñɪndiñ sanba nandiɪwɪt: Sɪndɪ Anutulok giñgɪtñii ku-ta-bañ, gan endɪ pipapipat wɪn sapma tɪkembali, amatam

✧ 21:42: Kap 118:22-23

no nindi endok manda tañgonembi bien timbi indañ enda emekak.

⁴⁴ Ama noli kawat wolok plon pi wilekta en wili m+nanda taleuk. Ba kawat wali ama nolok plon piw+ikta, kawat wali ama win wili gakñe-taleuk.”

⁴⁵ Tapma ama biesi git Falisi ama endi Yesuli e-yout manda eñguk win nandimbi, “Nindañgan elak” w+indiñ nandimbi,

⁴⁶ tikenepi nand+ñg+liñ. Gan amatam k+m+n wopum endi Yesula plofet no w+indiñ nand+ñm+ñg+liñ, wala timbi Falisi amal+ amatamdi mik ti-semneliñ wala m+s+imbi, n+m t+keñg+liñ.

22

Kunum Molomdi en-tiañelak win Yesuli n+m nand+k+mk+mnel+ñd+ok eñguk

¹ Yesuli yousimbi, nombo ama biesila e-yout mandali manda en+ñ+pi, ñ+ndiñ eñguk,

² “Kunum Molomdi g+ñg+tiñii yambi-dikñelak win ñ+ndiñ: ama wapmañ nolok n+ñañli tam+n t+keup timbimbi, wapmali kena gwañgwañiil+ nanañ sina wopum t+ñm+nel+ñd+ok embi,

³ manda k+m+pi, yokti nanañ win nanel+ñd+ok en-tiañeñguk. Timbi nanañ nanalok nain indaumbi, yokñiil+ b+nel+ñd+ok kena gwañgwañii en-mul+imbi ñañg+liñ. Gan yokñiil+ b+mb+la kunjit tambu, n+m embi g+ñg+nem pak+liñ.

⁴ Timbi ama wapmañdi b+ndambo kena gwañgwa d+win bo en-mupi, yokñii ep tiañeñguk

† **21:44:** Nandi-tale ama d+w+indi ñ+ndiñ eañ: Matayo en sambat win n+m youkuk.

enda ñiñdiñ eninelñdok enguk, ‘Nandañ. Nak nanaña ip ti-wili dikñet. Nokok bulmakau wapai sim ba niñañ diwin no gwok galkñat yandip si-talembi, nepek gitik ti-jumit ti-sam-talemiñ. Sindi bumbi, niñanal tam timbetak en gita na silisili tina!’

⁵ En-mulimbi, kena gwañgwañiili ña manda eñguk windiñ engiliñ, gan yokñiili mandanj nandi-kimnemi ñañgiliñ. Diwindi nanañ kenanjinan ñañgiliñ, diwindi minem kenanjila ñañgiliñ.

⁶ Timbi diwindi ama wapmañdok kena gwañgwa win epbi kolan ti-sembi yandip kimgiliñ.

⁷ Windiñ timbimbi, ama wapmañdi ginañ komba diumbi, mik amañi en-mulimbi ña ama kena gwañgwa yandipgiliñ win yandip talembi, isi kwesi wakit sium diñguk.

⁸ Timbimbi ama wapmañdi kena gwañgwañi diwinda ñiñdiñ enguk, ‘Yoknailok nanañ sina ti-sem-talet, gan ama nak en-tiañeñgut endi kindesi nim.

⁹ Windiñda sindi telak mannan ñambi, amatam yambinetañ tuop en-tiañeum bumbi, wap-atamdok sina dum nanañ nambit.’

¹⁰ Eumbi, kena gwañgwañiili enguk tuop telak man tuop ñambi, amatam kindesi ba kolasi yambinñgiliñ gitik ep kimin timbi yanañgiliñ, nanañ nanala bumbi, it ginañ tokñeñgiliñ.

¹¹ Amatam it ginañnan lo pi palñilimbi, ama wapmañdi yambep loñguk. Lombi yambinpi kañguk win: ama noli dasindasin nain wolok

dindim sinik yokñiila emgñiñ w+n n+m dasimbi, bi pipalim kañbi

¹² ni-nandiñguk, ‘Notna, nitek t+mbi dik dasin-dasin gamit w+n n+m dasimbi biñ?’ Eumbi, ama wali manda n+mnat palimbi,

¹³ ama wapmañdi kena gwañgwañii enbi eñguk, ‘Sindi kii kesi toali topbi, pawan kolipimbi, kilim g+nañ palen.’” Yesul+ e-yout manda wandin embi yousimbi eñguk, “Kilim g+nañ amali mano kwilim t+mbi, manji si-gilim danekaliñ.

¹⁴ Nandañ. Kunum Molomdi amatam asup entiañelak, gan noñgan noñgan mandan nandimbi bañ endiñgot ep kasilelak.”

Falisi amali Yesu sisoñ tiñm+nep nandimbi, takis m+nem k+m+k+m+ttok plon ni-nandiñgñiñ

¹⁵ Timbi Falisi amali Yesu manda plon k+m+tneliñdok nandimbi, ña k+m+n timbi, mandali sisoñ tiñm+nepi e-sambat tiñgñiñ. T+talembi,

¹⁶ nisilok gwañgwanjii diw+n git ama wapmañ Elot endok sambalii diw+n * en-mulimbi ñambi niñgñiñ, “Endaut, nindi dikok kusaka nandamñ, dik juluñ manda n+m embi, biañgangot pa elañ, Anutul+ nindi nitek kuneñdok nandilak w+n lolon ba pimbin gitik m+sim+si n+mnat tuopkan nini-daut n+m ti-nimlañ.

¹⁷ Wala timbi gan-nand+nambi ninbekañ: Romalok ama wapmañ Sisa enda takis m+nem mamñ wala nandum dindim elak ba nitek?”

* **22:16:** Falisi amali takis m+nem Roma ama wapmaña m+m+n wala nandum p+umbi, Elottok sambaliili wala nandum k+ndem dañguk.

18 W+ndiñ eumbi, Yesul+ kolan tiñm+nepi nandiñg+liñ w+in ka-nandi+mbi enguk, “S+ndi ama manj+ manbenj+ malet nom+ik, mandali s+soñ ti-namnepi bañ ba?”

19 Takis m+inem pa kim+ikamiñ m+inem w+in no daut nam+it” eumbi, m+inem kwandai satnin no ña t+ike bi daulm+ñg+liñ.

20 T+imbi Yesul+ en-nandi+mbi eñguk, “M+inem plon ama walan g+it kot kundit w+in nindoñ?”

21 Eumbi niñg+liñ, “W+in Sisaloñ”. W+ndiñ eumbi enguk, “Ale, Sisalok g+ing+it w+in Sisala tambane m+nekal+ñ, t+imbi Anutulok g+ing+it w+in Anutula tambane m+nekal+ñ.”

22 W+ndiñ eumbi, nandi+ piasat t+imbi bimbi p+ ñañg+liñ.

Sadusi amali Yesu s+soñ tiñm+nep nandi+mbi, kimnan nanin milam+lattok plon ni-nandiñg+liñ

23 Sandap wolondañgan Sadusi ama di+w+in endi Yesuloñ biñg+liñ. (Ama wali ‘Ama sembañ endi nim milam+lattok’ w+ndiñ pa eañ.) Endi Yesuloñ bimbi, ñ+ndiñ ni-nandi+mbi

24 eñg+liñ, “Endaut. End+kñe manda Moseli kim+it-n+inguk wali ñ+ndiñ elak: ama noli yam+in pap sembilakta, endok sambat nim talenel+ñdok kwayañli endok tam+in kanjali t+ikembi, dallok kinjan gwañgwa bisat ep t+imbi indanekaliñ. ✧

25 W+ndiñda, dakwaya kit tambon t+ipet endi ñolok kuñg+liñ. T+imbi tual+ tam no t+ikembi kukap, komblin n+imnat yam+in papi sembiñguk. Sembumbi, monali tam wakangot t+ikeñguk.

²⁶ Tikembi, endi bo wɪndiñgangot yamɪn papi sembiñguk. Tɪmbi gwik endi bo wɪndiñgangot tiñguk. Tɪmbim ña gwik konjok endok plon taleñguk.

²⁷ Endi gitiikkandi sembi-taleumbi, siñgi sinik tam wali bo sembiñguk.

²⁸ Ale, dik eumbi nandina: dakwaya endi gitikti tam win tikeñgɪliñ, wala tɪmbi ama sembiñgɪliñ endi mɪlamɪlat nainnan mɪlaliɪmbi, ama kit tombon tipet endoñ nanin ama nindi sinik tam win tikeukak?”

²⁹ Eumbi tambane enguk, “Sindi Anutulok mandan youyoulɪn patak wolok kusei ba endok gembɪn nɪm nandi-dakleañ, wala tɪmbi mɪlamɪlatta nandumbi kamalalak.

³⁰ Amatamdi kɪmnan nanin mɪlatmek endi kunumdok añelo nomik wapatam nɪm pa tinekaliñ.

³¹ Tɪmbi ama sembiɪmbi mɪlatnekaliñ wolok kandañ Anutuli manda ñɪndiñ sanguk win sɪndi pinat nandiɪmbi kamalañ bek,

³² ‘Natna Anutu wakan Ablaam wakɪt Aisak ba Jekop endi nan-wowoñ ti-namañ.’ ✧ Endi bep pañnii kwelan nombo nɪm kuañ endok plon wɪndiñ eñguk. Tɪmbi ama kaik kuañ endiñgot Anutu ni-wowoñ tañ, ama sembiɪsembɪn endi nɪm.”

³³ Amatamdi Yesuli nanandi emguk win nandiɪmbi, nandi-gitiñgɪtik e tiñgɪliñ.

Falisi amali Anutulok mandan plon Yesu sisoñ tiñminepi ti-tɪlakɪliñ

✧ **22:32:** Kisim Bek 3:6,15,16

34 Yesuli Sadusi amalok manji masipmĩngukta, Falisi amali win nandĩmbi, bi kimin timbi, Yesuloĩ bĩngĩliĩ.

35 Endoñnan nanin no endi endikĩe manda nandi-tale ama. Endi Yesu sisoĩ tĩmep nĩ-nandĩmbi eĩguk,

36 “Endaut. Endikĩe manda nek ñali sinik dama timbi, loloĩ sinik tilak yaĩ?”

37 Eumbi nĩnguk, “Sindi gĩnañji wakĩt gĩnañji tip ba nanandĩnji gĩtik Wopum Anutunji endok biĩmĩnekalĩ.† ☆

38 Endikĩe manda wali dama sinik timbi, loloĩ sinik yaĩ.

39 Timbi endikĩe wandingangot no win ñĩndĩ, ‘Dik dĩtnala nandĩlaĩ, wĩndĩngangot nokala nandĩmekañ.’ ☆

40 Moseli endikĩe manda gĩtik kimĩt-nĩnguk ba plofet amali nanandi nĩmgĩliĩ wolok bien endikĩe tipet wali nĩni-dakleamĩk.”

41 Falisi amali kimin ti-paliĩliĩmbi, Yesuli ñĩndĩ en-nandĩmbi

42 eĩguk, “Mesia Anutuli amatamĩii epeplok nĩmbi taleĩguk win sindi enda nĩtek nandaĩ? En nĩndok kombli?” Eumbi nĩngĩliĩ, “Endi ama wapmaĩ Devit endok kombli.”

43 Eumbi enguk, “Wĩndĩnda kusei nĩtektok Dĩndĩm Woĩdĩ Devittok gĩnan nanandĩn timbi daklembi, enlok kombli win ‘Wopumna’ kitĩmbi, ñĩndĩ eĩguk,

44 ‘Wopum Anutuli Wopumnala ñĩndĩ nĩnguk, Dik kitna dĩndĩm kandaĩ pipalĩmbi,

† 22:37: Lo 6:5 ☆ 22:39: Wok Pris 19:18

nak kanjikkai dikok kapmainan yapilambi patnekalin wolok tuop.’ ☆

⁴⁵ Manda wolok tuop Devitti Mesiala ‘Wopumna’ kitinuk, wala timbi Mesialit nitek Devitok kombingot timbek?’

⁴⁶ Eumbi, ama biesi gitikti manda tambon no tambane ninelinok tuop nim. Timbi nain wolondaŋgan kusei kimipi, mandalit sisofit timnini ekaeka diwin tinep misimbi kak biŋgilin.

23

Yesuli Falisi gita endikne manda nandi-tale amalok ep tindinji julunŋan win e-dakleŋguk

¹ Timbi Yesuli gwaŋgwanii gita ama kimin wopum ti-pakilin enda ninidin enguk,

² “Falisi git endikne manda nandi-tale ama endi Moselok kinjan ipi, endikne manda sandaut ti-samañ.

³ Wala timbi manda sanañ win gitik tike-kunekalin, gan ep tindinji nitek tañ win nim kimit-klembi tinekalin. Nekta, endi endikne manda sandaut ti-samañ, gan nisi manda win nim tike-kuañda timbi.

⁴ Endikne manda sinda sandaut ti-samañ win nepek mlap win sindinŋot taŋgonelinok samañ wandin. Gan nisi sep timbi paŋgitanelinok kit kimit no tinepi nim nandañ.

⁵ Nepek tañ gitik win endi amalit yambimbi e-kindem da ti-semnelinokgot pa tañ. Sindi Falisi git endikne nandi-tale ama endok kama besañ

☆ 22:44: Kap 110:1

ba dama immisi w+n kañ ba? * W+n wopum sinik! Tĩmbi kuñgunji Anutu biñmañ w+n indadakleuptok endi dasindasinji kusip bleblemat ombapli tĩndin w+n pa dasiañ.

⁶ Tĩmbi sina wopum indalaknan ba it kiyau ginañ endi pipapat damandama pakañ wolokgot pipatnepi nandañ,

⁷ tĩmbi amatam k+m+n kwelan yambañ endi we sembi giñgiñgan ti-semneliñdok ba kosi eu loumbi, 'endaut' pa eninelñdok nandañ.

⁸ Nandiwit: ama noñgan endiñgot sindok sandautsi sinik, tĩmbi sindi gitik dakwayañgot, wala tĩmbi amatamdi sindok kosi eu loneliñdok 'ninindaut' w+ndiñ nim saninekaliñ.

⁹ W+ndiñgangot sindi kwelan ñolok ama nola 'Bepni' nim kitinekaliñ. Bepsi noñgangot endi kunum ginañ patak.

¹⁰ Tĩmbi bo amatamdi sinda 'telak damani' nim saninekaliñ. Nim. Sindok telak damanji w+n noñgan endiñgot, w+n Mesia Anutuli en sepmektok ni-mukuk en wakan.

¹¹ Sindok ama lolonjili sindok kena gwañgwanji kuukak.

¹² No en enlok koi tike lolakta, Anutuli endok koi tike p+ukak. Tĩmbi no en kayomb+nembi kulakta, Anutuli endok koi tike loukak.”

¹³⁻¹⁴ Yesuli yousimbi enguk, “Endikñe manda nandi-tale gita Falisi ama sindi kilañmet! Ama manji manbenji malet nomik sindi amatam

* **23:5:** Juda amal+ kama besañ ba dama immisi bit gw+lapti tĩmbi, Anutulok manda d+w+n (Kisim Bek 13:1-10, 13:11-16, Lo 6:4-9, 11:13-21) pepa plon youpi, wolok ginañ dasimbi, n+molo tĩndilok nainnan dasiañgñiñ.

kunumdok yama sip semañ, wïn sïnî Kunum Molomdok giñgî t nîm indañ, gan amatamdi endok giñgî t indanep nandañ wïn telak masip tî-semañ, wala tîmbi Anutu en mek sambekak. †

15 Endîkñe nandi-tale gîta Falisi ama sîndî kilañmet! Ama manjî manbenjî malet nomîk sîndî gwañgwañjî noñgangot tîmbi indanelîñdok kwet tuop ba tuk kimbîñ dîkñembi ku-taleañ. Sîndî kolandok giñgî t tañ, tîmbi ama noli gwañgwañjî indambi, nanandînjî gî t ep tîndînjî kîmî t-kle-talelak sîndî en tîmbî m kolandok giñgî t tîñî pi, sapma klembi, kola sînk talak.

16 Ama dautsî sisipmî nosiila telak daut semañ sîndî kilañmet! Sîndî ñîndîñ enî-daut tî-sembi tañ: tîkap ama noli ñîndîñ eup nandîlak, ‘Nak Anutulok dainan wîndîñ ba wîndîñ tîmbettok e-kwambîñ da tîlet’, gan endî Anutulok koi kîtîup mîsîmbi, tapma ittok plon e-gembîlalakta, endî manda wïn kîndem lapîlektok tuop. Gan tîkap endî nepenepek gollî tîndî n tapma ilan pakañ wolok plon manda e-kwambîñ dalakta, endî manda wïn lapîlektok tuop nîm. Sîndî wîndîñ pa enî-daut tî-semañ.

17 Sîndî ama dausî sisipmî gîta kamasî! Anutulok dainan nek ñalî loloñ sînk? Wïn nepek gollî tîndî n walî loloñ sînk, ba tapma it walî

† **23:13-14:** Nandi-tale ama dîwîndî manda kusip no gamañgot patak eañ. Wïn ñîndîñ, “Endîkñe manda nandi-tale gîta Falisi ama sîndî kilañmet! Ama manjî manbenjî malet nomîk sîndî nîmolo ombap amali sambî-nandi tînelîñdok tañ, gan tam kanjak julûñî tî-sembi, isî yapma tîkeañ, wala tîmbi kolanjîlok tuan ombî-tîkenekalîñ wïn ama dîwîndok tuan makleukak.”

loloñ sɪnɪk? Nepek gollɪ tɪndɪn walɪ tapma ilnan nɪm palɪmda, walɪ loloñ nɪm tɪmbek yañ.

¹⁸ Tɪmbi bo ñɪndɪñ enɪ-daut tɪ-semañ, ‘Amalɪ sisuet plon manda e-kwambiñ dalak, endɪ manda wɪn kɪndem lapɪlektok tuop. Gan tɪkap endɪ tapma no sisuettok plon kɪmɪlɪm patak wolok plon manda e-kwambiñ dalakta, endɪ manda wɪn lapɪlektok tuop nɪm’.

¹⁹ Sɪndɪ dautsɪ sipmɪn. Anutulok dainan nek ñalɪ loloñ sɪnɪk? Wɪn tapma walɪ loloñ sɪnɪk, ba sisuet walɪ loloñ sɪnɪk? Tapma wɪn sisuettok plon nɪm kɪmɪlɪm palɪmda, walɪ loloñ nɪm tɪmbek yañ.

²⁰ Wala tɪmbi no en sisuettok plon manda e-kwambiñ dalakta, endɪ sisuet wakɪt nepek gɪtɪk wolok plon kɪmɪlɪm pakañ nepek wolok plon mandan e-kwambiñ dalak.

²¹ Tɪmbi no en tapma ittok plon manda e-kwambiñ dalakta, endɪ tapma it wakɪt Anutu en wolok kulak endok plon manda e-kwambiñ dalak.

²² Tɪmbi no en kunumdok plon manda e-kwambiñ dalakta, endɪ kwet wolok Anutulɪ pi-papi, kunum kwet yambi-dɪkñelak wakɪt Anutu enlok plon manda e-kwambiñ dalak.

²³ Endɪkñe nandɪ-tale ama gɪta Falisi ama sɪndɪ kilañmet! Anutu en mek sambekak. Ama manjɪ manbenjɪ malet nomɪk sɪndɪ nepek gɪtɪk kasɪleañ wɪn danbɪm, kɪt tambon tambon tɪmbɪmbi, tambon noñgan Anutulok pa mañ, wɪn nepek tipnam gwasap wandin tuan wopum nɪmnat wɪn bo sɪndɪ nɪm kamalañ. Wɪndɪñgan sɪndɪ endɪkñe manda wandin kambak kɪmɪt-

kleañ, gan endikñe manda Anutu enlok dainan loloñ sɨnik wɨn pa lapɨkañ. Endikñe manda loloñ sɨnik walɨ nosii kundit dɨndɨm ba mama ti-semneliñdok, timbi Anutu tike-kwambiñ daneliñdok pa sanañ. Wɨndiñda sɨndi gembɨ kopi, endikñe manda loloñ wɨn kɨmit-klenekaliñ. Tiñipi, endikñe manda dɨwɨn gɨtik wɨn bo nɨm nandi-kimnenekaliñ.

²⁴ Sɨndi ama dautsi sisipmɨn wandin walɨ nosi-ila telak daut sembi, ñɨndiñ tañ: sɨndi endikñe manda tip mɨnam wɨn ka-kiliñ em kleañ, gan endikñe manda bien wopum sɨnik wɨn nɨm pa ka-nandi-dakleañ. Wɨndiñda sɨndi ama nolɨ kwɨnakam tip mɨnam sɨnik tuk wɨtna gɨnañ nanin tike kotak, gan kamel wopum wolok patak wɨn nɨm kañbi, tuk tike lombi, wakɨtañgan kɨmo elak en wandin!

²⁵ Endikñe nandi-tale ama gɨt Falisi ama sɨndi kilañmet! Ama manjɨ manbenjɨ malet nomɨk sɨndi jawañ ba kambot pawañgot wɨlit-kiliñ tɨndɨn wandin, gan nepek kolan kusei kusei gɨnañjɨ gɨnañ tokñe-patak, wɨn sɨndi ep tɨndɨnjɨ kindem wolok walan pa tañ, gan ama piñpiñen sɨndi gɨnañjɨ gɨnañ sɨnɨlañgot pa nandañ.

²⁶ Falisi dautsi sisipmɨn sɨndi dama gɨnañjɨ kambot gɨnañ nomɨk wɨn wɨlɨlɨmek, wolondamek pawan kindem daukak.

²⁷ Endikñe nandi-tale ama gɨta Falisi ama sɨndi kilañmet! Ama manjɨ manbenjɨ malet nomɨk sɨndi ama sum no kawattɨ masipbi, pama satnin walɨ sapleñgɨliñ wandin. Pawan ka kindem danat, gan wolok gɨnañ ama kwandat gɨt nepek dañgalan walɨ tokñe-patak.

28 Wɨndiñgangot sɨndi amalok dausɨnan ep tɨndɨnji dɨndɨm walan tañ, gan ep tɨndɨnji juluñ ba timɨpmɨleli gɨnañji gɨnañ tokñe-patak.

29 Endikñe nandi-tale ama gɨta Falisi ama sɨndi kilañmet! Ama manji manbenji malet nomɨk sɨndi plofet ama damanin ba ama Anutulok dainan dɨndɨm kuñgɨliñ endok sum wɨn tɨkɨndem dam tɨ-jamilambi, sumnan pama kɨndem kɨndem kɨmɨpi,

30 juluñgan ñɨndiñ pa eañ, ‘Bep pañniilok nainnan kunemda, nɨni ep timbi platambi, plofet ama nɨm yandɨp kɨmneñ.’

31 Manda wɨndiñ pa eañ wɨn ñɨndiñ indadaklelak: bep pañjiili plofet yandɨpgɨliñ, timbi endok komblijii sɨndi enɨsi nomɨk kuañ.

32 Wala timbi kɨndem a, bep pañjiili plofet yandɨp kɨm kena kusei kɨmɨkɨliñ wɨn yousɨmbi, sɨndi ña timbi taleukak!

33 Sɨndi malet upmat wandin! Anutulɨ manda plon sep kɨmɨlimbi, jɨmbiñdok gɨñgɨt tɨnekaliñ wɨn sɨndi nɨtek maklenekaliñ? Wali tuop nɨm.

34 Wɨndiñda ñɨndiñ sanba: nak plofet ama wakɨt ama nanandɨnjiat ba ama Anutulok telak san-daut tañ sɨndoñ en-mulambi bañ. Gan sɨndi dɨwɨn yandɨp kɨmbi, dɨwɨn kloñbat plon yandɨp kɨmnekalɨñ. Dɨwɨn it kiyaunji gɨnañ ep waipbi, dɨwɨn it kwet ñanekaliñ tuop ep klem gɨmgɨm embi, yandɨp kɨmneliñdok. Sɨndi kolan wɨndiñ pa tɨ-semnekalɨñ,

35 wala timbi damasɨli ama dɨndɨm gɨtik yandɨpmɨu kɨmgɨliñ wolok tuan wɨn sɨndi ombitikenekaliñ. Ama yom nɨmnat damandama wɨli kɨmguk wɨn Abel. Timbi siñgi endi ama dɨndɨm

asup yandip-ta-ñambi, siñgi sɪnɪk endɪ Sekalaia Belekialok niñañ tapma it wakɪt sisuet wolok boñgɪpsetnan wɪlɪ kɪmguk.

³⁶ Nak biañgan sɪnɪk sanba: yandipmɪu kɪmgɪlɪñ wolok tuan wɪn amatam man ñɪndiñgɪta kuañ sɪndɪ ombi-tɪkenekaliñ.”

³⁷ Yesulɪ yousɪmbi eñguk, “Jelusalem Jelusalem amatam sɪndɪ plofet ama yandip kɪmañ, tɪmbi ama Anutulɪ sɪndoñ en-mulɪm bañ wɪn kawattɪ yandip kɪm pa tɪ-semañ. Puput meñlɪ nɪñañii ep kamailak, wɪndiñgangot nak nain asupgan sep kamaiuttok nandiñgut, gan sɪndɪ nɪm nandi-tale-namgɪlɪñ.

³⁸ Nandañ: Anutulɪ tapma isi biumbi, itgot pat-samekak.

³⁹ Nak ñɪndiñ sanlet: sɪndɪ ñɪndiñ nanɪnekalɪñ, ‘Molomdi ama ñɪn ama wapmañnɪ kuuktok nɪ-mukuk en wakan gwɪlam tɪñmen!’
 ✧ wɪndiñ nanɪnekalɪñ, wolondam ek nombo nambɪnekalɪñ, damala nɪm.”

Kwet nain taletalenan Ama Wapmañ Yesulɪ undane tombekak

24

Kwettok nain taleupi tilak wɪn nɪtek ka-nandɪlok?

¹ Yesulɪ tapma it bimbi, pɪ ñañɪlɪmbi, gwañgwañiilɪ endoñ bimbi, it gɪtɪk tapma it sañ jimba gɪnañ pakɪlɪñ wɪn kauktok nɪñgɪlɪñ.

² Eumbi enguk, “Ale. Nɪndɪ it kɪndem ñɪn gɪtɪk kana. Nak biañgan sɪnɪk sanba: nain indaumbi,

it gítik kawat wopumdi tündin ñin ep wialimbi, kawat papuseneumbi, kawat noli nollok plon no nim gali-palekak.”

³ Tĩmbi Yesulĩ Oliv kwet jañgin wolok lom pipalĩmbi, gwañgwañiĩ enisingan endoñ bĩmbi nĩ-nandĩmbi eñgĩliñ, “Nain nekta sĩnik wĩndĩñ indaukak wĩn nĩnĩmbĩm nandĩna. Tĩmbi nek kundit no indaumeke wĩn ñĩndĩñ kanandĩnekamĩñ: dikok undane tomtom nainga indaumbi, kwet tok nain taleup tĩlak?”

⁴ Eumbi, Yesulĩ tambanembi enguk, “Sĩndĩ kakaĩliñ embi kunekaliñ. Nĩm kañbi, ama noli sĩnda juluñit tĩ-samek.

⁵ Neta, ama asuptĩ nokok kotna plon bi indambi, ‘Natna Mesia Anutulĩ nan-mulektok ekwambĩñ dañguk wĩn nak ñakan’ wĩndĩñ embi, amatam asup juluñit tĩ-semnekaliñ.

⁶ Nain wolonda sĩndĩ mik ñasiñgan tañ wolok gĩñgĩli wakĩt mik mayañgan tañ wolok gĩñgĩt nandĩnekaliñ, gan nim mĩsĩnekaliñ. Nepek wĩn gĩtik indaindalok elet, gan kwet taletalelok nain wĩn gamamek indaukak.

⁷ Ama sambat noli sambat no gĩt mik minekaliñ, ba ama wapmañ noli ama wapmañ no gĩt mik minekaliñ, ba kwet nolok ba nolok nanañ map wopum indaukak, ba kwet mĩnjamĩnjat tĩmbekak.

⁸ Gan nepek wĩn gĩtik indaukak wĩn tamdi gwañgwa tĩkenepi dama siñgin gawat lakalakat nandañ wandin. Siñgin gawat wopumgan wĩn siñgimek indaukak.

⁹ Nain wolonda sĩndĩ gwañgwanai kuañda tĩmbi amatam gĩtikĩ nandĩ-kunjĩt wopumgan

tì-sambi sepmbi, kanjiksiilok kìsìnan sapilimbi, diwìn kena gìm samnekalìñ, diwìn sandip kimnekalìñ. Wìndìñ tì-sam tì-kuumbi,

¹⁰ sìndoññan nasì asuptì nanandì-kilìktìnjì biu pìumbi, tambon tambon bola tì-sembi, nandì-kunjìt wopungan tì-sem-kunekalìñ.

¹¹ Tìmbi pìofet julunjuluñ asuptì indambi, amatam asup juluñit tì-semnekalìñ.

¹² Tìmbi amatamdì tìmìpmìle wopungan sìnìk tìnekalìñda tìmbi asupgandì nosiila gìnañjì tombi mì tañ wìn nombo nìm tìnekalìñ.

¹³ Gan no en wandìngan embi gìñgìnembi, diñindam palekak, en wakan Anutulì nain tale-talen indaumbi enlok tìke-kìmìlekak.

¹⁴ Tìmbi amatam gìtìk Anutulì yambi-dìkñeukak wìn nandì-dakleneliñdok endì gìñgìtì manda kìndem ñìn kwet tuop eu sapañelok nandìlak. Sapañe-taleumek, nain taletalen wìn indaukak.”

Mìlap wopum sìnìk indaukak

¹⁵ Yesulì yousìmbi enguk, “Nepek kolan papait tapma it tìmbi kolaukak wolok plon pìofet Daniellì manda no youp biñguk patak. ✧ (No en manda youtet ñìn pinalekak endì wolok ku-sei nandì-kilìñ ewìn.) Wìndìñda sìndì nepek kolan wìn Anutulok ilnan kwel kìnjannan ilìm kanekalìñ,

¹⁶ Judia distrik pakañ endì kwet jañgìnnan pì ñanelìñdok elet.

¹⁷ Tìmbi kwet plon pakañ endì nepenepesii metnepi isì gìnaññan nìm loneliñ,

✧ 24:15: Danyel 9:27, 11:31, 12:11

18 ba kena ginañ pakañ endi saulonji tikeneipi isinan nim undane ñaneliñ.

19 Timbi nain wolonda tam minjipsiat ba gwañgwa num pa emañ endi blasiñgandok.

20-21 Nain wolonda amatamdi mɪlap wopum sinik bemnekalin, wala timbi sindi nain wolokta nimolo pa tinekalin. Nim kañbi, mɪlap win gwi sasale ba Sabat pat-nandi nainnan inda-samumbi, pi ñañalok telak kimisip ti-samek, ñala. Mɪlap wandin win kwet kusei kimikimilinan nanin bikap man ñindiñgita no nim indaindan, gitiknin sinik indaukak. Timbi wolo siñgi kandañ bo mɪlap wandin nombo nim indaukak.

22 Tikap Anutuli nain win ikan nim timbi dumalaumda, amatam gitikti taleneliñ. Gan endi amatam ep danbi enlok giñgit kasileñguk enda timbi nain win timbi dumalaukak.

23-24 Nain wolonda Mesia julunğan ba plofet julunğan endi indambi, nisilok kusasi timbi dakle-semneliñdok amatam dausinanan kundit gembinat engano sinik timbi, julunit ti-semnekalin. Tikap ama wandisi endi tuopta, endi amatam Anutuli ep danbi enlok giñgit kasileñguk enda bo julunit ti-semneliñdok nandinekalin. Windiñda tikap ama noli ñindiñ sanbekta, 'Yakñesi! Mesiali ñi patak!', ba 'Wi kawit! Endi da patak' windiñ sanbimbi, manda wala nandum tlal timbekak.

25 Nandañ. Nak nepek wandin indaukak win itañgan san-talelet,

26 wala timbi tikap endi 'Yakñesi! Mesiali kwet kambañnan silaninnan bi patak' windiñ saninekalinda, wandiñ nim ñanekalin. Ba 'Endi

it ñolok ginañ patak' wɨndiñ sanbɨmbi, mandanjɨ nandum tɨl tɨmbekak.

²⁷ Kusei ñɨndiñda wɨndiñ sanlet: Amalok Niñañ endok tomtom wɨn pɨsapɨsat wandin, wala tɨmbi kwet kɨmɨlɨ taleñguknan amatam gɨtɨkkandi wɨn kanekaliñ.”

²⁸ Yesulɨ wɨndiñ embi, e-yout manda no ñɨndiñ eñguk, “Nepek wɨlɨ kɨmguk patakñan klekakaktɨ kɨmɨn tɨmbɨmbi, delok patak wɨn inda-daklelak.”

Amalok Niñañ endɨ indañgan tombekak

²⁹ Yesulɨ yousɨmbi eñguk, “Mɨlap wopum nain wolonda indaukak walɨ taleumek, maimdɨ bipmɨumbi, yakɨptɨ nɨm saleukak, tɨmbi domboñgɨptɨ kwesɨ bimbi bululup em pɨnekalɨñ. Tɨmbi nepek kwambɨñ dɨwɨn bamup sɨlaninnan pakañ ep mɨnjaliɨmbi jɨlop talenekaliñ.

³⁰ Wolongan nepek dɨwɨn no kunum plon indambi, Amalok Niñañlɨ tombepi tɨlak wɨn tɨmbɨ dakleukak. Indaumek, kwelalok amatam gɨtɨkkandi wɨn kañbi, mɨsɨm mano tɨmbi kanekaliñ wɨn: Amalok Niñañ en Anutulok gembɨn ba kolsalen wopumnat mulukua plon pɨmbi tombekak. ✨

³¹ Tɨmbi mumumlɨ wopungan pendɨlɨm kɨtɨumbi, endɨ añeloñii en-mulɨm ñambi, kunum kwet kɨmɨlɨ taleñguknan amatam enlok gɨñgɨt ep danbi kasɨleñguk wɨn ep kiut-talenekaliñ.

³² Sɨndɨ komba konelok plon nanandi ñɨn ep-nekaliñ: endɨ sak kawai pɨ-taleumbi pakap, kii gayamdɨ tukñat tɨmbi, sak kaik indaum kañbi, wolonda maim nain indaupi tɨlak wɨndiñ nandañ.

✨ **24:30:** Sekeraia 12:10,14

³³ Wɨndiñgangot sɨndila nepenepek gɨtik sanɨt walɨ indaum kañmek, Amalok Niñañlɨ yamanan papi tombepi tɨlak wɨndiñ ka-nandiñekaliñ.

³⁴ Nak biañgan sɨnik sanba: ama sambat ñɨndiñgɨta kuañ endɨ gama nɨm sembi-taleñɨlɨmbi, nepek gɨtik walɨ indaukak.

³⁵ Kunum kwet paitekamɨk, gan mandanalɨ nɨm paipi, papat kwambiñ palekak.”

Amalok Niñañ endok tomtomñila tɨpañgɨpañgɨle kena tɨkuñgunlok

³⁶ Tɨmbi Yesulɨ yousɨmbi, gwañgwañiila enbi eñguk, “Nepek wɨn dawanda sɨnik indaukak wɨn ama nolɨ nɨm nandɨlak. Kunumdok añelo gɨta Anutu enlok Niñañ endɨ bo wɨn nɨm nandañ, wɨn Bep en noñgandɨñgot nain wɨn nandɨlak.

³⁷ Amalok Niñañ endok tomtom nainnan nepek nek indaukak wɨn nepek Noalok nainnan indañguk wandin.

³⁸ Tuk gwam gama nɨm indañɨlɨmbi, amatamdi nanañ tuk sina tɨmbi, wapa tam pa tɨñgɨliñ. Wɨndiñ tɨkuñɨlɨmbi ñakap, Noa en kɨkeñ wopum kɨndikuknan loñguk.

³⁹ Loumbi, gwam wopum suambi, amatam gɨtik ep walaiñguk nain wolondañgangot endɨ nek inda-semguk wɨn ka-nandi-tomgɨliñ. Wɨndiñgangot Amalok Niñañ endok tomtom naindi amatam nɨm mandɨ-palɨmbi kaikan inda-semekak.

⁴⁰ Nain wolonda ama tɨpet endɨ kena gɨnañ yakan palɨñɨlɨmbi, no bimbi, no matɨkeukak.

⁴¹ Tɨmbi tam tɨpet endɨ yakan nanañ mɨndi-palɨñɨlɨmbi, no bimbi, no matɨkeukak.

42 Sindi Wopumjili nain nekta sinik bi tombekak win nim nandañ, wala timbi ka-kiliñ embi kunekaliñ.

43 Sindi manda ñin nim nandi-kamalanekaliñ: it molomdi kumbu amali tim nain nekta sinik biup enguk win nandi-wimda, endi kaik papi, kumbu ama mandipalimbi, endi bim il wili blañganeumbi, ginañ louktok tuop nim.

44 Nim kañbi, sindi nain no 'Endi nim biutak bek' windiñ nandiñlimbi, wolondamek en bi tombek, wala timbi sindi nain tuop endok tomtomñila ti-pañgipañgile ti-ta-kunekaliñ."

45 Yesuli yousimbi enguk, "Sindi kena gwañgwa nanandi kindem ba matañgotañgonat wandin kunekaliñ. Molomdi kena gwañgwa wandin nola kena gwañgwa diwin yambidikñeuktok kimipi, nanañ dandan nainnan sinik nanañ dan-semektok nimbi, molom en kwet nolok ñawik.

46 Na kukap, ilnan undane bimek kawik win: kena gwañgwa wali molomdi niñguk wolok tuop timbimbi kaumbi, kindem dañmek.

47 Nak biañgan sinik sanba: molomdi kena gwañgwa win enlok nepenepeli gitik kadikñeuktok nimbi taleukak.

48 Gan tikap kena gwañgwa wali ama kolanda, endi ginañli 'Molomna plakan nim undane biukak' windiñ nandimbi,

49 kusei kimipi, kena gwañgwa nolii yandipmek, timbi ama tuk sañan nanalok en gita nanañ tuk nambek.

50 Endi molom nain nekta sinik undane biukak win nim nandilakta, endi nim mandipalimbi, kaikan bi tombekak. Tombi,

51 kena gwañgwa w+n ti-lam+pi, ama Anutulok manda julunjuluñ tañgoneañ en g+ta k+im+imbi, mano kw+im timbi, man si-g+im daukak.”

25

1 Yesul+ yous+imbi enguk, “Amalok N+ñañ tombekak wolonda Anutul+ amatam yambi-d+ikñeukak wolok walan no ñ+nd+ñ: ama no tam t+nd+lok nain tomb+imbi, tam sim k+it tombon tombon end+ tipalanj+ t+kembi, tam nos+ wapai t+imbepi t+nguk endok ilan ñañg+liñ. Ñam papi, wapail+ b+m enlok ilan yanañg+lektok mand+ñg+liñ.

2-4 Tam sim k+it tombon end+ kamas+la t+imbi, tipalanj+ñgot t+kembi, tul w+li+ñg+lo g+nañ no n+m w+pi t+keñg+liñ. T+imbi tam sim k+it tombon end+ nanand+inj+at, wala t+imbi tipalanj+ t+kembi, tul wak+it w+li+ñg+lo g+nañ w+pi t+keñg+liñ.

5 T+imbi end+ ama w+n mand+ ka-t+lapi, gwas+em douñg+liñ.

6 Dou-pali+ñ+imbi, tim bomup t+imb+imbi, k+it+k+it no ñ+nd+ñ indañguk, ‘Ama b+imb+lok een en ip tam+n nañg+p, ilan ñauktok b+lak, ipa m+lap p+m b+imbi t+imb+ indaw+it!’

7 T+imbi tam sim end+ nand+ s+li+kñem m+lapi, tipalanj+ t+kembi t+nd+im t+ng+liñ.

8 T+imbi kamas+li nanand+inj+at enda ñ+nd+ñ eng+liñ, ‘N+ndok tipalan+ k+mlak, wala t+imbi s+nd+ tul kambak w+it-n+m+it.’

9 Eumbi, nanand+inj+at end+ ñ+nd+ñ eng+liñ, ‘W+n n+tek t+neñ? N+ndok tipala tul w+n tipala t+pettok tuop n+m, wala t+imbi s+nd+ tuatua ilan ñam s+inlok tuaw+it.’

10 Timbi endi tul tuanep ñañilimbi, ama wali tam giñgit wilimñgiliñ enda bi tombi, tamın wakit tam sim ti-jumit ti-pakiliñ win enlok ilnan yanañgilibi ñañgiliñ. Ña amalı tam timbepi nanañ si-jumit tiñguknan it wolok loum, yama sipmu kwambiñ daumbi, nanañ tuk na-pakiliñ.

11 Palıñilimbi, tam kaması kıt tombon endi bo bımbi kıtımbi, ñındıñ eñgılıñ, ‘Ama wopum, ama wopum, yama pisat-nımıñ.’

12 Kıtıumbi enguk, ‘Nak biañgan sanba: nak sındı nım nandı-samlet.’ ”

13 Yesulı e-yout manda wındıñ embi yousımbi enguk, “Sındı Amalok Nıñañ endi dawanda sınik bı tombekak win nım nandıanda timbi ka-kılıñ embi mandı-kunekalıñ.”

Amalok Nıñañlı gamañ nım tomñilimbi, kenangot ti-kulok

14 Yesulı yousımbi, Amalok Nıñañlı tombekak nain wolok plon e-yout manda no ñındıñ enbi eñguk, “Ama nolı kwet nolok ñaupı, kena gwañgwañıı en-tiañeum bıumbi, nepenepelı tambıpi, ka-dıkñeñmınelıñdok emguk.

15 Tıñıpi, ama nola mınem kwandai 5,000 mıñguk, nola 2,000 mıñguk, timbi nola 1,000 mıñguk, win kena tañ gembınjı yambı-nandılak wolok tuop ka-dıkñeñmınelıñdok emguk. Em-talembi, en yambımbi ñañguk.

16 Ñañilimbi, ama mınem 5,000 epguk endi wolongan kusei kımıpi, mınem kena mıumbi yousıñmıumbi, mınem 5,000 nombı indañmıñguk.

17 Nollî no mînem 2,000 epguk endî bo mînem kena mîumbi, mînem 2,000 nombo indañmîñguk.

18 Gan ama mînem 1,000 epguk endî wîne molomlok mînem wîn ep ñambi, kwet gînañ kîndit taplium pakuk.

19 Tîmbi molomdi nain ombap kukap undanem bîñguk. Bîmbi, kena gwañgwañii mînem emguk wala ep kîmîn tîñguk.

20 Tîmbi ama mînem 5,000 mîmîmî endî bîmbi, mînem 10,000 daulmîmbi eñguk, ‘Molom, dîk mînem 5,000 namguñ. Tîmbi nak wîn epi, kena mîwambi nombo yousumbi, 5,000 nombo indañguk.’

21 Eumbi, molomñîlî ñîndîñ niñguk, ‘Dîk kena gwañgwa kîndem matañgotañgoñganat. Dîk nepek lakattok ka-dîkñe kîndem kuñguñda tîmbi, nak nepek asup gamambi ka-dîkñeukañ. Wala tîmbi dîk bîumbi, sîlîsîlî tîna!’

22 Wîndîñ eumbi, kena gwañgwa mînem 2,000 mîmîmî endî bo bî tombi, mînem daulmîmbi niñguk, ‘Molom, dîk mînem 2,000 namguñ, tîmbi nak mînem wîn kena mîwambi yousumbi, mînem 2,000 nombo indañguk.’

23 Eumbi, molomñîlî ñîndîñ ninguk, ‘Dîk kena gwañgwa kîndem matañgotañgoñganat. Dîk nepek lakattok ka-dîkñe kîndem kuñguñda tîmbi nak nepek asup gamambi ka-dîkñeukañ. Wala tîmbi dîk bîumbi, sîlîsîlî tîna!’

24 Tîmbi ama mînem 1,000 mîmîmî endî bo bî tombi eñguk, ‘Molom, nak kusaka ñîndîñ ip nandîlet: dîk ama kunduwat. Dîk nanañga nîm tîpi nalañ, amalî tîmbi indaumbi gamnelîñdok

pa elañ. Tiñipi, amali kwet nolok nanañ tpium indalak win yapma tikelañ.

²⁵ Wala timbi nak dikok minemga nim kañbi pailek wala misimbi, kwet kindipi, tapli sembam pakuk ñin tike gam bilet.’

²⁶ Windiñ eumbi, molomñili manda ñindiñ tambane niñguk, ‘Dik kena gwañgwa kolan ba kunjitan! Dik kusatna ñandin bek win nandilañ: nak nanaña nim tpi nalet, amali timbi indaumbi namneliñdok pa elet. Tiñipi, kwet nolok amali nanañ tpium indalak win yapma tikelet.

²⁷ Windiñda nitek timbi minemna win minem it ginañ nim kimikuñ? Wandin kimplimda, nak bimi, minemna win minem it ginañ nanin epnep ewambi, lakat yousi-namneliñ.’

Molomli windiñ embi,

²⁸⁻²⁹ kena gwañgwa diwisila ñindiñ enguk, ‘Ama gitik nepek diwin pat-semalak win tikekuañ, enda nombo yousim emambi, asupgan pat-semekak. Gan ama no nepek palmilak wala nandum tlal timbimbi nim tike-kulakta, nepek lakat palmilak win apma tikeñmambi slak palekak. Wala timbi sindi minem 1,000 ñin apma tikembi, ama minem 10,000 ep patak enda miwit.

³⁰ Timbi kena gwañgwa kena nimnat ñin tike kolim pawan kilim ginañ piwin. Wandin amali mano kwilim timbi, manji si-gilim danekaliñ.’ ”

Amalok Niñañ endi nain taletalenan amatam gitik ep danbekak

³¹ Yesuli yousimbi enguk, “Amalok Niñañli añeloñii gitik en gita bi tumbi, ama wapmañ

gembin walalannat inda-dakleumek, endi amatam gitik ep danbektok ama wapmañ pipapat plon pipalekak.

32 Timbi añeloli amatam kwelan damañgan kuñgiliñ ba man ñindiñgit kuañ gitik win endok dainan kimin timbimbi yambi-danbi, sambat tipet ep samba eukak. Meme sipsip yambi-dikñe amal tañ windiñ ep danbi,

33 amatam dindim kit dindimnan yambimbi, diwin kit kepmanan yambiumbi patnekalñ.

34 Timbi amatam kit dindimnan patnekalñ enda ñindiñ enbekak, 'Bepnalok gwilam sindok plon patak sindi bimbimbi, kuñgu kindem kasilewit! Kuñgu win Anutul kunum kwet kusei kimikuknan ti-jumit ti-sam-taleñguk.

35 Kusei ñindiñda sindi kuñgu win kasilenekalñ: nak nanañnala map palambi, sindi nanañ namgiliñ. Ba tuknala kimbimbi, tuk namgiliñ. Nak nosi nim, gan sindi not ti-nambi, isinan nanañgip ñañgiliñ.

36 Sandumna nimnat timbimbi, sindi sandum namgiliñ. Jimbat inda-namumbi nambidikñeñgiliñ. It kwambiñ ginañ palambi bi nambinñgiliñ.'

37 Amatam dindim endi manda win nandimbi, tambon ñindiñ ninekalñ, 'Wopum, dawanda nanañgala palimbi gambimbi, nanañ gamgimiñ? Ba dawanda tukkala kimbimbi, tuk gamgimiñ?

38 Dawanda dik notni nim, gan not ti-gambi, itninan ganañgip ñañgimiñ? Ba sandumga nimnat gambimbi, sandum gamgimiñ?

39 Dawanda jimbat tiñguñ ba it kwambiñ ginañ pakuñ, timbi ña gambinñgimiñ?'

40 Eumbi, Ama Wapmañli ñiñdiñ tambane enbekak, ‘Nak biañgan sɨnɨk sanba: sɨndi nepek no nokok notnai kosɨ giñgɨl nɨmnat endoññan nanin nola tiñmiñgɨliñ wɨn wakan naka ti-namgɨliñ tilak.’

41 Wiñdiñ eñipi, amatam kii kepmanan ñiñdiñ enbekak, ‘Anutulok yala sɨndok plon patak sɨndi wi-nambi, komba galk gɨnañ ña-talewit. Komba taletalen nɨmnat wɨn Anutulɨ Satan gɨt endok añeloñiilok ti-jumɨt-semguk.

42 Kusei ñiñdiñda sɨndi komba galk gɨnañ ñanekaliñ: nak nanañ map palambi, sɨndi nanañ nɨm namgɨliñ. Tuknala kimbambi, tuk nɨm namgɨliñ.

43 Nak nosɨ nɨm, timbi sɨndi not nɨm ti-nambi, isɨnan nɨm nanañgɨp ñañgɨliñ. Sandum nɨmnat palambi, sɨndi sandum no nɨm namgɨliñ. Jimbat ti-palambi ba it kwambiñ gɨnañ palambi, sɨndi nɨm bɨ nambiñgɨliñ.’

44 Timbi endi bo tambane ñiñdiñ nɨnekalɨñ, ‘Wopum, dawanda nɨndi gambɨnambi, dɨk nanañgala ba tukkala pakuñ, ba dɨk notni nɨm, ba sandumga nɨmnat pakuñ, ba jimbat ti-pakuñ, ba it kwambiñ gɨnañ pakuñ, timbi nɨndi plap nɨm ti-gamgɨmiñ?’

45 Timbi endi bo ñiñdiñ tambane enbekak, ‘Nak biañgan sɨnɨk sanba: sɨndi ama kosɨ nɨmnat ñɨn endoññan nanin ama no plap nɨm tiñmiñgɨliñ wɨn wakan nak ti-namgɨliñ tilak.’ ”

46 Yesuli wiñdiñ embi yousɨmbi enguk, “Ama wiñdiñ tiñgɨliñ endɨla pɨ ñambi, kuñgu kolan taletalen nɨmnat ti-keumbi, piñgɨp gawat papat kwambiñ inda-semekak. Gan amatam

dindim endila kuñgu kindem taletalen nimnat kas ilembi, Ama Wapmañ en nakan kunekaliñ.”

Ama Wapmañ Yesu wili kimbí, kimnan nanin milakuk

26

Yesu kimkímlok ti-pañgipañgile tiñmiñgiliñ

¹ Yesuli manda win gitik eu taleumbi, gwañgwañiila ñindiñ enguk,

² “Sandap tipet timbimbi, kamaikamai gwilat * indaukak win sindi nandi-taleañ. Nain wolonda Amalok Niñañ kanjikñiilok kisinan kimilimbi, kloñbat plon wili kimbekak.”

³ Yesuli windiñ eñilimbi, tapma ama biesi git Juda ama biesi endi tapma amalok telak damanji koi Kaiapas endok ilan kimin timbi,

⁴ Yesu telak gitak tikembi wili kimbektok e-sambat tiñgiliñ.

⁵ Tiñipi, ñindiñ pa eñgiliñ, “Nindi gwilat ginañ windiñ nim tina. Nim kañbi, amatamdi nimbimbi, gimbit tim mik ti-nimneliñ.”

⁶ Yesuli Betani it kwelan ñambi, Saimon dama wanda kwambañ indañmiñguk endok ilan ña pakuk.

* **26:2:** Kamaikamai gwilat wolok kusei win ñindiñ: damañgan Israel amatam endi Isip kwelan kena gwañgwa silanin kuñgiliñ. Kuumbi, amatamñii Isip ama wapmañdok kiinan nanin yapma epmektok Anutulí añelo no ni-mulimbi, Israel amatam sipsip niñañdok wekai yamanjnan sapleñgiliñ yapma klembi, Isip amatamdok gwañgwa telak damanji yandip kim-taleñgiliñ. (Kisim Bek 12).

⁷ Endi nanañ na-paliñilimbi, tam noli tuk mliñ kindem tuan wopum sinik win tikem endoñ ña indambi, kumbam plon yalimukuk.

⁸ Gwañgwañiili win kañbi, ginañji komba diumbi eñgilañ, “Tuk tuan wopum wandin nehta timbi kolalak?”

⁹ Nindi tuk win kindem tualok kim+tnamda, minem walinin tikembi, ama pimbifnesila emneñ.”

¹⁰ Yesuli mandanji nandi-daklembi enguk, “Tam ñala mlap nehta mañ? Endi nepek kindem sinik ti-namlak ee.

¹¹ Ama pimbifnesili nain tuop sin gitañgan kunekaliñ, gan natna sin gita nain tuop nim kuutat.

¹² Tam ñali tuk mliñnat i-namlak win nak kimbambi nep kinditnekalin wolok itañgan piñgipna ti-pañgipañgile ti-namlak.

¹³ Nak biañgan sanba: amali dembek dembek ñambi, Anutulok kaundikñelok plon giñgit manda kindem ñin kwet tuop enekaliñ, wandiñ endi tam ñali nepek ti-namguk wolok kasat wakit ti-semumbi, tam ñin nandi-siwitnekalin.”

¹⁴ Timbi gwañgwa 12 endoññan nanin no koi Judas Iskaliot endi tapma ama biesiloñ ñambi,

¹⁵ eni-nandimbi eñguk, “Tikap nak Yesu sindok kisinan kimiletta, sindi nek namneliñ?” Eumbi, wolongan minem kwandai satnin 30 miñgilañ. †

¹⁶ Miumbi, kusei kimipi, Yesu bola tiñmektok nain kindem dawan indauktok wala kimit-nandi tiñguk.

† 26:15: Minem kwandai satnin 30 win kena nain 120 wolok tuan.

Yesuli kimbepi, gwañgwañii ti-pañgipañgile ti-semguk

17 Plaua nanañ kımılı bendi nımnat nanalok gwılat kusei kımılımbi, gwañgwañiilı Yesuloñ bımbi niñgılıñ, “Dık gwılattok nanañ delok ti-jumıt ti-gamnambi nambep nandılañ?”

18 Eumbi, Yesuli ama nolok koi embi enguk, “Jusalem lombi, endoñ ñam ñındiñ nınekalıñ, ‘Nıñındauttı dıka ñındiñ elak, nokok nainnalı indalak, wala tımbi nak gwañgwanai gıta dıkoñ ilan bımbi, gwılattok nanañ nanetamıñ.’ ”

19 Tımbi gwañgwalı Yesuli eñguk wolok tuop tımbi, gwılattok nanañ tuk ti-jumıkılıñ.

20 Kwet kılım eumbi, Yesu gıt gwañgwañii 12 endi nanañ nanepi pi pakılıñ.

21 Nanañ na-palımbi Yesuli enguk, “Nak białngan sınık sanba: sındoñ nanin nolı kanjıknaılok kısınan napıletak.”

22 Wıñdıñ eu nandımbi, gınañji kola sınık taumbi, kusei kımıpi, noñgan noñganlı Yesu nı-nandımbi eñgılıñ, “Wopum, nakta nım bek?”

23 Eumbi tambane enguk, “Ama no nakıta yakayakan nanañ tıkendepi, kıtnet jawañ gınañ kot-suakamık endi napıletak.

24 Amalok Nıñañdı Anutulok mandalı telak nıtek kimbektok elak wıñdıñgan kımbekak. Gan ama nin en bola tıñmetak endi blangandok. Anutu en mek kaukak. Meñdı nım apmıumda, wın kındem dañmek.”

25 Eumbi, bola tıñdı ama Judaslı Yesu nı-nandımbi eñguk, “Nıñındaut, nakta nım bek?” Eumbi niñguk, “Dıtna elañ wıñdıñgan.”

²⁶ Nanañ na-paliññilimbi, Yesulñ plaua nanañ no tikembi, Anutula weñmimbi ombim gwañgwañiila plaua win embi enguk, “Sindi tike nambit. Ñin nokoñ piñgipna.” Nambimbi,

²⁷ wain wina no tikembi, Anutu weñmimbi, wain win embi enguk, “Sindi gitikkandi ñin nambit.

²⁸ Wain tuk ñin nokoñ wekatna. Amatam asup endok yomji bi-sem-bi-semlok nak win lamit-semlet. Toptop ñin Anutulñ amatamñii git tñlak win wekatnalñ timbi kwambaññ dalak.

²⁹ Nak ñindaññ sanba: nak wain tuk kwelan ñolok nombo nim nambetat. Nim sinik. Pakapmek Bepnalok kunum nilinilin ginañ nak wain tuk win komblin sin gita yakayakan nanekamññ.”

³⁰ Timbi Yesu git gwañgwañii endi kap no tiñgññ. Tiu taleumbi, walinin pi ñambi, Oliv kwet jañgññan lonepi ñañgññ.

³¹ Ñaññilimbi, Yesulñ gwañgwañii enguk, “Anutulok manda no ñindaññ youyoulin patak, ‘Nak sipsip ka-dikñe ama wilambi, kikesimñ ginañ kuañ endi papusenekalñ.’ ✧ Nepek inda-nametakta timbi manda wolok tuop sindi gitik tim ñolondañgan nanandi-kilikñññ pi piutak.

³² Gan Anutulñ nak kimnan nanin nepmum mlatmek, nak dama Galili kwelan ñawambi, sindi siñgi bi nambinekalññ.”

³³ Eumbi, Petlolñ tambane niñguk, “Nepek inda-gametakta timbi diwindi nanandi-kilikñññ pi piumbi gambinetañ bek, gan nakta nim sinik.”

³⁴ Eumbi niñguk, “Nak biañgan ganlet: man

tim ñolok ginañnangan puputti gama nim kitiñilimbi, dik nain tipet git no 'En nim nandiñmilet' windiñ eutañ."

³⁵ Timbi Petloli nñguk, "Tikap endi dikita nitnitok nani-nandiñeliñda, 'Nak nim nandiñmilet' windiñ nim eutet. Nim sinik." Timbi gwañgwa diwin gitik endi bo windiñgan e-taleñgilañ.

Yesuli en kimbepi nimolo timbi ti-pañgipañgile tiñguk

³⁶ Timbi Yesuli gwañgwañii git kwet no koi Getsemane wandiñ ñañguk. Ña tombi, ñindiñ enguk, "Sindi ñolok pi palit, timbi nak dakdan ñambi, nimolo timbetet."

³⁷ Windiñ embi, Petlo gita Sebedilok niñañiit tipet yanañgipi ñañguk. Ñañipi, walen kolaumbi, ginan mlataum

³⁸ enguk, "Walena kola sinik taumbi, kimbepi nandiñlet. Sindi nakita ñiñgan kaik palit."

³⁹ Eñipi, lakat ñaña embi, gapok pimbepi, nimolo ñindiñ tiñguk, "Ambep, tikap dik tuopta, nandiñnambi, mlap ñin napma tike. Gan dik ditnalok nanandiñgañgot kimit-kle, nokoñ nim."

⁴⁰ Nimolo ti-talembi, gwañgwañii tipet git no endoñ undane ñambi, yambum endi dou-palimbi, Petlo ñindiñ ni-nandiñguk, "Nitakta timbi, sindi nain duman ñin nakita kaik patneliñdok tuop nim?"

⁴¹ Sindi kaik papi, nimolo ti-palit. Nim kañbi, ti-kuyuk inda-samumbi pi pineliñ. Biañganak. Ginañjili kundit kindem tindilok nandiñlak, gan piñgipsili mlatalak."

42 Wíndiñ embi, nombo ñam nímolo ñíndiñ tínguk, “Bepna. Mílap ñín napma kleuktok telal no ním patakta, nak mílap wín bemettok nandílañ, wíndiñgan inda-namen.” Nímolo tí-talembi,

43 nombo undane gwañgwañiiloñ ña yambiñguk wín: dausi mílataumbi dou-pakíñ. Wíndiñ yambiñbi,

44 bándambo yambim ñambi, nímolo dama tínguk wakangot nombo tímbiñbi, nain típet gít no tínguk.

45 Tímbi nombo undane ñam yambum dou-palímbi, ñíndiñ enguk, “Síndi gamañgot doumbi, pat-nandi tí-pakañ ba? Yakñesí. Amalok Níñañ bola tíñmumbi, yom amalok kísinan píuktok nain inda-talelak.

46 Mílalímbi ñana. Da kawít: ama bola tí-namnamlok ip ñasiñgan bílak.”

Yesu tíkeñgíñ

47 Yesulí wíndiñ eñlímbi, gwañgwañii 12 endoññan nanin ama no koi Judas endí bínguk. Tímbi tapma ama biesí ba Juda ama biesí endí ama kímin wopum no en-mulímbi, endí kakit ba dimbanjí epmbi, Judas gíta bíngíñ.

48 Endí gama ním bíñlímbi, bola tíndí ama walí kundit no daut semepi ñíndiñ enguk, “Ama nak nandi-koñgom tí-ñímbi weñmetet † wín ama síndi lonjíañ en wakan. En tíkenekalíñ!”

49 Judaslí bí tómbi, wolongan Yesuloñ bímbi, “Níníndaut, we gamlet!” nímbi, nandi-koñgom tí-ñím weñmínguk.

† 26:48: Wín Juda amatamdí nosí we semñípi símumu tí-semañ.

50 Timbimbi Yesuli niñguk, “Notna, nek timbeñdok nandilañ win platik ti.” § Eumbi, amalí Yesuloñ b+m kisi kot-suapi tikembi, tikekwambiñ dañgılıñ.

51 Wolongan ama Yesu gıt pakılıñ endoññan nanin noli kakil ombap tiañembi, tapma amalok telak damanjı endok kena gwañgwa sılanin nolok pawan wılalım dikñe piñguk.

52 Wındiñ timbimbi, Yesuli niñguk, “No en kakitti mik tilakta, en bo kakitti wılı kimbekak, wala timbi kakitka il gınañ kimılı ñawın.

53 Nak guma Bepna kitiñmambi, wolongan añelo kunakunatsı nimnat endı nep timbi plataneliñdok en-mulek win dik nim nandilañ ba?

54 Gan wındiñ indaukta, nepek gıtık Anutulok mandalı natnala inda-namektok elak walı bien nim indawık.”

55 Timbi Yesuli yousimbi, ama kimın en tikenepe biñgılıñ enda ñındiñ enguk, “Nıtek timbi sındı kakit ba dimba mepi nepnepi bañ? Nak ama piñpiñen no ba? Sandap tuop nak tapma it sañ jimba gınañ pipapi, amatam en-daut tısem timbambi, sındı nim nepgılıñ.

56 Gan plofet amalı manda youkılıñ wolok bien indauktok nepek gıtık ñın inda-talelak.” Timbi gwañgwañii gıtıktı Yesu bimbi, pi ña-tılıñgılıñ.

Yesu manda plon kimıkılıñ

57 Timbi ama Yesu tikeñgılıñ endı en nañgıpi, tapma ama telak damanjı Kaiapas endok ilnan

§ 26:50: Nandi-tale ama dıwındı Grik manda ñolok walan win ñındiñ nandañ, “Notna, nekta ñolok bılañ?”

ñañgılıñ. (It wolok gınañ endikñe manda nanditale ama git Juda ama biesi endi kimin tipakılıñ.)

⁵⁸ Ñañlımbi, Petloli siñgi kandañ giñgiñgan ep kle ñambi, tapma ama telak damanji endok it sañ jimba gınañ loñgılıñ wolok ñambi loñguk. Lombi, Yesu nek indañmetak win kaup nandimbi, mik ama gita pi pakuk.

⁵⁹ Tapma ama biesi git Juda ama biesi diwin endi gitikti Yesu wili kimneliñdok nandiñgılıñda timbi, ama nindi Yesulok siñgin joñgo simbi, kusei juluñgan eu indauktok yolonjiñgılıñ.

⁶⁰ Timbi ama asup endi bimbibi, manda juluñgan embi youkılıñ, gan endi wili kımkiımlok yom bien no nim eu indañgılıñ. Siñgimek ama tipet no endi bimbibi

⁶¹ eñgımık, “Ama ñalı manda no ñindiñ eñguk, ‘Nak guma Anutulok it wiapi, sandap tipet git no wolok gınañnan bindambo timba kaitam mııalekak.’”

⁶² Wındiñ eumbi, tapma amalok telak damanji endi mıılap ipi, Yesu ni-nandimbi eñguk, “Nıtek? Mandalı gep youkamık win biañgan ba juluñgan? Ba dik manda no tambane ewiñdok tuop nim ba?” Endi wındiñ eumbi,

⁶³ Yesuli yom nimnat, gan wandingan embi, manda tambon no nim niñguk. Timbi telak damanjılı niñguk, “Anutu kuñgu molom endok dainan manda biañgan eumbi nandina: Mesia win Anutuli ni-mulımbi, bi-nimektok een win dik wakan ba? Dik Anutulok Niñañ sinik ba?”

⁶⁴ Eumbi niñguk, “Elañ wakan. Gan nak ñindiñ sanba: gamanda sindi kanekalıñ win:

Amalok Niñañ endi Anutu Gembì Molom endok kii dindimnan pipapi, kunum ginañ nanin mulukua plon piukak.” ☆

Yesuli en Anutulok tuop sinik windiñ eñgukta tìmbi,

⁶⁵ tapma amalok telak damanji endi ginañ komba dumberi, kiupin blañganembi eñguk, “Endi Anutu ni-tike-pim yalilak yañ! Ama silanin ñali Anutu ni-suambatak win sindi ip ka nandañ, wala tumberi ama noli ama wolok kusei eu indauktok nombo nim tipikamñ.”

⁶⁶ Sindi enda nittek tinmìlok nandañ?” Eumbi tambane niñgìliñ, “Yominla tumberi kimkimdok nandamñ.”

⁶⁷ Windiñ eumbi, ama diwindi timan dai plon manji iwit suambapi, kit ombumberi wikìliñ, tumberi diwindi kit pindimdi wipi

⁶⁸ niñgìliñ, “Dik Mesia sinikta, plofet manda embi, win nindi gwitak win ninbì nandina!”

Petloli Yesula ‘Nak en nim nandiñmilet’ eñguk

⁶⁹ Yesu manda plon kimìliñlumberi, Petloli sañ jimba ginañ it pawan pipakuk. Pipalumberi, kena wembe noli endoñ bumberi niñguk, “Dik bo Yesu Galili nanin endok sambat.”

⁷⁰ Gan Petloli ama gitik endok dausinan esemberi niñguk, “Nak dik manda elañ win nim nandilet.”

⁷¹ Windiñ embi mlapi, sañ jimblok yamanan ñaumberi, kena wembe noli kañbi, wi pakìliñ enda ñindiñ enguk, “Ama ñin Yesu Nasalet nanin endok nol no.”

☆ **26:64:** Kap 110:1, Danyel 7:13

⁷² Eumbi, Petloli nombo e-kim+semb+mbi eñguk, “Anutulok dainan biañgan elet. Nak ama w+in en n+im nandiñm+let.”

⁷³ Nain n+im ombataumbi, wolok ik+il+ñdi Petloloñ b+mbi n+ñg+il+ñ, “Biañgan s+in+ik, d+ik endok sambat. Mañga malapti e-daklelak.”

⁷⁴ Eumbi, Petloli manda kwambiñgan embi, ñ+indiñ enguk, “Biañgan s+in+ik, nak en n+im nandiñm+let. Juluñgan eletta, Anutul+ kindem nep t+imbi kolaw+in.” Endi w+indiñ eu taleumbi, wolongan puputti k+it+ñguk. Kit+umbi,

⁷⁵ Yesuli Petlo manda ñ+in n+ñguk w+in nandi-s+iw+ikuk, “Puputti gama n+im k+it+ñ+il+mbi, d+ik nain t+ipet g+it no ‘Nak en n+im nandiñm+let’ eutañ.” W+in nandi-s+iw+ipi, pawan pi ñ+ambi, s+imba gawat wopum t+imbi kukuk.

27

Yesu Pilatoloñ nañg+ip ñ+ambi, Judasli toa topmbi k+inguk

¹ Kwet salaumbi, tapma ama bies+ g+it+ik g+ita Juda amalok ama bies+ endi Yesu w+il+ k+imbektok e-sambat t+im,

² Yesu toali top nañg+ip ñ+ambi, Pilato w+in Roma amal+ Judia distrik ka-d+ikñeuktok n+imbi taleñg+il+ñ endok kiinan k+im+kil+ñ.

³ Judas Yesu bola t+ñm+ñguk endi ama bies+li Yesu manda plon k+im+pi, w+il+ k+imbektok eu taleñg+il+ñ w+in yambiñguk. Yambi+mbi, nepek t+ñguk wala nandum m+ilataumbi, m+inem kwandai satnin 30 tapma ama bies+ g+ita ama

biesi diwın endi mĩngılıñ wın epbi, bindambo tambane emepi ñańguk. Ñam tombi

⁴ enguk, “Nak yom tĩmbi, ama yomın nĩmnat sındok kisınan kımılatta tĩmbi en ip wılı kımnepi tañ.” Wındiñ eumbi nĩngılıñ, “Wın nĩndok nepek nĩm. Wın dıtnalok nepek yañ.”

⁵ Wındiñ eumbi, Judaslı mĩnem kwandai satnin wın tapma it sañ jimba gınañ kolı pıumbi, en walinin pım ñambi, toa topmbi kımnguk.

⁶ Tĩmbi tapma ama biesılı Judaslı mĩnem kolı pıńguk wın gamapi eńgılıñ, “Mĩnem ñın ama wılı kimbetak endok wekailok tuan. Tapma ittok mĩnem gıt yousınetamıñda, endikñe manda maklenetamıñ.”

⁷ Wala tĩmbi endi manda e-topmbi, mĩnem walı ama no kwet kambot pa tılıńguk endok kwet no tuambi, ama mayańgan nasi nındı Jıusalem pap sembınekalıñ endok amasum palektok eu taleńguk.

⁸ Endi kwet wın Yesu kımkimlok tuanlı tuańgılıñda tĩmbi, amatamdı kwet wolok koi Kwet Wekaiat wındiñ kitińgılıñ, wın ñındıńgıt gamańgot pa kítañ.

⁹⁻¹⁰ Tapma ama biesılı wındiñ tıńgılıñ, wın plofet Jelemaialı indauktok eńguk wolok tuop ındańguk. Endi Mesialok plon ñındıñ embi youp bıńguk patak,

“İsrael amalı mĩnem kwandai satnin 30 walıńgot ama wın tuanep e-topmıumbi, mĩnem walıńgan epbi,

kwet kambot tındı amalok kwet no tuańgılıñ,

win Wopum Anutulı molo manda nanguk wolok tuopkan tiñgılıñ.” ☆

Pilatolı Yesu manda plon kimipi, kloñbat plon wılı kimbektok eñguk

11 Timbi Yesulı ka-dikñe ama Pilato endok damanan ilımbi, ka-dikñeli ni-nandımbi eñguk, “Juda ama endok Ama Wapmañ dik ñakan ba?” Wındiñ eumbi niñguk, “Ip elañ wındiñgan.”

12 Gan tapma ama biesi gıt Juda ama biesi diwındi manda kusei kusei ni-youkılıñ, wolonda Yesulı manda tambon no nim tambanem enguk.

13 Timbi Pilatolı ni-nandımbi eñguk, “Manda gıtık gep youpi eañ win dik nim nandılañ ba?”

14 Gan endi man galı kwambiñ dambi, nepek nola manda tambon no nim tambane niñguk. Wındiñ tiñgukta, Pilatolı silikñembi, nandı-gıtiñgıtıkñe tiñguk.

15 Kamaikamai gwılat nain tuop ka-dikñeli ñındiñ pa tiñguk: endi amatam kimin wopum nandı-sembi, ama nolok koi kitiñañgılıñ en wakan it kwambiñ gınañ nanin pisat-semliñguk.

16 Nain wolonda ama kolan no koi giñgılat it kwambiñ gınañ kimilim pakuk, koi Balabas.

17 Wındiñda amatam asuptı kimin ti-taleumbi, Pilatolı eni-nandımbi eñguk, “Sındi ama nında nak pisat-samettok eañ, Balabas ba Yesu Mesia ninin enda eañ?”

18 Kusei ñındiñda endi wındiñ eñguk: amatamdi Yesu ka-galkta tiñgılıñda timbi, ama biesili en ka-gimbıt tiñipi tikembi, ka-dikñelok

☆ 27:9-10: Sekeraia 11:12-13, Jeremaia 32:6-9

kiinan kımılımbi, kusasi yambi-daklembi, wındıñ eñguk.

19 Tımbi endok kusei no ñındıñ: endı ama yambi-dan kena pa tılıñguk wolok pipalıñlımbi, tamınlı manda ñındıñ kımılım endoñ loubi eñguk, “Dık ama ñın kolan no nım tıñguk wın biu palen. Nak tim en ip lat kolan plon kañbi, nandıwam mıatak.” Pilatolok tamınlı wındıñ eñguk,

20 gan tapma ama biesı ba Juda ama biesı dıwın endı amatamda engılıñ, “Sındı Pilatola ñındıñ nınekalıñ, ‘Dık Balabas kak bimbi, Yesu wıwıttok eukañ!’ ” Wındıñ embi, enı-gıñgıneumbi, wolok tuop nıñgılıñ.

21 Tımbi ka-dıkñeli amatam nombo enandımbi eñguk, “Ama tıpet endoññan nanin nin pısalımettok eañ?” Eumbi, “Balabas” nıñgılıñ.

22 Eumbi enguk, “Tımbi Yesu Mesia nının enda nıtek tıñmetet?” Eumbi, gıtıkkandı kıtımbi nıñgılıñ, “Kloñbat plon lowın!”

23 Tımbi Pilatolı enguk, “Nıtekta? Endı kolan nek tıñguk?” Eumbi, wopumgan kıtımbi, nain asupgan ñındıñ eñgılıñ, “Kloñbat plon lowın! Kloñbat plon lowın!”

24 Wındıñ tımbımbi, Pilatolı ka-nandıñguk wın: en Yesu nepek no tıñmılok tuop nım. Tombon amatamdı gımbıt tımbi, mik tınepi tıñgılıñ. Wındıñda Yesulok kımkım wın Pilatolok yomın nım indauktok endı ñındıñ tıñguk: endı Juda amalok ep tındıñ no klembi, tukta eumbi, tuk tıke bı mıumbi, dausınan kii wılıpi enguk, “Ama endok kımkımlok mılap walı nokok plon nım loukak, wın sınlak nepek.”

25 Eumbi, amatam g̃it̃ik end̃i manj̃i noñgan kit̃i kol̃i ñaumbi niñg̃il̃iñ, “K̃im w̃in ñind̃i ba komblinnii ñindok plon loukak!”

26 T̃imbi Pilatol̃i amatamdok manda kim̃it-klembi, Balabas p̃isat-sem̃bi, Yesu waipnel̃iñdok eñguk. Eumbi, w̃ind̃iñ t̃imbi taleumbi, mik amal̃i kloñbat plon w̃itnel̃iñdok kis̃inan kim̃ikuk.

Mik amal̃i Yesu ñ-lakalakaē t̃i-ñ̃imbi, kloñbat plon w̃ik̃il̃iñ

27 T̃imbi ka-d̃ik̃ñelok mik amal̃i Yesu nañg̃ip p̃imbi, ka-d̃ik̃ñelok ilan ñam ñis̃i kuñg̃il̃iñnan wand̃iñ lombi, nosii g̃it̃ik en g̃ita kim̃in kok̃il̃iñ.

28 T̃iñ̃ipi, Yesu enlok dasindasin kiund̃ipi, mik amalok sauloñ g̃im̃in no dasi-m̃imbi,*

29 toa p̃is̃ik̃ñat bond̃inem̃bi, kumbam plon dasi-m̃imbi, toña no kii d̃ind̃im kandañ kim̃il̃im̃iñg̃il̃iñ. W̃ind̃iñ t̃iñ̃ipi, ña m̃ilelem t̃imbi, ñ-lakalakaē t̃i-ñ̃imbi eñg̃il̃iñ, “We, Juda amalok ama wapma!”

30 Eñ̃ipi, iw̃it̃ endok plon suambapi, toña lom t̃ikembi, wal̃iñgan kumbam plon nombo nombo w̃ik̃il̃iñ.

31 Nepek kusei kusei w̃ind̃iñ t̃iñ̃im̃i-talembi, mik amalok sauloñ kiund̃ipi, enloñ dasindasin nombo dasi-m̃im̃ p̃imbi, kloñbat plon w̃itnepi nañg̃ip p̃i ñañg̃il̃iñ.

32 P̃i ñañ̃ipi, telak plon ama no Sailini nanin koi Simon ña t̃imbi indañg̃il̃iñ. T̃imbi indambi,

* **27:28:** Ama wapmañ end̃i bo sauloñ g̃im̃in dasiañg̃il̃iñ, wala t̃imbi mik amal̃i Yesu en ama wapmañ s̃iñik wolok walan ju-luñgan t̃inel̃iñdok mik amalok sauloñ g̃im̃in dasi-m̃iñg̃il̃iñ.

en ni-giñgineum Yesulok kloñbat bembimbi ñañgılıñ. Ñambi,

³³ kwet no koi Golgata wandiñ ña tomgılıñ. (Kot walan ñindiñ, ‘Kumba Kwandat Kwet’.)

³⁴ Ña tombi, wain tuk gita gwasap kimbini wakıt ep kiukiulın win tıke mım na-nandimbi, kunjitam biñguk.

³⁵ Timbi kloñbat plon wılı taleumbi, dasin-dasin tıkenepi satu sañala kopi, dasindasin danbi epgılıñ.

³⁶ Wındiñ timbi, pipapi ka-dıkñe-pakılıñ.

³⁷ Timbi kumbam mindin plon kusei neta wıkiılıñ wolok manda ñindiñ youp kimikılıñ, “Ñın Yesu, Juda amalok Ama Wapmañjı.”

³⁸ Timbi ama piñpiñen tıpet en gita yakan yandıpi, no tombon no tombon ep mambi ikımık.

³⁹ Timbi ama wandiñ ñañambıt tiñgılıñ endı Yesula kumbanjı diñguneñpi ni-suambapi

⁴⁰ niñgılıñ, “Nıtekta? Dık tapma it wiapi, nain tıpet gıt no wolok gınañnangan timbı kaitauktok eñguñ win. Nıtek timbi dıtınalok piñgıpkanı tıke-kımıtañ? Dık Anutulok Nıñañ sınıkta, kloñbat plon nanin pi!”

⁴¹ Timbi tapma ama biesı wakıt endıkñe nandı-tale ama ba Juda ama biesı diwin endı bo wındiñgot ni-kolakola embi eñgılıñ,

⁴² “Ama diwısi ikan ep kimıkuk, gan enlok piñgıu tıke-kımılektok tuop nım. En İslael ama nındok ama wapmañ sınıkta, kloñbat plon nanin piwin! Piwımek, endı Mesia bimbındok een ip wakan win nandı-kılıktı tiñmınetamıñ.

⁴³ Endi Anutulok plon panjañganembi, endok Niñañ sinik windiñ elak. Tikap windiñda, papa kana: Anutuli tike-kimilektok nandilak ba nim.”

⁴⁴ Ama piñdas tpet Yesu git yandipgiliñ endi bo windiñgot nimb kolañgimik.

Yesu kiminuguk

⁴⁵ Kwet nain boñgip timbimbi, kwet tuop kilim indañguk. Inda-palimbi ñakap, 3 kilok tinuguk.

⁴⁶ Wolongan Yesuli wopungan kitimbi eñguk, “Eli, Eli, lama sabaktani.” Win ñindiñ, “Anutuna, Anutuna, nekta nambilañ?” ✧

⁴⁷ Timbi wandiñ pakiliñ endoñnan nanin diwindi manda win nandimbi eñgiliñ, “Endi plofet Elia kitinmilak.”

⁴⁸ Wolongan mik ama noli woñep ñambi, nepek busukñanen wali tuk kindem tiañewik no tike bimb, wain tuk kimbñ ginañ wisimbi, komba bem kusip plon topbi, Yesuli nanalok minuguk.

⁴⁹ Gan diwisili eñgiliñ, “Biukin, Eliali tike-kimilepi butak bek, win kañmek.”

⁵⁰ Timbi Yesuli nombo wopungan kitimbi, engan kimt nandum, woñ poñaumbi kiminuguk.

⁵¹ Wolongan nepek ñindiñ indañguk: tapma ilan sandum masipmasip wopum tingiliñ win boñgipgan tawam blañganembi, gwat nanin pi lap taleñguk, timbi kwet minjat minjat timbimbi, kawat jinigin diwin tawa pingiliñ.

⁵² Timbi sumlok yama pisalimbi, Anutulok gingit damañgan kim-talengiliñ asupti mlapi,

⁵³ sumji biñgiliñ. Bimbi, Yesuli kinnan nanin mlalimbi, wolonda endi Anutulok it kwet

dindim engano, win Jerusalem, wandin lombi, amatam asupton inda-semgilañ.

⁵⁴ Mik amalok telak dama git amañii Yesu kadikne-pakilañ endi minjamijnjat ba nepek kusei kusei indaņguk win kaņgilañ endi kolan misimbi eņgilañ, “Biaņganak. Ñine Anutulok Nñañ sinik.”

⁵⁵ Yesuli Galili distrik nanin Jerusalem biņguknan tam asupti en gita yakan bimbi, timbi plata pa ti-ta-kuņgilañ. Yesu wili kimguk sandap wolondaņgan endi bo Golgata bi pakilañ, gan endi mayaņgan ipi, dei posnembi kaņgilañ.

⁵⁶ Win endon nanin no koi Malia Makdala nanin. Timbi Malia no, Jekop git Josep endok menjet. Tim no win Sebedilok nñañiit endok menjet.

Yesu kindikilañ

⁵⁷ Ama minemmat no Alimatia nanin endi bo Yesulok gwaņgwa no, koi Josep. Maim piup timbimbi,

⁵⁸ endi Pilatolon ñambi, Yesulok dalandanda eņguk. Eumbi, Pilatoli nandimimbi, tike mineliñdok enguk. Eumbi, wolo tuop mumbi tikeņguk.

⁵⁹ Tikembi, sandum satnin bamblum nimnat wali timipi,

⁶⁰ tike ñambi, enlok sum ginañnan kimikuk. Sum win komblin sinik, kawat ginañ win Josep enlok kulup bimbini. Josepti Yesulok dalandan wolo kimipi, kawat wopum no munjulim bi yama masipmiņguk. Wandin ti-talembi, walinin pi ñaņguk.

61 Josepti dalandan sumnan kimiliñlimbi, Malia Makdala nanin en gita Malia no endi sum dat kandañ pipapi ka-tuakimik.

62 Kwet salaum Sabat patnandi nain timbimbi, tapma ama biesi git Falisi ama endi yakan Pilatoloñ ñam

63 nimbi, Yesulok plon ñindiñ eñgiliñ, “Ama wopum, nindi ama julunjuluñdok wali gama kaik kuñpi, manda no eñguk win nandina siwitak. Endi ñindiñ eñguk, ‘Nain tpet git no ñaume, kimnan nanin mlaletat.’

64 Wala timbi dik eumbi, sum win ka-dikñe-kiliñ e-palimbi, nain tpet git no win taleukak. Nim kañbi, gwañgwañiili ña dalandan kumbu tim tike ñambi, amatamda juluñgan ñindiñ enineliñ a, ‘Yesu en ip kimnan nanin mlakuk.’ Windiñ eneliñda, juluñit manda komblin wali Yesuli juluñit manda eñguk win maklewik.”

65 Eumbi, Pilatoli nandi-sembi enguk, “Kindem a. Sindi mik ama diwin epmbi, sumnan yanañip ñaum, sum masip kwambiñ daneliñdok nittek tinep nandañ wolok tuop tinekalñ.”

66 Windiñ eumbi, sumnan ñam, sum masip kwambiñ daneliñdok kawatti sum dai masipmiñguk wolok plon nisilok kimsip no kimipi, ka-dikñe neliñdok mik ama wandiñ yambium pakiliñ.

28

Yesuli kimnan nanin mlakuk

1 Sabat patnandi nain taleumbi, kena nain ku-sei kimikimilinan kwet salawa salawa timbimbi,

Malia Makdala nanin g̃it Malia noli endi Yesulok sum kandepi ñañgimik.

² Timbi platik sinik kwet minjamijnjat wopum sinik minjalimbi, wolonda Wopumdok añelo noli kunum g̃inañ nanin pimbi, kawat sum masipmiñguk win manjaneum ñaumbi, kawat wolok plon pipakuk.

³ Endok walan win pisapisat walalan wandin, timbi dasindasin win satnin sinik.

⁴ Timbi ama sum ka-dikñe-pakiliñ endi en kañbi, kolan misin̄g̃iliñda timbi kisi kesisi blañblañ timbimbi, amal̄ kimañ wandin kwelan pi pakiliñ.

⁵ Timbi añeloli tam tipetta enguk, “Nim misindemik. Nak nandilet siti Yesu kloñbat plon wikiliñ en kandepi bamik.

⁶ Gan endi ñi nim patak. Endi damañgan manda sanguk wolok tuop Anutuli timbi milalak. Kwel kinjangot ñi bi kawit.

⁷ Timbi siti plapkan ñambi, gwañgwañiila ñindiñ enbit, ‘Endi kimnan nanin ikan milalak, man ñindiñg̃it dama Galili kwelan ñaumbi, sindi wandiñ ña kanekaliñ.’ Manda ip wakan sanlet.”

⁸ Windiñ eumbi, endi misin̄g̃imik, gan silisili wopumdi g̃inañjet g̃inañ tokñeumbi, platikan sum bimbi, g̃in̄g̃it manda gwañgwañiila endepi woñep ñañgimik.

⁹ Ñañlimbi, platik sinik Yesuli ep timbi indam we semumbi, endi endoñ kesinan ña milelem timbi, tike-kañipi ni-wowoñe tin̄g̃imik.

¹⁰ Timbi Yesuli enguk, “Nim misindemik, ña notnai Galili ñaneliñdok enbimbi, wandiñ ñam nambinekaliñ.”

11 Tam t̄ipet endī gwañgwañiiloñ ñañīlimbi, mik ama sum ka-dikñeñḡīlīñ endoññan nanin diw̄indī it kwelan undane ñambi, nepek ḡit̄ik sumnan indañguk wolok kasat w̄in tapma ama bies̄ila t̄i-semḡīlīñ.

12 T̄imbi tapma ama bies̄ilī Juda ama bies̄i diw̄in en ḡita k̄im̄in t̄imbi, ñ̄indīñ t̄inel̄īñdok e-topbi, wolok tuop t̄iñḡīlīñ: endī m̄inem asupgan mik amala embi

13 enḡīlīñ, “Sīndī amatamda ñ̄indīñ en̄nekalīñ, ‘N̄indī dou-patnambi, gwañgwañīlī tim b̄imbi, dalandan kumbu t̄ikembi ñ̄alīñ.’ W̄indīñ enekalīñ.

14 Tikap manda w̄in Pilatolok pawan ḡinañ p̄iukta, n̄indī mek ñam kamb̄i, nepek ñ̄in t̄i-d̄ind̄im enambi, m̄ilap no n̄im inda-samekak.” *

15 Eumbi, mik amal̄i m̄inem wopum w̄in ep ñambi, ama bies̄ilī manda eñḡīlīñ wolok tuop t̄iñḡīlīñ. T̄imbi manda wal̄i Juda amatamdok boñḡīps̄inan eu sapañe-t̄ike-b̄iñguk.

Yesulī gwañgwañiiloñ inda-sem̄bi, kena t̄inel̄īñdok enguk

16 T̄imbi Yesulok gwañgwañīlī 11 endī Galili distrik ñambi, damañgan endī molo manda no enguk kwet jañḡin wolok loñḡīlīñ.

17 Loumbi, Yesulī wandīñgan inda-semum kañbi m̄ilelem t̄iñm̄iñḡīlīñ. Gan diw̄is̄īlī “Yesu en kam̄iñ ba?” embi, ḡinañ t̄ipet t̄iñḡīlīñ.

* **28:14:** Mik ama kena t̄iñ̄pi douañḡīlīñ w̄in yandīpm̄i k̄imyañḡīlīñ.

18 Tĩmbi Yesulĩ gwañgwañiiloñ ñasiñgan ñambi enguk, “Bep Anutulĩ kunum kwet yambi-dĩkñeuttok gembĩ gĩtik wĩn naka nam-taleñguk.

19 Wala tĩmbi sindĩ kwet tuop ñambi, amatam gĩtik nokok gwañgwanai ep tĩmbĩ indanekalĩñ, wĩn Bep, Niñañ gĩt Dĩndĩm Woñ endok kosĩ plon yatnañ tuk i-sembi,

20 endĩkñe manda san-daut ti-sam-kuñgut wĩn gĩtik eni-daut ti-semumbi tañgone-talenekalĩñ. Nandañ: nak nain tuop sĩn gĩta ku-ta-ñawambi, kwettok nain taleukak wolok tuop.”

Nek Bible
Matthew, Mark, Luk, and John in the Nek Language of
Papua New Guinea
Sampela hap Nupela Testamen long tokples Nek long
Niugini

copyright © 2011 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Nek

Translation by: Wycliffe Bible Translators

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not sell this work for a profit.

You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2016-08-30

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 28 Dec 2024 from source files dated 31 Aug 2023

852e1e2e-4985-5348-9fba-a621d59eb829